

UiT Norges arktiske universitet

Institutt for teknologi og sikkerhet

Ungdom og høyreekstrem radikaliserings på internett – en litteraturstudie

Hvordan kan vi forebygge at unge radikaliseres til høyreekstremisme på nett?

Carina Bolæren Hansen

Masteroppgave i samfunnssikkerhet, juni 2022

SVF-3920

Antall ord: 21 860

SAMMENDRAG

Høyreekstreme grupper benytter i stor grad internett og sosiale medier til å rekruttere og radikalisere nye medlemmer. Samtidig har internett blitt en viktig del av de fleste menneskers liv, og særlig barn og unge tilbringer mye tid på ulike nettsteder og sosiale medier. Dette, sammen med det faktum at både Norge og andre europeiske og vestlige land opplever en økning i antall unge som radikaliseres til høyreekstreme miljøer, underbygger viktigheten av videre forskning på hvordan radikalisering på internett kan forebygges, spesielt radikalisering av ungdom. Det er nettopp dette temaet denne studien omhandler, og følgende problemstilling er formulert: «*Hvordan kan høyreekstrem radikalisering av unge på internett forebygges?*». Problemstillingen besvares ved hjelp to forskningsspørsmål og empiriske funn som ble innhentet gjennom en systematisk litteraturstudie. Disse funnene analyseres og diskuteres med utgangspunkt i gjeldende teori om risiko, radikaliseringsprosessen og forebygging. Analyse av innsamlet empiri resulterte i identifisering av fem faktorer som kan påvirke forebyggingsarbeidet: resiliens, ansvarskultur og samfunnsinnsats, mottakelighetsfaktorer, dialog og internett som fasilitator. Faktorene inkluderes dermed i vurderingen av forslag til forebyggingstiltak. Studien konkluderer med at kjennskap til risiko- og beskyttelsesfaktorer og rollen til internett i radikaliseringsprosessen er sentralt for å sikre et effektivt og målrettet forebyggingsarbeid. Forebyggingstiltakene som foreslås omhandler utarbeidelse av omfattende og helhetlige forebyggingsstrategier som skaper rom for åpen og tillitsbasert dialog, og som styrker unges evne til kritisk tenkning og deres medie- og informasjonskunnskap. I tillegg trekkes samarbeid mellom ulike sektorer og aktører frem som sentralt for å sikre et gjensidig forsterkende og inkluderende forebyggingsarbeid, og for å begrense eventuelle negative påvirkninger av forebyggingstiltakene.

FORORD

Denne masteroppgaven markerer avslutningen på til sammen fem innholdsrike år med studier av samfunnssikkerhet ved Universitetet i Tromsø. De siste to årene på masterstudiet i samfunnssikkerhet kan beskrives med mange gode ord, men at de har vært lærerike, intensive og utfordrende oppsummerer bra. Først og fremst vil jeg takke alle de flinke foreleserne som de siste fem årene har bidratt med stort faglig påfyll som har gjort meg klar til å skrive denne oppgaven.

Jeg vil også takke min fantastiske samboer, Murray, for kontinuerlig motivasjon og uvurderlig støtte gjennom hele skriveprosessen – et mer tålmodig menneske skal man lete lenge etter. Sist, men ikke minst, vil jeg takke familie og venner for støtten og tålmodigheten de siste månedene, og for at dere har hatt troa på meg når jeg har vært på nippet til å miste den selv.

Carina Bolæren Hansen

Fredrikstad, 01. juni 2022

INNHALDSFORTEGNELSE

SAMMENDRAG	I
FORORD	II
1.0 INTRODUKSJON	1
1.1 HENSIKT MED STUDIEN.....	3
1.2 PROBLEMSTILLING OG FORSKNINGSSPØRSMÅL.....	3
1.3 AVGRENSNING.....	4
1.4 OPPGAVENS STRUKTUR.....	5
2.0 TEORETISKE TILNÆRMINGER.....	7
2.1 HØYREEKSTREMISME	7
2.2 RISIKO.....	9
2.2.1 Risikobegrepet	9
2.2.2 Risiko- og beskyttelsesfaktorer	12
2.3 RADIKALISERING	13
2.3.1 Radikaliseringsprosessen	14
2.4 FOREBYGGING AV RADIKALISERING.....	17
2.5 OPPSUMMERING AV TEORETISKE TILNÆRMINGER	19
3.0 METODE	20
3.1 FORSKNINGSDESIGN- OG STRATEGI	20
3.2 DATAINNSAMLING	21
3.3 LITTERATURSTUDIE SOM FORSKNINGSMETODE	21
3.4. SYSTEMATISK TILNÆRMING	22
3.5. STYRKER OG SVAKHETER MED LITTERATURSTUDIE.....	23
4.0 LITTERATURSØK.....	24
4.1 OVERSIKT OVER LITTERATURSØKET.....	24
4.2 INKLUSJON- OG EKSKLUSJONSKRITERIER.....	25
4.3 KRITISK VURDERING AV KRITERIENE	26
4.4 DATABASER	27
4.5 SØKEORD OG SØKEOPERATØRER	28
4.6 SØKESTRATEGI.....	29
4.7 FLYTSKJEMA.....	30
4.8 SNØBALLMETODEN	31

4.9 ANALYSE AV DATA	31
4.10 KILDEKRITIKK	33
4.11 RELIABILITET OG VALIDITET	34
4.11.1 Studiens reliabilitet	34
4.11.2 Studiens validitet.....	36
4.12 ETISKE BETRAKTNINGER OG UTFORDRINGER.....	37
5.0 RESULTATER	39
5.1 RESILIENS	39
5.2 ANSVARSKULTUR OG SAMFUNNSINNSATS	40
5.2.1 Rollen til utdanningsinstitusjoner.....	41
5.2.2 Rollen til familie og lokalsamfunn	42
5.3 MOTTAKELIGHETSFAKTORER	43
5.3.1 Tilhørighet og identitetsutvikling.....	43
5.3.2 Urettferdighet	45
5.3.3 Mistillit.....	46
5.4 DIALOG.....	46
5.5 INTERNETT SOM FASILITATOR.....	48
5.5.1 Anonymitet.....	49
5.5.2 Enkel tilgang og spredning av brukergenerert innhold	49
5.5.3 Sosialiseringarena.....	50
5.6 OPPSUMMERING AV RESULTATER	52
6.0 DISKUSJON	55
6.1 «HVILKEN ROLLE SPILLER INTERNETT I DEN HØYREEKSTREME RADIKALISERINGSPROSESSEN TIL UNGE?»	55
6.2 «HVILKE RISIKO- OG BESKYTTELSESFAKTORER KAN PÅVIRKE UNGES RADIKALISERING TIL HØYREEKSTREMISME PÅ NETT?»	58
6.2.1 Risikofaktorer	59
6.2.2 Beskyttelsesfaktorer	61
6.3 «HVORDAN KAN HØYREEKSTREM RADIKALISERING AV UNGE PÅ INTERNETT FOREBYGGES?»	64
7.0 KONKLUSJON	69
7.1 VIDERE FORSKNING.....	70
8.0 LITTERATURLISTE.....	71

FIGURER

Figur 1. Komplet oversikt over studiens rammeverk.....	4
Figur 2. Ytre høyre	8
Figur 3. Hovedkomponentene i risikodefinsjonen	11
Figur 4. Risikofaktorer - Den holistiske modellen	12
Figur 5. Radikalisering- og avradikaliseringsprosessen.....	15
Figur 6. Forebyggingstrianglet	18
Figur 7. Flytskjema.....	30
Figur 8. Analyse av de litterære artiklene.	33
Figur 9. Studiens fem faktorer kort oppsummert	54
Figur 10. Sammenfatning av empiriske funn relatert til forskningsspørsmål 1	57
Figur 11. Risiko- og beskyttelsesfaktorer som kan påvirke radikaliseringsprosessen	58
Figur 12. Sammenfatning av empiriske funn relatert til forskningsspørsmål 2	63
Figur 13. Figur over tiltak for forebygging av radikalisering på internett	64
Figur 14. Sammenfatning av empiriske funn relatert til studiens problemstilling	68

TABELLER

Tabell 1. Oversikt over forskningsdesign.....	20
Tabell 2. Inklusjons- og eksklusjonskriterier	26

1.0 INTRODUKSJON

Høyreekstremisme har igjen dukket opp som et urovekkende fenomen i Europa, med terrorisme som en av de mest alvorlige og synlige konsekvensene. Sosiale medier og internett er uten tvil stedene der høyreekstremisme er mest synlig, og digitale plattformer har blitt et av de viktigste midlene for å spre ekstremistiske ideer og hatefulle ytringer (Leibe et al., 2020). Politiets sikkerhetstjeneste (PST) påpeker i sin rapport om sentrale utviklingstrekk innen høyreekstremisme at disse gruppene i størst grad bruker internett og sosiale medier for å tiltrekke seg medlemmer (PST, 2021a). Bruken av internett for å skape hatnettsider og rekruttere forkjempere for hat begynte allerede på midten av 1980-tallet, og det første anerkjente høyreekstremer hatnettstedet er Stormfront, som ble opprettet på begynnelsen av 1990-tallet (Lennings et al., 2010). Siden den gang har hundrevis av hatnettsteder som fremmer terrorisme blitt utviklet, blant annet med mål om å rekruttere unge mennesker og oppfordre til ekstremistiske handlinger. Den akademiske interessen for høyreekstremisme på internett har i stor grad økt siden omtrent år 2000 (De Koster & Houtman, 2008).

Samtidig som høyreekstremer grupper over hele verden bruker internett for å fremme sin bevegelse og rekruttere og radikalisere medlemmer (Lee & Leets, 2002; Thompson, 2011), har internett blitt en grunnleggende del av livet til de aller fleste i det 21. århundret. Internett er et verktøy med mange funksjoner, og mennesker bruker det blant annet til kommunikasjon, informasjonsspredning, utdanning, politikk og handel. Samtidig brukes internett til forbrytelser som spenner fra identitetstyveri og svindel, til nettmobbing og terrorisme (Hawdon et al., 2015). Selv om internett har åpnet opp for nye muligheter til å utvide våre sosiale nettverk, kunnskap og sinn, innebærer den økte bruken av internett også nye typer risikoer og trusler, spesielt for barn og unge voksne.

Det er ingen tvil om at internett spiller en stor rolle i livene til barn, ungdom og unge voksne, og det er allmenn kjent at unge tilbringer mye tid på internett og sosiale medier. Undersøkelser viser at bruk av digitale medier er den vanligste tidsbruken for ungdommer etter søvn (Rideout et al., 2010, gjengitt i Costello et al., 2020). Nesten alle norske unge mellom 9 og 18 år har egen mobil, og ni av ti er på ett eller flere sosiale medier (Medietilsynet; 2020). I tillegg bruker unge fra 14 til 21 år nesten fire timer på sosiale medier daglig, og undersøkelser viser at skjermbruken fortsetter å øke (Deloitte, 2019).

For mange ungdommer fungerer internett som inngangsporten for å finne informasjon om temaer eller emner de ikke er kjent med. Høyreekstreme grupper er godt kjent med dette, og bruker derfor internett målrettet til å rekruttere ungdom (Costello et al., 2020). Nettsider og digitale grupper for høyreradikale kan dermed fungere som en inngang til høyreekstremisme (PST,2022). Eksponering til høyreekstremistisk materiale på nett, som ofte viser seg i form av hatmateriale, kan dermed resultere i en rekke negative utfall, i verste fall radikaliserings og voldelig ekstremisme. I tillegg kan unge mennesker være spesielt sårbare for de skadelige påvirkningene av slik eksponering (Costello et al., 2020), og forskning viser at ungdom og unge voksne er spesielt utsatt for radikaliserings (Jahnke et al., 2020).

På bakgrunn av det ovennevnte, samt studier som viser at høyreekstremisme er en attraktiv ideologi for unge mennesker (Leibe et al., 2020), er det skremmende (men kanskje ikke overraskende), at Norge ser en økning i antall mindreårige som radikaliseres til høyreekstreme miljøer (PST, 2021b). I tillegg viser PST sin trusselvurdering for 2022 at høyreekstremisme, sammen med ekstrem islamisme, fortsatt forventes å utgjøre den største terrortrusselen mot Norge (PST, 2022). Denne trusselvurderingen trekker også frem at den høyreekstreme terrortrusselen først og fremst kommer fra personer som er radikalisert gjennom deltakelse i digitale nettverk, og at høyreekstrem radikaliserings primært vil skje på digitale plattformer. Radikaliserings av unge som fører til voldelig ekstremisme i form av terrorisme er dermed en påtrengende utfordring med tanke på økningen i unge mennesker som slutter seg til ekstremistiske grupper.

Både forskning og hendelser fra de siste årene, som terrorangrepet på Al Noor moskéen i Christchurch i New Zealand og moskéangrepet i Bærum i 2019, viser at høyreekstremistiske miljøer på internett spiller en rolle i den høyreekstreme radikaliseringsprosessen. Gjerningspersonene i begge disse tilfellene hadde blant annet deltatt i høyreekstremistiske diskusjonsfora på nett. At høyreekstremistisk radikaliserings i stor grad foregår på internett, gjør imidlertid forebyggingsarbeidet til en vanskelig oppgave. Mange av foraene det kommuniseres på er mer eller mindre lukket og/eller kryptert, i tillegg til at det er snakk om mye informasjon som skal fanges opp, samles inn og analyseres. Dette gjør situasjonen utfordrende for etterretnings- og sikkerhetstjenester, og understreker viktigheten av en helhetlig tilnærming til forebyggingsarbeidet, der alle aktører og sektorer er klar over sitt ansvar og sine roller.

Forskning på internettet sin rolle i radikaliseringsprosessen har lenge fokusert på hvordan og hvorfor ungdom radikaliseres til høyreekstreme miljøer. Dette er viktig informasjon som må vurderes i forebyggingsarbeidet. Leibe et al. (2020) påpeker at høyreekstreme radikaliseringsprosesser har blitt undervurdert i litteraturen. Hvordan slik radikalisering på internett kan forebygges er noe myndigheter over hele verden fortsatt forsøker å finne ut av med varierende grad av suksess, og det er derfor sentralt å utforske dette temaet nærmere. En forståelse for hvilken rolle internett spiller i den høyreekstreme radikaliseringsprosessen, samt kunnskap om ulike faktorer som kan gjøre unge mer sårbare for slik radikalisering, er viktig for å sikre et effektivt og målrettet forebyggingsarbeid.

1.1 HENSIKT MED STUDIEN

Hensikten med denne avhandlingen er å gjennomføre en litteraturstudie basert på høyreekstrem radikalisering av unge. Formålet er å utforske hvilken rolle internett spiller i denne radikaliseringsprosessen, og undersøke hvordan høyreekstrem radikalisering på internett kan forebygges. Det finnes en del litteratur og forskning på forebygging av radikalisering, og jeg ønsker å benytte dette sammen med relevante teoretiske tilnærminger for å øke kunnskapsgrunnlaget og få en bredere forståelse for hvordan vi kan sikre et effektivt og målrettet forebyggingsarbeid for høyreekstrem radikalisering på nett.

1.2 PROBLEMSTILLING OG FORSKNINGSSPØRSMÅL

Formålet med forskningsprosjektet er å øke forståelsen for og kunnskapen om høyreekstrem radikalisering av unge på internett. Som vist i introduksjonen er radikalisering av unge et økende problem i samfunnet, og både virkelige hendelser og forskning beviser at høyreekstreme grupper benytter internett for å tiltrekke nye medlemmer, der unge medlemmer er av særlig interesse. På bakgrunn av dette er følgende problemstilling utviklet:

«Hvordan kan høyreekstrem radikalisering av unge på internett forebygges?»

For å besvare problemstillingen tar oppgaven utgangspunkt i to forskningsspørsmål:

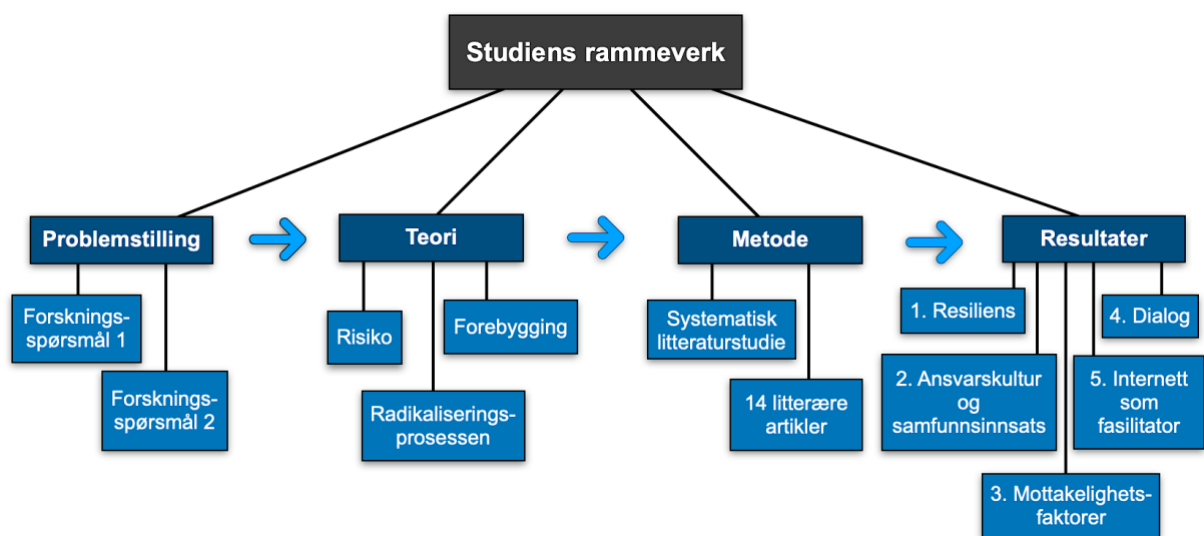
1. Hvilken rolle spiller internett i den høyreekstreme radikaliseringsprosessen til unge?

→ Formålet med dette spørsmålet er å studere og finne ut hvilken funksjon internett kan ha i radikaliseringsprosessen til ungdom. En forståelse for internett sin rolle i unges høyreekstreme radikaliseringsprosess vurderes som sentralt for å sikre et målrettet forebyggingsarbeid.

2. *Hvilke risiko- og beskyttelsesfaktorer kan påvirke unges radikaliserings til høyreekstremisme på nett?*

→ Dette spørsmålet skal undersøke hvilke forhold som kan gjøre unge mer mottakelige og sårbare for høyreekstrem radikaliserings på internett, samt hvilke faktorer som kan dempe risikoen for slik radikaliserings. Disse forholdene vil inkluderes i vurderingen av forebyggingstiltak.

Figur 1 nedenfor viser en oversikt over de ulike elementene av studiens rammeverk, og presenterer hovedkategoriene som brukes i besvarelsen av problemstillingen og forskningsspørsmålene.

Figur 1. *Komplett oversikt over studiens rammeverk.*

1.3 AVGRENSNING

Ut fra studiens hensikt og problemstilling er det valgt å avgrense oppgaven til å kun utforske forebygging av radikaliserings fra et overordnet perspektiv. Oppgaven avgrenses til å se på høyreekstrem radikaliserings av unge på internett, og inkluderer ikke venstreekstremisme, ekstrem islamisme eller annen type ekstremistisk radikaliserings. Med unge menes i denne studien barn, ungdom og unge voksne, og disse begrepene benyttes om hverandre. Oppgaven tar heller ikke for seg radikaliserings som inntreffer utenfor internett. Det anerkjennes imidlertid at internett ikke er en struktur som er atskilt fra den virkelige verden, men heller i stor grad sammenkoblet med den, og at andre faktorer utenfor internett også spiller en viktig rolle i radikaliseringsprosessen. Det er i tillegg gjort en bevisst avgrensning når det gjelder å ikke

inkludere teknologiske forebyggingstiltak som sensur og blokkering av innhold, overvåking og personverninngrep på nett. Å fjerne farlige ytringer på nett garanterer ikke en løsning på et problem som helt tydelig har underliggende og dypere dimensjoner. Samtidig kan fjerning av innhold på nett skape enda flere problemer ved å føre til brudd på ytringsfriheten, enten dette blir gjort av myndigheter eller internettsselskap. På bakgrunn av dette vil studien utforske de underliggende dimensjonene ved høyreekstrem radikaliseringsprosess på nett nærmere, og fokusere på forebygging som kan knyttes til disse dimensjonene.

I tillegg er litteraturstudien avgrenset til bruk av sekundærlitteratur der litterære artikler blir benyttet for å fremheve viktige argumenter og innhold. Disse funnene benyttes deretter i studiens drøfting. Relevant informasjon som jeg mener belyser hensikten med studien har blitt hentet ut fra sekundærlitteraturen, og artiklene som inkluderes er fagfellevurdert og anses dermed som troverdige kilder. Avgrensningene som er fastsatt i denne studien begrunnes i studiens formål som er øke forståelsen og kunnskapsgrunnlaget rundt forebygging av høyreekstrem radikaliseringsprosess av unge på nett, risikofaktorene som kan påvirke radikaliseringsprosessen og rollen til internett i radikaliseringsprosessen. I selve litteratursøket er det også gjort en rekke avgrensninger som presenteres nærmere i kapittel 4.

1.4 OPPGAVENS STRUKTUR

Avhandlingen er inndelt i seks hovedkapitler, og innholdet i hvert kapittel beskrives kort nedenfor.

Kapittel 1 inneholder en introduksjon til studien. Formålet med dette kapitlet er å gi en oversikt over studiens tema og presentere bakgrunnen for at akkurat dette temaet ble valgt. Videre gis en beskrivelse av problemstillingen og forskningsspørsmålene, før kapitlet avsluttes med en presisering av oppgavens avgrensninger.

Kapittel 2 gir en presentasjon av studiens teoretiske rammeverk. Dette kapitlet belyser tre teoretiske tilnærminger som danner grunnlaget for diskusjonen og som benyttes i drøftingen av studiens funn i kapittel 6.

Kapittel 3 gir et innblikk i studiens forskningsdesign og metodiske valg. En redegjørelse av studiens forskningsdesign, kjennetegn ved en litteraturstudie og styrker og svakheter med denne metoden, presenteres.

Kapittel 4 beskriver og drøfter de metodiske valgene som har blitt tatt og som ligger til grunn for studien. Kapitlet redegjør for hvordan systematiske litteratursøk har blitt gjennomført. Til slutt drøftes studiens reliabilitet, validitet og etiske betraktninger.

Kapittel 5 presenterer litteraturstudiens resultater, som er et resultat av datainnsamling fra et datamateriale på 14 litterære artikler. Disse funnene benyttes sammen med de teoretiske tilnærmingene i kapittel 6 for å belyse forskningsspørsmålene og problemstillingen.

Kapittel 6 er studiens drøftingskapittel. Her blir de viktigste funnene fra datainnsamlingen diskutert i lys av relevant teori. Diskusjonen er strukturert ut fra studiens forskningsspørsmål og problemstilling.

Kapittel 7 konkluderer med de viktigste funnene som har blitt diskutert og presenterer en endelig besvarelse av studiens problemstilling. I tillegg presenteres forslag til videre forskning.

2.0 TEORETISKE TILNÆRMINGER

I dette kapitlet presenteres oppgavens teoretiske rammeverk. Disse tilnærmingene er relevante for å besvare studiens problemstilling og forskningsspørsmål, og de ligger til grunn når jeg senere drøfter, fortolker og analyserer de empiriske funnene. Bruk av disse tilnærmingene vil resultere i at jeg er i stand til å gjøre en teoretisk fortolkning av de empiriske analyseresultatene (Grønmo, 2016). Radikalisering er et stort fagområde, og å velge ut teoretiske tilnærminger er dermed viktig både for å avgrense og fremheve tilnærminger som er sentrale videre i studien.

Det teoretiske rammeverket baseres på tre teoretiske tilnærminger innenfor radikalisering: *risiko*, *radikaliseringsprosessen* og *forebygging*. For en forståelse av ideologien studien omhandler presenteres også teori om høyreekstremisme, som benyttes i besvarelsen av både forskningsspørsmålene og problemstillingen.

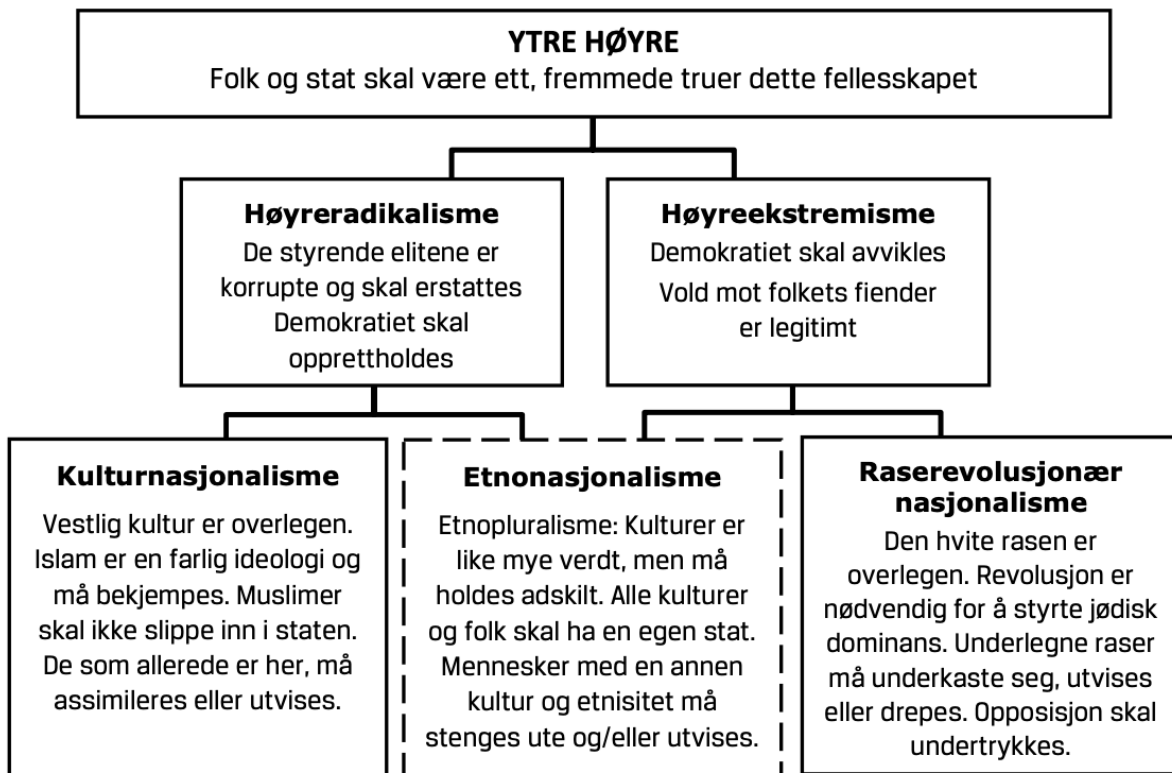
Teori om **radikaliseringsprosessen** knyttes til forskningsspørsmål 1) *Hvilken rolle spiller internett i den høyreekstreme radikaliseringsprosessen til unge?* **risiko** knyttes til forskningsspørsmål 2) *Hvilke risiko- og beskyttelsesfaktorer kan påvirke unges radikalisering til høyreekstremisme på nett?* og **forebygging** knyttes til studiens problemstilling: *Hvordan kan høyreekstrem radikalisering av unge på internett forebygges?*

Først presenteres teori knyttet til ideologien høyreekstremisme. Deretter gjennomgår jeg hva studien legger i risikobegrepet, før jeg går nærmere inn på teori om risiko- og beskyttelsesfaktorer. Til slutt presenteres teori om radikaliseringsprosessen og forebygging. Kapitlet avsluttes med en oppsummering.

2.1 HØYREEKSTREMISME

Det vurderes som hensiktsmessig å gi en overordnet beskrivelse av hva høyreekstremisme innebærer for å få en forståelse av den politiske ideologien studien omhandler. Til dette formål vil jeg benytte figur 2 nedenfor. Høyreekstremisme er et begrep som brukes hyppig i dagligtalen og forskningen. Samtidig er det viktig å være klar over hva som kjennetegner «høyre» og hva som kjennetegner «ekstrem» i denne sammenhengen (Bjørgero, 2018).

Ekstremismebegrepet kan defineres som «aksept av, aktiv støtte til eller deltakelse i voldshandlinger for å nå oppnå politiske, religiøse eller ideologiske mål.» (PST, 2019, s. 4). Begrepet høyre blir brukt som motsats til venstre når det gjelder økonomisk og sosial politikk. Venstresiden støtter gjerne sosial og økonomisk utjevning mellom folk, mens høyresiden er mindre innstilt på sosial utjevning fordi ulikhetene i samfunnet speiler egeninnsats og arbeidsvilje (Berntzen, 2018b).

Figur 2. Ytre høyre (Bjørge, 2018; Berntzen, 2018a; Berntzen 2018b; Teitelbaum, 2017)

Høyreekstremisme er et felt innenfor «det ytre høyre» som dekker et bredt spekter av ideologier og bevegelser. Ideologier gir et synspunkt og en definisjon av dagens problemer, politiske systemer og en ønsket fremtid, samt metodene for å oppnå disse målene (Koehler, 2015). Tanken innenfor høyreekstremisme er at demokratiet skal avvikles, at universelle menneskerettigheter ikke gjelder, og at vold mot fiender av folkefellesskapet er legitimt (Bjørge, 2018). Som vist i figur 2 er det til en viss grad mulig å skille mellom høyreekstremisme og høyreeradikalisme. Selv om det ikke er vanntette skott mellom disse ideologiene, er hovedforskjellen at høyreeradikale grupper hevder de støtter demokratiet, mens høyreekstreme mener demokratiet bør forkastes.

Fellestrekk hos de ulike ideologiene og bevegelsene innenfor høyreekstremisme er at de anser mennesker som grunnleggende forskjellige og av ulik eksplisitt eller implisitt verdi på bakgrunn av deres rase, kultur, religion, nasjonalitet eller seksuelle legning. I tillegg er idéen om at folk og stat er ett (nativisme) og at fremmede truer dette fellesskapet en rådende tankegang. En kjent forestilling er blant annet at «vårt folk er truet av en katastrofal undergang» og at «voldelig motstand er en legitim respons for å hindre dette» (Bjørøgo, 2018).

I krysningspunktet mellom (høyre)ekstremisme og (høyre)radikalisme finnes ideologien etnopluralisme, som er en annen form for nativisme. Hovedidéen innenfor etnopluralisme er at nasjonen er det viktigste, og ideologien bygger ikke på rasemessig eller kulturell overlegenhet. Grunntanken er at alle folkegrupper og kulturer er like mye verdt, men for å overleve må de ha egne stater uten andre folkeslag eller kulturer (Berntzen, 2018b).

Ekstremisme som begrep er overlappende med terrorisme. Samtidig kan ekstremisme omfatte et bredere spekter av voldelige fenomener og virkemidler enn terrorisme, for eksempel demonstrasjonsvold, sabotasje eller deltakelse i borgerkrig (Bjørøgo, 2018). Denne studien vil ta for seg forebygging av radikaliseringsmiljøer som har alle disse kjennetegnene på høyreekstremisme, men også miljøer som befinner seg på ulike steder av skalaen mellom høyreekstremisme og høyreradikalisme.

2.2 RISIKO

Det finnes flere forståelser, former og nivåer av risiko, og risiko forekommer på ulike nivåer i samfunnet. Det foreligger heller ingen omforent definisjon av risiko. Hensikten med å presentere hva som ligger i risikobegrepet i dette kapitlet er å gi en grunnleggende forståelse av hvilken oppfatning av risiko som ligger til grunn i denne studien. Risikofaktorer presenteres for å gi en forståelse for faktorer som kan påvirkes for å øke og redusere risikoen for at unge radikaliseres til høyreekstre miljøer på nett.

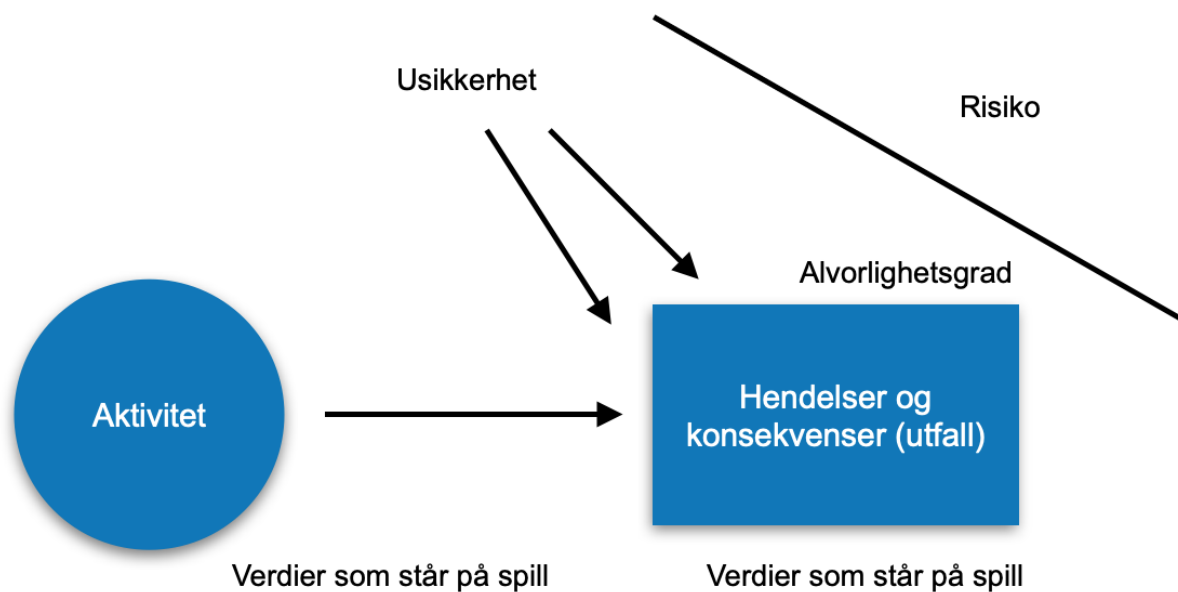
2.2.1 Risikobegrepet

Risiko er et begrep med flere betydninger avhengig av hvem som vurderer den og hva som vurderes (Aven et al., 2004; Aven & Renn, 2010; Rausand & Utne, 2009; Sjöberg & Thedéen, 2010). Så lenge mennesker verdsetter visse ting eller forhold og tar beslutninger under usikkerhet vil risiko være en fast «følgesvenn» i hverdagen. Dermed kan risiko sies å være en grunnleggende komponent i menneskers liv (Aven & Renn, 2010).

Innenfor faglitteraturen finnes det flere definisjoner av risiko. En kjent forståelse i samfunnssikkerhetsfeltet er at risiko er «kombinasjonen av sannsynligheten for en hendelse og dens konsekvenser» (Pursiainen, 2017, s. 12). Med en slik tilnærming uttrykkes ofte risikoen kvantitativt, ved bruk av matematiske, statistiske og fysiske modeller. Dette kan sies å være en teknisk-naturvitenskapelig tilnærming til risiko. Ved å innta denne tilnærmingen kan en imidlertid gå glipp av viktige aspekter ved risikoen som må forstås for å vite hvordan en best kan og bør handle. Usikkerhet og bakgrunnskunnskap er eksempler to slike aspekter.

En annen grunnleggende og overordnet definisjon av risiko som inkluderer usikkerhet presenteres av Standard Norge (2021), og sier at risiko er «usikkerhet knyttet til om en uønsket hendelse vil inntreffe og hvilke konsekvenser den kan få» (gjengitt i Rausand & Utne, 2009, s. 22). I denne definisjonen er risikoen knyttet til én uønsket hendelse. Usikkerhet kan uttrykkes gjennom sannsynlighet, som igjen sier noe om hvor trolig det er at en bestemt hendelse vil inntreffe (Aven et al., 2017).

En litt mer spesifikk definisjon av risiko er utarbeidet av Aven og Renn (2010, s. 8), og sier at risiko er «*usikkerheten om og alvorligheten av hendelser og konsekvenser av en aktivitet med hensyn til det mennesket verdsetter*». Denne definisjonen tar for seg to viktige aspekter ved risikobegrepet, nemlig usikkerhet og alvorlighetsgrad. Hovedpoenget er at det alltid finnes usikkerhet knyttet til sannsynligheten og konsekvensene av hendelser som kan oppstå, og at konsekvensene til hendelsene har ulik alvorlighetsgrad. Alvorlighetsgraden kan for eksempel måles i størrelse, intensitet og utstrekning. Videre handler alvorligheten om tap og gevinster av konkrete ting, sosiale forhold og verdier mennesker verdsetter. I tillegg tar definisjonen hensyn til at risiko handler om noe mennesker verdsetter, altså verdier. Det er samtidig viktig å påpeke at usikkerheten er knyttet til hendelsene og konsekvensene, og at alvorlighetsgraden kun er en måte å karakterisere konsekvensene på. I noen tilfeller vil sannsynligheten for en uønsket hendelse tillegges mindre betydning enn konsekvensene, for eksempel når det er snakk om rikets sikkerhet og viktige nasjonale interesser (Rausand & Utne, 2009). Figur 3 nedenfor illustrerer risikobegrepet, og viser hovedkomponentene i definisjonen til Aven og Renn (2010).

Figur 3. Hovedkomponentene i risikodefinsjonen. (Aven & Renn, 2010, min oversettelse)

Hvis en for eksempel tar for seg risikoen forbundet med et terrorangrep handler risikoen om usikkerheten om og alvorlighetsgraden til konsekvensene av angrepet. Det er lite statistisk data tilgjengelig for å fastsette en sannsynlighet, så i dette tilfellet kan det være hensiktsmessig med en kvalitativ beskrivelse av kunnskap og mangel på kunnskap om de underliggende fenomenene og prosessene, altså om usikkerhetene (Aven & Renn, 2010).

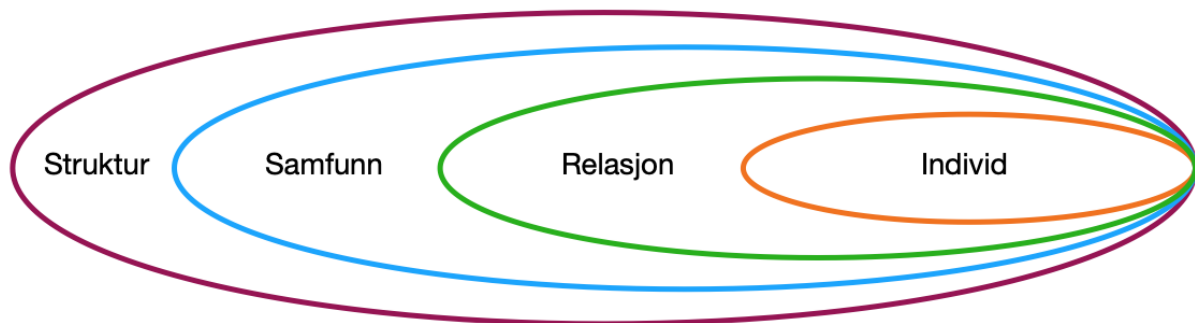
For å oppsummere kan en si at risiko viser til noe som kan eller kunne ha skjedd, og sier noe om hvordan hendelsene påvirker samfunnet vi lever i, og hvordan bestemte handlinger kan endre utviklingen av en hendelse (Engen et al., 2016). Definisjonene av risiko som har blitt presentert har minst én ting til felles, og det erkjennelsen av at risiko alltid handler om hva som kan skje i fremtiden. Av den grunn er derfor risiko forbundet med usikkerhet knyttet til sannsynligheten og konsekvensene av en uønsket hendelse. Vi kan aldri være helt sikre på sannsynligheten for at hendelsen inntreffer, og hva konsekvensene blir dersom hendelsen skulle forekomme (Rausand & Utne, 2009).

I denne studien ligger Aven og Renn (2010) sin definisjon av risiko til grunn. Årsaken til at denne definisjonen er valgt er fordi den tilbyr en helhetlig tilnærming til risikobegrepet og inkluderer de viktigste aspektene ved risiko som er nødvendig for å besvare studiens problemstilling og forskningsspørsmål.

2.2.2 Risiko- og beskyttelsesfaktorer

Risikoen for at unge blir radikalisert til ekstreme miljøer kan reduseres gjennom å påvirke risikofaktorer¹. Risikofaktorer er en betegnelse som brukes om forhold som kan bidra til å øke faren for at personer utvikler problemer (Aven et al., 2017), mens beskyttelsesfaktorer sier noe om forhold som demper risikoen for å utvikle problemer når risikofaktorer er til stede (Regjeringen, 2015). Risiko- og beskyttelsesfaktorer har stor betydning for den forebyggende innsatsen mot risikogrupper, og ved å redusere risikofaktorene og forsterke beskyttelsesfaktorene kan risikoen for uheldig utvikling reduseres (Regjeringen, 2015).

Studier av personer som blir radikalisert viser at det ikke finnes én enkelt profil for hva som kjennetegner disse (Bjørgero, 2015), men faglitteraturen peker imidlertid på flere risikofaktorer som kan bidra til at unge er mer sårbare for å radikaliseres til ekstreme miljøer (Bjørgero, 1997; Horgan, 2004). Risikofaktorer kan brukes om kontekstuelle, individuelle og sosiale forhold som gjør unge mer sårbare for radikalisering til ekstreme miljøer. For å forstå årsaken til et fenomen som voldelig radikalisering er det viktig å ta hensyn til samspillet mellom faktorene på ulike nivåer (Regjeringen, 2015). Dette kan illustreres ved bruk av den holistiske modellen, utarbeidet av Verdens helseorganisasjon (WHO, gjengitt i Regjeringen, 2015), som vist i figur 4.

Figur 4. Risikofaktorer - Den holistiske modellen. (Regjeringen, 2015)

Den innerste sirkelen i den holistiske modellen viser til faktorer som tar utgangspunkt i trekk ved enkeltindividet, og tar derfor for seg risiko- og beskyttelsesfaktorer på det individuelle nivået. Den andre sirkelen uttrykker sosialpsykologiske/relasjonelle faktorer, mens den tredje sirkelen representerer samfunnsnivået. På dette nivået viser modellen til formelle og uformelle institusjoner og sosiale strukturer slik som utdanning, arbeidsliv og sosiale nettverk

¹ På engelsk ofte kalt «Risk Influencing Factors» (RIFs) (Aven et al., 2006).

(Regjeringen, 2015). Den ytterste sirkelen tar for seg større kulturelle og strukturelle forklaringer.

Denne inndelingen vil være min tilnærming til risiko- og beskyttelsesfaktorer videre i studien. Det er samtidig viktig å ta hensyn til at risikofaktorer i litteraturen ikke nødvendigvis skiller mellom reelle årsaksfaktorer og indirekte årsaker (Wikström, 2014). Indirekte årsaker er faktorer som påvirker fremveksten av de reelle årsaksfaktorene. Andre begreper som ofte brukes for å belyse radikaliseringsprosessen er push (pressfaktorer) og pull (motivasjonsfaktorer) faktorer. Pressfaktorer refererer til negative sosiale krefter og omstendigheter som presser en person ut av et sosialt miljø, mens motivasjonsfaktorer viser til faktorer som trekker og motiverer personen inn i et nytt miljø (Regjeringen, 2015).

Det er vanskelig å si hva som er risikofaktorer. De kan være knyttet til sosiale, psykologiske, politiske, kulturelle og andre faktorer. For denne studien gir risikofaktorer det en pekepinn på forhold som kan øke unges sårbarhet for å bli radikaliseret til ekstreme miljøer. Dette kan videre gi informasjon om hva som bør ilegges fokus i forebyggingsarbeidet for å redusere risikoen for radikaliseringsprosessen. Det er samtidig viktig å være klar over at tilstedeværelsen av risikofaktorer i seg selv ikke gir opphav til radikaliseringsprosessen, men er tegn på omstendigheter som muliggjør at personen kan stå i fare for å radikaliseres (Regjeringen, 2015).

2.3 RADIKALISERING

For å forstå hva radikaliseringsprosessen innebærer vil jeg først presentere en beskrivelse og definisjon av dette fenomenet. European Institute of Peace (EIP) definerer radikaliseringsprosessen som «en trinnvis prosess der et individ eller en gruppe omfavner en radikal ideologi som kan føre til økt vilje for å tolerere eller benytte vold for politisk motiverte mål.» (Michel & Schyns, 2016). PST sin definisjon er litt bredere da den også inkluderer ideologiske og religiøse mål, og lyder slik: «radikaliseringsprosessen er en prosess der en person utvikler en aksept for eller vilje til å aktivt eller delta i voldshandlinger for å nå politiske, ideologiske eller religiøse mål.» (PST, 2019, s. 4).

Siden denne studien fokuserer på høyreekstrem radikaliseringsprosessen kan dette fenomenet ut fra ovennevnte definisjoner forklares som «prosessen der et individ eller en gruppe utvikler en aksept for eller vilje til å aktivt eller delta i høyreorientert motivert vold for å nå politiske,

ideologiske eller religiøse mål.». Nedenfor presenteres en mer detaljert beskrivelse av radikaliseringsprosessen.

2.3.1 Radikaliseringsprosessen

Radikaliseringsprosessen refererer til utviklingen av stadig mer voldelige og ekstreme holdninger. En kan skille mellom voldelig radikaliseringsprosessen og radikaliseringsprosessen som to ulike faser i radikaliseringsprosessen. Voldelig radikaliseringsprosessen er prosessen der voldelige ekstreme holdninger utvikles, og som resulterer i bruk av politisk vold (Schmid, 2013), mens radikaliseringsprosessen fremmer et radikalt grunnleggende alternativ til den nåværende tilstanden som anses som uakseptabelt. Det refereres til voldelig radikaliseringsprosessen i denne studien da radikaliseringsprosessen kan resultere i voldelig ekstremisme, selv om dette ikke skjer automatisk (Borum, 2012).

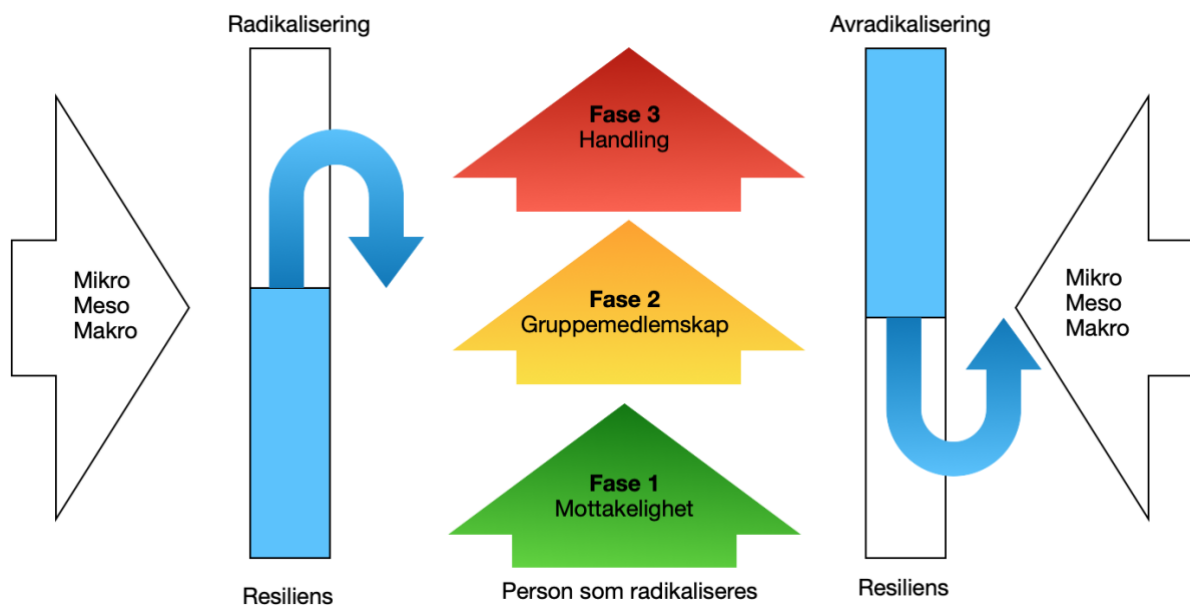
Selv om det er ikke felles enighet mellom forskere når det gjelder de ulike fasene involvert i radikaliseringsprosessen, er de fleste enige i at prosessen for voldelig radikaliseringsprosessen begynner med en «forfase». Denne fasen inntreffer før radikaliseringsprosessen og kan skape grobunn for videre radikaliseringsprosessen (Bjørgero, 2002). Grobunnen innebærer kontekstuelle faktorer som globale strukturer, samt politiske, sosiale og økonomiske prosesser som for eksempel segregering og overbefolkning. Det er med andre ord strukturer og prosesser av større utstrekning enn prosessene hos enkeltpersoner og individuelle land (Coolsaet, 2005). I denne globale konteksten kan derimot lokale, samfunnsmessige omstendigheter oppstå, slik som arbeidsledighet, som kan fremkalle følelser av mistillit og misnøye (Coolsaet, 2005). I tillegg oppfatter mennesker slike kontekstuelle omstendigheter ulikt, og dette påvirker deres holdninger og handlinger (King & Taylor, 2011).

Det finnes mange teoretiske modeller knyttet til radikaliseringsprosessen². Den mest kjente er «trappemodellen» av Moghaddam (2005). Denne modellen anser radikaliseringsprosessen som en trinnvis prosess. Samtidig påpeker Moghaddam at et individ kan avslutte «klatringen» i trinnene som til slutt vil føre til gjennomføring av en terrorhandling, men at dette er «avhengig av dører og åpninger» (Moghaddam, 2005, s. 161). Disse «dørene» og «åpningene» er imidlertid ikke en del av modellen.

---

² Se for eksempel pyramide-modellen (McCauley & Moskalenko, 2008), firetrinns-modellen (Borum, 2003), kognitiv åpning-modellen (Wiktorowicz, 2004) eller tretrinnsmodellen til Horgan (2004).

Tidlig forskning på radikaliserings- og terrorisme hadde ofte som mål å finne 'terroristens'³ psykologiske profil, men senere forskning viser at 'terroristen' ikke avviker fra den generelle befolkningen med tanke på psykopatologi (Doosje et al., 2016). I denne studien benyttes dermed en modell som i større grad tar for seg både radikaliserings- og avradikaliseringsprosessen, og disse prosessene forklares på mikro-, meso- og makronivå (se figur 5 nedenfor). Selv om risikofaktorene for radikaliseringsprosessen er mest sentralt for forebyggingsarbeidet, er det også viktig med en forståelse for hele radikaliseringsprosessen. På denne måten er det mulig å ta hensyn til at ikke alle blir stadig mer radikale, men at avradikalisering også er mulig – uansett hvor i radikaliseringsprosessen en person befinner seg. En forståelse for faktorer som kan bidra til avradikalisering er dermed viktig slik at forebyggingsarbeidet også kan legge til rette for avverging av videre radikaliseringsprosessen.

Figur 5. Radikalisering- og avradikaliseringsprosessen (Doosje et al., 2016, min oversettelse).

Figur 5 ovenfor viser at den radikaliserende personen følger tre hovedfaser i radikaliseringsprosessen; (1) Mottakelighet, (2) Gruppemedlemskap og (3) Handling. Som tidligere nevnt tar modellen hensyn til at ikke alle blir stadig mer radikale, og at avradikalisering kan inntreffe. Hvorvidt personen følger alle tre fasene er avhengig av faktorer på tre nivåer, nemlig mikro (individnivå), meso (gruppenivå) og makro (samfunnsnivå). På alle disse nivåene

³ Begrepet terrorist er svært politisk motivert og brukes derfor her med forsiktighet. Menneskers oppfatning av hvem som er terrorist er ulik, og denne studien definerer ikke begrepet, men bruker det i en universell forstand. I mange tilfeller er én persons terrorist er en annen persons frihetskjemper, og motsatt.

kan personen beskyttes mot radikal påvirkning gjennom resiliens⁴. Halvveis i fase 2, gruppemedlemskap, snur imidlertid resiliensen om ved at den radikale gruppen gjør personen resilient mot avradikalisering utenfra. Nedenfor forklares hver fase i modellen nærmere, samt hvilke faktorer som kan være på mikro-, meso- og makronivået.

Mikronivået i **fase 1** inkluderer faktorer hos den radikaliserende personen som kan påvirke radikaliseringsprosessen. Dette kan for eksempel være søken etter mening på grunn av en følelse av ubetydelighet, eller personlig usikkerhet og jakten på en gruppe som har normer og verdier personen kan identifisere seg med (Hogg et al., 2013; Kruglanski et al., 2014). På *mesonivået* i fase 1 er radikaliseringsprosessen ofte avhengig av det sosiale miljøet. En viktig drivkraft her er følelsen av urettferdighet på grunn av for eksempel dårlig behandling av gruppen de identifiserer seg med (Doosje et al., 2016). I tillegg handler mesonivået også om påvirkning fra venner og familie. *Makronivået* innebærer at radikaliseringsprosessen påvirkes delvis av større, samfunnsmessige faktorer (Doosje et al., 2016).

I **fase 2** slutter det «mottakelige» individet seg til en radikal gruppe. I denne prosessen er gjensidig forpliktelse viktig, ved at individet føler seg tilknyttet gruppen og at gruppen er forent med individet (Doosje et al., 2016). På *mikronivået* begynner personen som et uanselig gruppemedlem, og er motivert til å vise lojalitet til gruppen ved å følge gruppens normer og verdier. *Mesonivået* er viktig da det er i denne fasen det knytter seg bånd mellom individet og gruppen. I tillegg kan fysisk og psykisk isolasjon gjøre at individet mister kontakten med deres tidligere sosiale miljø. Samtidig kan den radikale gruppen oppfordre til å kutte kontakt med venner og familie som ikke hører til i gruppen. Trening og veiledning er viktige elementer på dette nivået (Doosje et al., 2016). På *makronivået* i fase 2 kan den Islamske Stat i Syria og Irak eller de tidligere konføderate stater i Amerika trekkes frem som eksempler på samfunnsfaktorer som kan øke nivået av opplevd gruppeeffektivitet.

I **fase 3** tyr personer til bruk av vold mot andre grupper eller personer (Doosje et al., 2016). En drivkraft på *mikronivået* er ofte at personen har mistet en slektning eller venn til døden (Pyszczynski et al., 2006). På *mesonivået* er et viktig element å skrive eller filme et «testament» eller manifest. Dette skal forberede individet på bruken av vold, samt muligheten for å dø i

---

⁴ Resiliens er et begrep som kan brukes om hele samfunnet, systemer, organisasjoner og enkeltindivider. I denne studien knyttes begrepet til individets evne til å takle og håndtere negative faktorer (risikofaktorer) på en konstruktiv måte.

voldshandlingen. Tanken er at det er vanskeligere å trekke seg når personen har gjort dette (Silke, 2015). Anmodninger om bruk av vold fra myndighetene spiller en viktig rolle på *makronivået* (Doosje et al., 2016).

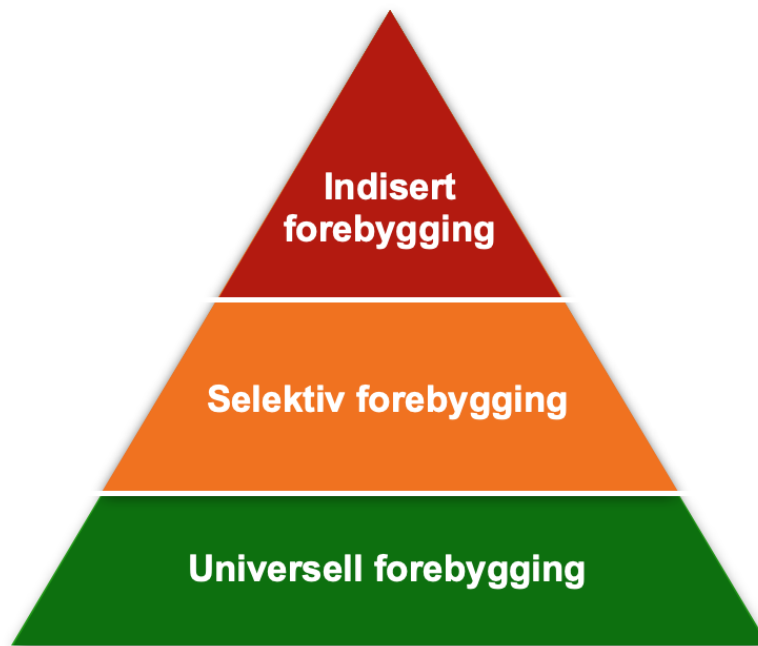
Som figur 5 viser har medlemmer av radikale grupper et nivå av resiliens, som kan gjøre at det er mindre sannsynlig at de blir overbevist av anti-radikal kommunikasjon utenfra (Doosje et al., 2016). I noen tilfeller kan imidlertid resiliensen svekkes slik at **avradikalisering** er mulig. Avradikalisering er en prosess der personer avviser ideologien de tidligere støttet (Doosje et al., 2016). Dette er ett steg lenger enn frigjøringsprosessen, som kjennetegnes ved at personen endrer atferd uten å gi slipp på det radikale tankemønsteret (Altier et al., 2014). Avradikalisering inntreffer ofte når personens forpliktelse til gruppen avtar.

En faktor på *mikronivået* i avradikaliseringsprosessen kan være at ideologien ikke lenger appellerer til personen. Andre store livshendelser som giftemål og familieførøkelse kan gjøre at den radikale gruppen fremstår som mindre viktig og meningsfull (Doosje et al., 2016). En annen viktig faktor på mikronivået er intellektuell tvil, som noen ganger styrkes av eksponering til alternative synspunkt, for eksempel gjennom bøker og media. Dersom denne eksponeringen kommer fra gruppemedlemmer, blir dette en *mesofaktor*. Løsrivelse fra gruppen og dens aktiviteter er et viktig element på mesonivået. På *makronivået* kan fengsel utgjøre en kontekst der personer vil starte på nytt og avradikaliseres (Doosje et al., 2016).

2.4 FOREBYGGING AV RADIKALISERING

Forebygging er en mangetydig betegnelse. Det finnes ingen entydig definisjon av forebyggende arbeid, siden innholdet i begrepet varierer ut fra hvilken tradisjon som danner utgangspunktet for arbeidet. En bred forståelse av forebygging finnes i Kunnskapsdepartementets rundskriv om forebyggende innsats for barn og unge (2007). Her defineres forebygging som «*alt som gjøres for å skape gode og trygge lokalsamfunn, til innsats som spesielt retter seg mot å begrense, stanse eller snu en negativ utvikling.*» (Kunnskapsdepartementet, 2007, s. 3). Forebygging handler både om å tilrettelegge for en positiv utvikling uten at et konkret problem er identifisert, og om å stanse en negativ utvikling som er identifisert eller har utviklet seg (Kunnskapsdepartementet, 2007).

En mye brukt modell i arbeidet med forebygging av voldelig radikalisering i Europa er forebyggingstrianglet (Guidi & Babetto, 2020), som vist i figur 6 nedenfor. Denne tilnærmingen brukes også av den norske regjeringen i deres Forebyggende innsats for barn og unge (2013). Forebyggingstrianglet definerer tre hovedkategorier av forebygging; universell forebygging, selektiv forebygging og indisert forebygging⁵ (Meines & Woltman, 2017). De ulike nivåene gjenspeiler ulike formål og målgrupper.

Figur 6. Forebyggingstrianglet (Guidi & Babetto, 2020).

Nederst på triangleret er universell forebygging. Dette er forebyggingsarbeid som er rettet mot hele befolkningsgrupper eller alle innenfor en bred kategori (Bjørge, 2015), for eksempel alle barn og unge. Denne typen forebygging skal hindre at problemer eller en negativ utvikling oppstår, og øke nivået av sosial resiliens (Guidi & Babetto, 2020; Kunnskapsdepartementet, 2007). Fokuset i forebyggingsarbeidet på dette nivået er å utvikle sosiale ferdigheter og en ansvarsfølelse. Involvering i samfunnet, spesielt av barn og unge, er sentralt. Eksempler på universell forebygging er å fremme demokrati, antimobbeprogram og læring av kritisk og selvstendig tenkning i skolen.

---

⁵ Tidligere ofte kalt primær-, sekundær- og tertiærforebygging (Bjørge, 2015).

Med selektiv forebygging menes tiltak som er rettet mot grupper av barn og unge med kjent og/eller forhøyet risiko for å utvikle problemer (Barne- og familiedepartementet, 2013; Kunnskapsdepartementet, 2007). Målet med selektiv forebygging er å redusere antall barn og unge som innehar høy risiko for radikaliserings gjennom å styrke deres sosiale kapasiteter og positive relasjoner (Guidi & Babetto, 2020). Forebyggingstiltak på dette nivået er for eksempel foreldreveiledning og støttekontakter, samt tiltak rettet mot barn, unge og familier som er berørt av fattigdomsproblemer (Guidi & Babetto, 2020).

Indisert forebygging er rettet mot barn og unge med tydelig identifiserte problemer, høy risiko eller klare tegn på radikaliserings (Barne- og familiedepartementet, 2013; Kunnskapsdepartementet, 2007). Tiltak på dette nivået er rettet mot unge som er aktive i ekstreme miljøer og hvor det er risiko for utøvelse av vold eller annen kriminalitet (Meines & Woltman, 2017). Målet med forebyggingen er derfor å begrense, stabilisere eller motvirke forverring av situasjonen (Kunnskapsdepartementet, 2007). Oppmuntring til forebyggende dialog, avhopperprogram/exitprogram, mentorordninger, tett oppfølging av unge som begår kriminalitet, samt behandlingsmetoder for barn og unge med alvorlige atferdsvansker er eksempler på indisert forebygging (Barne- og familiedepartementet, 2013; Guidi & Babetto, 2020; Kunnskapsdepartementet, 2007).

2.5 OPPSUMMERING AV TEORETISKE TILNÆRMINGER

Jeg har nå presentert ulike tilnærminger som er knyttet til spesifikke områder av radikaliserings og forebygging. Disse tilnærmingene danner grunnlaget for resten av forskningsprosjektet, og er viktige å ha kjennskap til for å sikre et effektivt forebyggingsarbeid. Dette kapitlet har gjort rede for teoretiske tilnærminger høyreekstremisme, risiko, risiko- og beskyttelsesfaktorer, radikaliserings, radikaliseringsprosessen og forebygging. Formålet med studiens teoretiske tilnærminger vil være å benytte dem i sammenheng med den innsamlede empirien i drøftingskapitlet. Teorien er dermed sentral for å belyse og besvare studiens problemstilling og forskningsspørsmål.

3.0 METODE

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for de forskningsmetodologiske valgene som ligger til grunn for studien. For å besvare problemstillingen og forskningsspørsmålene blir den kvalitative metoden litteraturstudie benyttet. Kapitlet presenterer valg av metode og gjennomgår litteraturstudie som metode, samt styrker og svakheter med metoden.

3.1 FORSKNINGSDESIGN- OG STRATEGI

Tema	Høyreekstrem radikaliserings av unge på internett
Problemstilling	Hvordan kan høyreekstrem radikaliserings av unge på internett forebygges?
Forskningsspørsmål	<u>Forskningsspørsmål 1</u> Hvilken rolle spiller internett i den høyreekstremer radikaliseringsprosessen til unge? <u>Forskningsspørsmål 2</u> Hvilke risiko- og beskyttelsesfaktorer kan påvirke unges radikaliserings til høyreekstremisme på nett?
Metode	Litteraturstudie med en systematisk tilnærming
Datamateriale	14 litterære artikler

Tabell 1. Oversikt over forskningsdesign.

Valg av forskningsstrategi er beslektet med problemstillingen som ligger til grunn for studien, samt studiens tematikk. I tillegg legger det teoretiske rammeverket føringer for hvilke metoder og tilnærminger som er hensiktsmessige (Silverman, 2011). I denne studien velger jeg å benytte en kvalitativ forskningsstrategi. Siden kvalitative metoder er rettet mot å utvikle

en forståelse av sosiale fenomener (Thagaard, 2018), gir denne metoden et godt grunnlag til å kunne besvare problemstillingen og forskningsspørsmålene.

Det er viktig å påpeke at studien ikke vil ta for seg spesifikke tilfeller av unge som har blitt radikalisert til høyreekstrem miljøer. Dette er både på grunn praktiske og etiske hensyn, i tillegg til at det hovedmålet med studien, økt forståelse, krever en mer overordnet tilnærming til fenomenet. Ulike hendelser der høyreekstrem radikalisering på nett har ført til voldelig ekstremisme nevnes kun for å illustrere viktigheten av mer forskning på dette området.

Studien har både empiriske og normative elementer. Empiriske studier kjennetegnes ved at de vektlegger spørsmål om «fakta» (empiri) og forsøker å undersøke eller avklare de faktiske forholdene i samfunnet. På en annen side tar normative studier utgangspunkt i verdier og drøfter spørsmål knyttet til hvordan ulike samfunnsforhold bør være (Grønmo, 2016). De empiriske elementene i denne studien er informasjon om hvilken rolle internett spiller i de unges radikaliseringsprosess, samt kjennetegn ved unge som radikaliseres til høyreekstreme miljøer på nett. Det normative elementet er knyttet til hvordan denne informasjonen kan brukes for å sikre et mer effektivt forebyggingsarbeid.

3.2 DATAINNSAMLING

Valget av kvalitativ metode som forskningsstrategi har betydning for hvilke metodologiske teknikker som skal brukes (Silverman, 2011). Ulike innsamlingsmetoder kan produsere ulike typer data (Yin, 2015). Datainnsamlingen for denne studien gjennomføres ved hjelp av en systematisk litteraturstudie. Litteraturstudie benyttes fordi metoden muliggjør bruk av eksisterende forskning for å gå dypere inn i forskningsfeltet. Metoden er valgt på bakgrunn av dens evne til å generere informasjon om relevante forhold knyttet til internett sin rolle i den høyreekstreme radikaliseringsprosessen og risikofaktorer som kan gjøre unge mer sårbare for slik radikalisering.

3.3 LITTERATURSTUDIE SOM FORSKNINGSMETODE

Litteraturstudie som forskningsmetode innebærer identifisering, innhenting og bearbeiding av tidligere forskning som deretter bidrar i drøftingen og besvarelsen av studiens problemstilling. En forutsetning for en vellykket litteraturstudie er at forskningsprosjektets problemstilling og forskningsspørsmål er bevisst utarbeidet for å kunne gjennomføres som en litteraturstudie.

Ettersom radikaliserings og forebygging er temaer det finnes mengder av tidligere forskning på, ble studiens problemstilling og forskningsspørsmål utformet for å kunne besvares gjennom en litteraturstudie. I en litteraturstudie skal litteraturen en søker etter omhandle et spesifikt emne som deretter bidrar i besvarelsen av problemstillingen (Aveyard, 2014). Litteraturstudier kan ha ulike formål og gjennomføres på ulike måter (Ridley, 2012). Én måte å gjennomføre litteraturstudier på er ved hjelp av en systematisk tilnærming. Det er denne tilnærmingen som ble benyttet i dette forskningsprosjektet, og den forklares nærmere under punkt 3.4 nedenfor.

Ved valg av litteraturstudie som forskningsmetode er det viktig å vite at dette kan være en svært omfattende og krevende metode. Metoden innebærer blant annet å gjennomføre litteratursøk og det er ofte store mengder artikler som skal leses og deretter analyseres. I tillegg skal de empiriske funnene bearbeides og drøftes. Forskningsprosjektets tidsramme på seks måneder ble dermed tatt i betraktning da denne metoden ble valgt, og det ble vurdert som oppnåelig å fullføre en litteraturstudie med en systematisk tilnærming for å besvare studiens problemstilling.

3.4. SYSTEMATISK TILNÆRMING

En systematisk litteraturstudie identifiserer, velger ut og vurderer relevant forskning kritisk for å besvare en tydelig formulert problemstilling. Den systematiske litteraturstudien bør følge en tydelig definert plan der kriteriene er klart angitt før litteraturstudien gjennomføres (Ridley, 2012). I dette forskningsprosjektet ble en systematisk tilnærming valgt på bakgrunn av at det finnes store mengder forskning på studiens tema, det var mulig å gjennomføre med tanke på prosjektets tidsramme, samt at denne metoden har tydelige krav om hvordan forskningen gjennomføres. En systematisk tilnærming sørget i tillegg for at de mest relevante litterære artiklene ble samlet inn for å være i stand til å besvare problemstillingen og forskningsspørsmål.

Litteraturstudien må gjennomføres ut fra bestemte retningslinjer, og denne studien følger Aveyard (2014) sine krav til hva en litteraturstudie skal inneholde:

- Gjennomgang av problemstilling og forskningsspørsmål
- Metode-kapittel som redegjør for litteratursøk, metodevalg, vurderinger, kriterier og analyse
- Presentasjon av empiriske funn som vurderes kritisk
- Drøfting av resultat

3.5. STYRKER OG SVAKHETER MED LITTERATURSTUDIE

Bruk av litteraturstudie som metode gir forskeren frihet til å dykke dypt inn i et forskningsområde og innhente store mengder informasjon. Som forskningsmetode kan dermed en litteraturstudie resultere i stor spennvidde mellom datainnsamling og økt kunnskap rundt temaet det forskes på. Gjennom et systematisk litteratursøk har metoden resultert i innsamling av informasjon jeg mener er relevant og belyser problemstillingen og forskningsspørsmålene. Dette anses som en styrke, fordi bruken av grundig vurderte søkeord har resultert i at jeg har holdt meg innenfor avgrensede områder i databasene. At alle litterære artikler som benyttes i litteraturstudien var fagfellevurdert eller utgitt av myndighetsinstitusjoner/respekterte NGO-er anses også som en styrke, da dette sammen med et godt forarbeid gjør at artiklene som inkluderes er av høy kvalitet.

En svakhet med studien kan anses å være tidsbegrensningen som følge av prosjektets tidsramme på seks måneder. Av tidshensyn måtte dermed litteratursøket avgrenses, slik at det var mulig å gjennomføre i henhold til tidsfristen. Jeg har også vært oppmerksom på at relevant litteratur kan ha blitt oversett eller ikke inkludert på grunn av ovennevnte årsak, samt av hensyn til omfanget til prosjektet. Utgivelsesrammen til artiklene som benyttes kan også anses som en svakhet, da denne er på 22 år og noen av funnene kan dermed være utdaterte. Til tross for utgivelsesrammen som ble satt er alle de inkluderte dokumentene utarbeidet i løpet av de siste 10 årene, med unntak av ett. Litteratursøket viste dermed at det var begrenset forskning på området på begynnelsen av 2000-tallet. Alle artiklene som ble benyttet i litteraturstudien er skrevet og publisert på engelsk. Siden artiklene har vært gjenstand for oversettelse, kan feiltolkninger ha oppstått. Samtidig har jeg vært svært oppmerksom på dette gjennom litteraturstudien, og jeg har vært grundig i tolkningen av forfatternes budskap. Likevel finnes det en mulighet for at feiltolkninger har oppstått ved at jeg har misforstått forfatternes budskap, og dette kan anses som en svakhet.

4.0 LITTERATURSØK

En redegjørelse for valg av forskningsmetode ble presentert i forrige kapittel. I dette kapitlet vil jeg gå nærmere inn på de ulike elementene av de systematiske litteratursøkene som har blitt gjennomført. Til slutt presenteres studiens reliabilitet, validitet og etiske betraktninger.

4.1 OVERSIKT OVER LITTERATURSØKET

Bruk av dokumenter som datamateriale er sentralt i de fleste forskningsprosjekter (Tjora, 2017), og empiriske undersøkelser uten dokumenter er vanskelig å forestille seg (Lynggaard, 2012). I denne studien er dokumentene som analyseres sekundær- og tertiærdokumenter og de benyttes som sekundærdata. Sekundære dokumenter har ikke nødvendigvis offentligheten som målgruppe, og kjennetegnes ved at de er offentlig tilgjengelig på et tidspunkt i umiddelbar nærhet av den situasjon dokumentet refererer til (Lynggaard, 2012). Et tertiært dokument inneholder analytiske bearbeidinger av begivenheter og situasjoner en viss periode etter de har utspilt seg, og er offentlig tilgjengelig. Det er samtidig viktig å påpeke at det ikke er vanntette skott mellom sekundær – og tertiærdokumenter. Jeg benytter begge typer dokumenter for å få en mer dyptgående og nyansert analyse av kjennetegn ved høyre-radikaliserte unge og radikaliseringsprosessen på nett (Lynggaard, 2012).

Dokumentene som benyttes er forskningsdokumenter, og innsamlingen er gjort ved hjelp av strukturerte søk på databasene Google Scholar, Web of Science og ORIA. Søkeordene som ble brukt var en kombinasjon av disse:

- radicalization / radicalisation
- youth / adolescents / minors
- social media / internet
- right-wing/ far-right / extreme-right
- prevention
- extremism

Fem litteratursøk med ulike søkeord resulterte i totalt 146 resultater fra de ulike databasene. Tidsperioden for relevante artikler ble satt til fra og med år 2000. Artiklenes overskrifter, sammendrag/abstrakter, konklusjoner og hvorvidt de var fagfellevurdert ble brukt i utvelgelsesprosessen. I genereringen av dokumenter ble også «snøballmetoden» brukt for å

innhente flere relevante artikler (Lynggaard, 2012). Snøballmetoden i denne sammenheng går ut på å forfølge innbyrdes referanser til andre dokumenter. Flere av dokumentene som benyttes i analysen er innhentet gjennom snøballmetoden, dette forklares nærmere under punkt 4.8.

Etter en helhetlig vurdering og nøye gjennomgang av flere dokumenter resulterte litteratursøket i at 14 artikler og bokkapitler ble valgt ut til dokumenter jeg benytter i analysen. Dokumentene inneholder i hovedsak kvalitativ informasjon. Denne informasjonen er knyttet til internett sin rolle i den høyreekstreme radikaliseringsprosessen, risikofaktorer hos unge, samt ulike forebyggingstiltak. Noen av artiklene inneholder også kvantitativ informasjon i form av statistikk knyttet til høyreekstrem radikalisering av unge.

4.2 INKLUSJON- OG EKSKLUSJONSKRITERIER

Inklusjons- og eksklusjonskriterier brukes i vurderingen av hvilke artikler fra litteratursøket som skal benyttes videre i litteraturstudien, og de er derfor viktige hjelpemidler. Inklusjonskriterier er spesifikke kriterier for litteraturen som skal inkluderes i studien. Eksklusjonskriterier brukes på en annen side for å ekskludere data, litteratur og artikler en mener ikke er relevant for studien og som ikke har betydning for analysen. Disse kriteriene vil sikre at en er i stand til å vurdere artiklene på en oversiktlig og grundig måte, og dermed sørge for at kun de mest relevante data inkluderes videre i prosjektet (Aveyard, 2018). Kriteriene brukes også når en utarbeider strategien for litteratursøket. I tabellen nedenfor presenteres inklusjons- og eksklusjonskriteriene for denne litteraturstudien. Deretter gis en begrunnelse for valg av kriteriene og deres relevans for studien.

Inklusjonskriterier	Eksklusjonskriterier
Publisert litteratur fra år 2000 til 2022 (22 år).	Litteratur publisert før år 2000.
Nøkkelord i artikkel må inneholde begrepene: <ul style="list-style-type: none"> • radicalization og/eller • youth/adolescent/minor og/eller • social media/internet og/eller • far-right/extreme-right og/eller 	Artikler som ikke inneholder nøkkelordene: <ul style="list-style-type: none"> • radicalization og/eller • youth/adolescent/minor og/eller • social media/internet og/eller • far-right/extreme-right og/eller

<ul style="list-style-type: none"> • prevention og/eller • extremism 	<ul style="list-style-type: none"> • prevention og/eller • extremism
Litteraturspråk: engelsk, norsk, svensk og dansk.	Litteraturspråk som ikke er engelsk, norsk, svensk eller dansk.
Artikkelen er fagfellevurdert eller utgitt av et myndighetsorgan eller utgitt av en respektert NGO.	Artikler som ikke er fagfellevurdert eller ikke utgitt av et myndighetsorgan eller ikke utgitt av en respektert NGO.
	Artikler som omhandler radikaliserings av mindreårige utenfor Europa eller omhandler et spesifikt land utenfor Norge (Kan inkluderes etter kritisk vurdering).

Tabell 2. Inklusjons- og eksklusjonskriterier.

4.3 KRITISK VURDERING AV KRITERIENE

Det første inklusjonskriteriet, tidsspennet til artiklene (år 2000-2022), gir en publiseringsramme på 22 år. Dette kriteriet begrunnes i et ønske om nyere forskning på feltet om radikaliseringsprosesser og forebyggingsarbeid har utviklet seg over tid, samt gi informasjon om hvilke utfordringer vi kan stå ovenfor i fremtiden.

Inklusjonskriteriet som omhandler nøkkelordene er begrunnet i studiens teoretiske tilnærminger og fokus, og ble fastsatt for å sikre at artiklene omhandler disse fagområdene. Siden utvalget av dokumenter også inneholder bokkapitler som ikke har et eget «nøkkelord»-avsnitt, var grundig gjennomgang av dokumentet nødvendig for å vurdere om disse var relevante for studien. I disse tilfellene lå nøkkelordene i bakhodet i løpet av gjennomgangen, og dokumentene ble kun inkludert om de omhandlet nøkkelordsbegrepene og var relevante for studien.

At dokumentene var på litteraturspråkene engelsk, norsk, svensk og dansk ble fastsatt som et inklusjonskriterium både av hensyn til tidsrammen for studien, og for å sikre at innholdet og viktige momenter i dokumentene ble forstått riktig. For det første vil det være tidkrevende å oversette store mengder litteratur på andre språk. I tillegg ville dette krevd bruk av oversettelsesprogrammer, som kan gjøre at viktige argumenter i dokumentene kan forsvinne. Av disse årsakene ble litteraturspråk vurdert til et relevant kriterium.

For å sikre at dokumentene som inkluderes er kvalitetssikret ble kun litteratur som er fagfellevurdert inkludert i studien. Å benytte data av god kvalitet er viktig for å sikre studiens integritet. Fagfellevurdering eller «peer-review» sier noe om dokumentets validitet, kvalitet og integritet, og dette ble derfor benyttet som et kvalitetsmål og kriterium for inklusjon i studien. I tilfeller der det var uklart om artiklene eller bokkapitlene var fagfellevurdert, ble vurdering av dokumentets utgiver brukt som et alternativt kriterium. I disse tilfellene ble artiklene inkludert dersom myndighetsorganer og/eller respekterte NGO-er (ikke-statlige organisasjoner) var utgivere eller støttet utgivelsen av dokumentet.

Siden hensikten med denne studien er å innhente sekundærlitteratur om radikaliserings av mindreårige på nett på et overordnet nivå ble artikler som omhandlet data fra spesifikke land utenfor Norge og Europa ekskludert. Å lære av andre lands håndtering av radikaliseringsutfordringen er viktig for å forbedre forebyggingsarbeidet, men både på grunn av tidshensyn og hensikten med studien ble slike artikler ekskludert etter grundig vurdering.

4.4 DATABASER

Å ha kjennskap til og kunnskap om ulike databaser og søkeverktøy er viktig når en skal innhente informasjon til litteraturstudien (Ridley, 2012). Databaser inneholder et stort volum av publiserte søk, og bruk av avanserte søk muliggjør generering av dokumenter innenfor feltet når en søker i flere databaser.

Jeg hadde lite kjennskap til databaser og søkestrategier før dette forskningsprosjektet. Prøving og feiling med søk i databaser gav dårlig resultat, og jeg innså raskt at systematiske og avanserte søk i databaser var mest hensiktsmessig for å samle inn relevante dokumenter. Derfor bruke jeg god tid på å gå gjennom Universitetsbiblioteket ved UiT sine nettressurser om databaser og søkestrategier, i tillegg til at jeg hentet frem tidligere undervisning jeg har hatt om dette temaet

(emnene SVF-3003 og SVF-1050). Dermed opparbeidet jeg med god kunnskap om hvor og hvordan jeg skulle lete etter artikler på en effektiv og systematisk måte, og hvilke søkeord som var mest hensiktsmessig å bruke med tanke på studiens problemstilling.

Valget av databaser skal presenteres og begrunnes (Aveyard, 2018). Som tidligere nevnt benyttet jeg de tverrfaglige databasene Web of Science, Google Scholar og Oria i innhenting av litteratur, og jeg redegjør for disse nedenfor.

Web of Science gir tilgang til flere databaser og inneholder materiale fra mange ulike disipliner og fagområder. Denne databasen ble benyttet fordi den inneholder store mengder internasjonale artikler innenfor fagfeltet radikaliserings. I tillegg gav et systematisk søk i denne databasen et overkommelig utvalg, der det var mulig å generere relevante artikler.

Oria er en søketjeneste som finnes ved mange norske fag- og forskningsbibliotek, og inneholder et stort antall materiale fra disse. Av nettopp denne grunn ble Oria gjennom Universitetsbiblioteket ved UiT benyttet som én av tre databaser for innsamling av data. I tillegg inneholder Oria en mengde elektronisk materiale fra åpne kilder. Dermed resulterte bruk av denne databasen i en stor mengde data, og i likhet med de andre databasene ble funksjonen «avansert søk» benyttet for å avgrense litteraturen til mitt forskningsområde.

Google Scholar gir tilgang til akademisk litteratur på tvers av flere ulike disipliner og fagområder. Denne databasen ble benyttet da den inneholder et bredt spekter av litteratur innen flere fagdisipliner, inkludert artikler, journaler, rapporter, avhandlinger og akademiske bøker. I tillegg gjorde jeg manuelle søk i Google Scholar for å innhente visse artikler som var sperret grunnet lukket tilgang.

4.5 SØKEORD OG SØKEOPERATØRER

Den første oppgaven i utarbeidelsen av søkestrategien var å identifisere søkeord og nøkkelord for å fange opp relevante dokumenter med tanke på studiens tema og problemstilling. Publiserte artikler er ofte indeksert med nøkkelord, og kan dermed finnes gjennom bruk av relevante nøkkelord i litteratursøket (Aveyard, 2018).

I min søkestrategi brukte jeg kombinasjoner av nøkkelordene «radicalization», «youth», «social media», «far-right», «prevention» og «extremism» sammen med de boolske operatorene «AND», «OR» og «NOT». Disse er de tre mest grunnleggende søkeoperatorene (Ridley, 2012). Ved hjelp av disse kan en knytte sammen søkeord eller ekskludere spesifikke søkeord som ikke ønskes i studien. Ved bruk av søkeoperatoren AND kunne jeg snevre inn litteratursøket ved å koble sammen flere fenomener, for eksempel «radicalization» AND «right-wing». Hvis en ønsker å utvide søket kan bruk av operatoren OR være hensiktsmessig, da en får mulighet til å inkludere synonymer eller ord av samme betydning innenfor et spesifikt emne (Ridley, 2012). I mitt litteratursøk ble OR benyttet for å fange opp alle artikler som hadde ulike nøkkelord for den samme tilnærmingen. For eksempel brukes begrepene «far-right» og «right-wing» om hverandre av ulike forfattere, og OR-operatoren ble dermed benyttet i litteratursøket for å fange opp dette. Operatoren NOT kan benyttes for å ekskludere forskning og temaer en ikke ønsker å inkludere i litteratursøket. I mitt tilfelle ble denne operatoren brukt for å utelukke artikler som omhandlet islamistisk radikaliserings. Denne avgrensningen resulterte i at kun de mest relevante dokumentene innenfor studiens fagområde forble.

4.6 SØKESTRATEGI

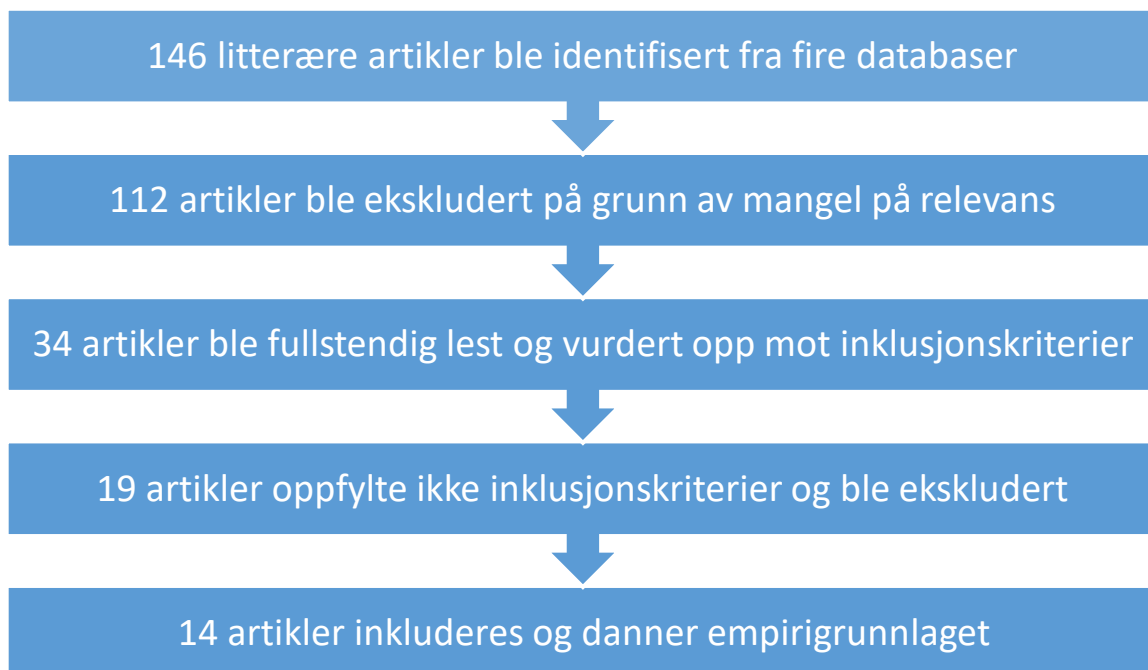
Etter søkeord og søkeoperatører ble fastsatt inkluderte neste fase å begrense søkeresultatet. I søketrefflisten ble overskrifter og abstrakter til alle relevante artikler lest. Samtidig var jeg klar over at dette kunne resultere i at viktige artikler ble ekskludert, men med et så stort antall litterære artikler (146) var det av praktiske- og tidshensyn ikke mulig å gjennomgå alle artiklene i detalj. Videre valgte jeg ut de artiklene som ble ansett som relevant ut fra deres tittel og abstrakt, og for disse ble innledning og konklusjon også lest. Dette resulterte i 34 artikler som ble lest i sin helhet og vurdert opp mot inklusjonskriteriene. Ved hjelp av det avanserte søkefeltet i databasene fikk jeg et overkommelig antall artikler, og vurderingen av abstrakter ble dermed gjennomførbare.

For å fange opp flest mulig relevante artikler om temaet ble ulike søkeord og sammensetninger av disse benyttet i litteratursøkene i databasene. Jeg opplevde etter hvert at flere av de samme artiklene gikk igjen i søkene, uavhengig av hvilke søkeord og kombinasjoner som ble brukt. I en slik situasjon er det hensiktsmessig å vurdere om en er fornøyd med søket (Aveyard, 2014). Jeg hadde på dette tidspunktet inkludert 14 litterære artikler som var relevant for studiens tema,

og avsluttet dermed litteratursøket da jeg anså datainnsamlingen som tilstrekkelig for å kunne besvare studiens problemstilling og forskningsspørsmål.

4.7 FLYTSKJEMA

Aveyard (2014) påpeker at et flytdiagram er hensiktsmessig å bruke for å gi leseren en oversikt over prosessen mot de endelige artiklene fra litteratursøket. Dermed anså jeg det som relevant å utarbeide et flyskjema, også kalt PRISMA-diagram (se figur 7). Totalt ble 146 artikler innhentet som et resultat av fem litteratursøk i tre databaser. Artiklene ble deretter vurdert opp mot de fastsatte inklusjonskriteriene, i tillegg til at artiklenes tittel, nøkkelord og abstrakter ble lest. Dette resulterte i ekskludering av 112 artikler som ikke var relevant for studiens problemstilling og forskningsspørsmål. Etter denne ekskluderingen satt jeg igjen med 34 artikler som ble lest i sin helhet og kritisk vurdert med tanke på deres relevans for studien. I siste fase av litteratursøket ble 19 artikler ekskludert da disse oppfylte ett eller flere av eksklusjonskriteriene. Litteratursøket resulterte i 14 artikler som spesifikt kunne belyse og svare på problemstilling og forskningsspørsmålene studien reiser. Disse artiklene ble videre analysert og benyttet til studiens empiri og drøfting.

Figur 7. Flytskjema.

4.8 SNØBALLMETODEN

Fem av artiklene som benyttes i litteraturstudien er i innhentet fra søk i referanselister (snøballmetoden). Etter en grundig gjennomgang av hver artikkel fra litteratursøket kom det frem forfattere som ble presentert og benyttet som referanse gjentatte ganger i de ulike artiklene. Dermed gjennomførte jeg ytterligere søk i artiklenes referanselister. Disse artiklene ble grundig og helhetlig lest og vurdert i henhold til de samme inklusjonskriterier som ble benyttet i litteratursøket. For å bli inkludert skulle de selvfølgelig i tillegg være relevant for å besvare problemstillingen. Flere artikler ble hentet frem og lest i sin helhet, og resultatet var at fem nye artikler ble inkludert i litteraturstudien. Mange av forfatterne og artiklene som ble inkludert gjennom søket i referanselistene ble lagt merke til og gikk igjen i flere av artiklene fra litteratursøket. Det ble ikke gjennomført et større søk i referanselistene da totalt 14 relevante artikler ble ansett som tilstrekkelig og bred empiri.

4.9 ANALYSE AV DATA

Avsnitt 4.6 redegjør for hvordan 146 litterære artikler fra litteratursøket ble kritisk vurdert og redusert til 14 artikler. Disse artiklene belyser ulike områder av radikaliserings og forebygging, og må derfor videre analyseres. Gjennom grundig lesing og vurdering av artiklene ble jeg oppmerksom på faktorer som ble trukket frem i flere av studiene. Ved å sammenligne alle artiklene kunne jeg analysere og tolke disse faktorene nærmere.

Målet med litteraturstudien er å trekke ut viktig innhold fra studiene som belyser problemstillingen. Forskningsspørsmålene ble også benyttet i analysen av artiklene. De ulike faktorene som kom til syne i flere av artiklene ble notert etter hvert som jeg leste dem i sin helhet. Deretter utformet jeg en tabell hvor jeg plasserte jeg hver artikkel sammen med den/de faktoren(e) den belyser. Dette ga meg en oversikt over artiklene og deres hovedfokus, og gjorde det enklere å trekke ut relevant innhold for videre tolkning og drøfting. Tabellen nedenfor viser en oversikt over hvordan de 14 litterære artiklene plasseres sammen med de fem faktorene som ble resultatet av analysen og tolkningen av det innsamlede materialet.

Faktorer	Artikler som belyser faktoren
Resiliens	Morris (2016) Veenkamp & Zeiger (2015) Aiello et al. (2018)
Ansvarskultur og samfunnsinnsats	Carlsson (2006) Veenkamp & Zeiger (2015) Morris (2016) Geeraerts (2012)
Mottakelighetsfaktorer	Gaudette et al. (2020) Mieriņa & Koroļeva (2015) Schils & Verhage (2017) Carlsson (2006) Geeraerts (2012) Rieger et al. (2013) Corb (2015) DeCook (2018) Alava et al. (2017) Koehler (2014)
Dialog	Alava et al. (2017) Carlsson (2006) Aiello et al. (2018) Veenkamp & Zeiger (2015) Mieriņa & Koroļeva (2015) Schils & Verhage (2017) Geeraerts (2012) Morris (2016)
Internett som fasilitator	DeCook (2018) Conway (2017)

	Geeraerts (2012)
	Alava et al. (2017)
	Gaudette et al. (2020)
	Corb (2015)
	Schils & Verhage (2017)
	Koehler (2014)
	Rieger et al. (2013)
	DeCook (2018)
	Conway (2017)

Figur 8. Analyse av de litterære artiklene.

4.10 KILDEKRITIKK

Når en benytter sekundær- og tertiærdokumenter, slik som i dette forskningsprosjektet, er det viktig å huske på at dokumentene ikke er utviklet med det formål å inngå som data i et forskningsprosjekt (Lynggaard, 2012; Spencer et. al, 2014). Kildekritikk er derfor sentralt, og videre skal jeg gjøre en kildekritisk vurdering av dokumentene jeg analyserer. Jeg tar for meg dokumentenes autentisitet, troverdighet og relevans i kildekritikken, men å vurdere dokumentenes representativitet, mening og kontekst er også viktige deler av kildekritikk (Kjeldstadli, 1997; Lynggaard, 2012).

Autentisitet handler om i hvilken grad en kan stole på at opphavspersonene til dokumentene er de som oppgis, og at dokumentene er ekte (Kjeldstadli, 1997; Thagaard, 2018). Artiklene som benyttes i denne studien er offentlig tilgjengelige og utarbeidet og/eller utgitt av forskere, offentlige myndigheter eller NGO-er. Dokumentene finnes på velkjente og høyt respekterte databaser, og er lastet ned derfra. Det stilles i tillegg et kvalitetskrav i inklusjonskriteriene i form av krav til fagfellevurdering og/eller utgivelse fra myndighetsinstitusjoner eller respekterte NGO-er. En kan dermed stole på at disse litterære artiklene er autentiske og utarbeidet av kompetente personer. Samtidig er det viktig å påpeke at dokumentene befinner seg på internett. Muligheten for at de kan være tuklet med er derfor til stede. Sannsynligheten er imidlertid lav, da de er hentet direkte fra databasene.

At dokumentene er troverdige går ut på at en kan ha tillitt til informasjonen som blir gitt (Kjeldstadli, 1997; Lynggaard, 2012). Alle dokumentene har til formål å utgi korrekt og objektiv informasjon. Samtidig er det viktig å være klar over at det kan være bakenforliggende agendaer, og at forskerne selv kan velge ut hvilke data de vil presentere (Jacobsen, 2015). På en annen side er det lite sannsynlig at forskerne har skjulte forutsetninger, og det er ikke i deres egeninteresse å forvrengte informasjon eller presentere falsk og/eller ukorrekt innhold. De litterære artiklene i denne analysen har på bakgrunn av dette høy troverdighetsgrad.

En vurdering av dokumentenes relevans innebærer å sikre at dokumentene er nøye utvalgt med bakgrunn i problemstillingen og forskningsspørsmålene, og at de inneholder informasjon som er relevant for å besvare disse (Jacobsen, 2015). I forskningsprosessen gjennomgikk jeg en rekke dokumenter, der forhåndssatte inklusjons- og eksklusjonskriterier, samt gjennomgang av abstrakter, nøkkelord og konklusjoner var med i vurderingen. Ut fra dette ble flere artikler vurdert som irrelevante med tanke på problemstillingen og forskningsspørsmålene. Dokumentene som er inkludert gir informasjon om rollen til internett i den høyreekstremeradikaliseringsprosessen, risikofaktorer som kan gjøre unge mer sårbare for slik radikaliseringsprosessen, samt om forebygging av høyreekstremeradikaliseringsprosessen. Dette er sentrale tema for å besvare problemstillingen og forskningsspørsmålene, og jeg vurderer derfor at det inkluderte datamaterialet har høy relevans.

4.11 RELIABILITET OG VALIDITET

Kvaliteten på forskningsprosjektet kan måles ved å gjøre en kritisk vurdering og refleksjon rundt anvendt metode (litteraturstudie), litteratursøket og innsamlet datamateriale. Det er viktig å ta stilling til studiens reliabilitet og validitet i et forskningsprosjekt for å sikre at dataen som samles inn holder god nok kvalitet til å trekke konklusjoner fra (Jacobsen, 2015). Nedenfor vil disse to kriteriene vurderes og begrunnes.

4.11.1 Studiens reliabilitet

Studios reliabilitet viser hvor pålitelig datamaterialet er og tar utgangspunkt i nøyaktigheten til dataen som utarbeides (Grønmo, 2016; Larsen, 2007). Reliabiliteten til en forskning kan sies å være høy dersom undersøkelsesopplegget og datainnsamlingen gir pålitelige data, i tillegg til at dataen behandles på en grundig måte. Høy pålitelighet (reliabilitet) kommer også til uttrykk ved at alle som bruker det samme undersøkelsesopplegget ved ulike innsamlinger av data får

identiske resultater om de samme fenomenene (Grønmo, 2016). Å ta hensyn til studiens reliabilitet er viktig både for å minimere feil i resultatene, men også for å gjøre lesere oppmerksomme på eventuelle skjevheter som kan ha påvirket forskningen (Yin, 2015).

I kvalitative studier er det vanligvis ikke mulig å teste og beregne reliabiliteten ved hjelp av etablerte og standardiserte metoder som brukes i kvantitative studier. Dette er blant annet fordi undersøkelsesopplegget og datamaterialet er mindre strukturert. I tillegg foregår ofte datainnsamlingen i nær tilknytning til flere faser av forskningsprosjektet, for eksempel i analysen og tolkningen (Grønmo, 2016). Det hevdes dermed at reliabilitet ikke er relevant for kvalitetsvurderinger av kvalitative data, og ofte brukes heller begrepet troverdighet (Grønmo, 2016; Thagaard, 2018). Betegnelsene legger imidlertid vekt på de samme kriteriene, som nevnt ovenfor.

I denne litteraturstudien var en systematisk tilnærming fokus i alle faser av forskningsprosjektet. Denne tilnærmingen har blitt beskrevet og begrunnet. Selv om systematikk ble høyt verdsatt og hadde stort fokus, er mine tolkninger og konteksten for datainnsamlingen viktige deler av forskningen som påvirker resultatene. Dermed er det i praksis umulig å gjennomføre uavhengige datainnsamlinger basert på nøyaktig samme undersøkelsesopplegg (Larsen, 2007, Yin, 2015). I kvalitative studier er det dermed ikke mulig å sikre komplett reliabilitet eller troverdighet, men en kommer på lang vei ved å foreta datainnsamlingen på en systematisk måte og i samsvar med etablerte forutsetninger og fremgangsmåter (Grønmo, 2016).

I kvalitative studier har forskeren større plass enn i kvantitative studier. Derfor er det viktig for studiens troverdighet at forskeren redegjør for sin stilling i forskningsprosjektet og hvordan hun selv kan ha preget forskningsarbeidet. Dette er andre gang jeg gjennomførte en analyse av innsamlede dokumenter. Min første litteraturstudie ble utført i forbindelse med en eksamen i SVF-3003 Kvalitative metoder, og var dermed av mindre skala. Allikevel betyr dette at metoden ikke var helt ny for meg, og at jeg hadde litt bakgrunnskunnskap som jeg kunne jobbe videre med. Jeg bestemte tidlig at det var viktig med en systematisk tilnærming, siden en litteraturstudie innebærer store mengder data. Jeg var dermed nøye med å systematisere artiklene og funnene i løpet av litteratursøket og analysen, se for eksempel figur 8. Dette bidro også til at jeg kunne behandle informasjonen på en nøyaktig måte, som er et viktig kriterium for å sikre høy troverdighet.

For å sikre reliabilitet i min studie har jeg som forsker kartlagt hver fase i forskningen grundig, tatt gjennomtenkte valg som begrunnes, samt dokumentert og systematisert data og funn på en best mulig måte ved bruk av blant annet skjema og tekst. Dette beskrives tydelig og presenteres i litteratursøk-kapitlet (kapittel 4) i studien.

4.11.2 Studiens validitet

Vurdering av datamaterialets validitet handler om å teste om det er gyldig med tanke på studiens tema og problemstilling, og hvorvidt resultatene er generaliserbare (Jacobsen, 2015). Validitet omhandler altså relevans og gyldighet (Larsen, 2007). Å vurdere relevansen til den innsamlede data er viktig, da hensikten med oppgaven er at de analyser og funn jeg gjør skal kunne brukes til å gi en forståelse av et område innen forebyggingsarbeidet av høyreekstrem radikaliserings. Høy grad av validitet kan bidra til å opprettholde høy kvalitet i forskningsprosjektet på grunn av en mer konservativ tankemåte (Tjora, 2010). Med dette menes at en øker og utvikler kunnskapen etter hvert som en sammenligner resultater og metoder fra relevante forskninger.

I dette forskningsprosjektet ble 14 litterære artikler valgt ut etter systematiske litteratursøk. Til sammen 34 artikler ble i første utgangspunkt vurdert som relevant og dermed lest i sin helhet, men bruk av fastsatte inklusjons- og eksklusjonskriterier, samt kritisk og grundig vurdering av alle dokumentene, resulterte i at 19 artikler ble ekskludert fra studien. Det ble dermed vurdert at de 14 utvalgte artiklene var mest relevant for å belyse og besvare studiens problemstilling og forskningsspørsmål. Inklusjonskriteriet som omhandlet spesifikke nøkkelord ble aktivt benyttet for å sikre at alle de inkluderte dokumentene berørte det teoretiske rammeverket som jeg anså som relevant for problemstillingen. Gjennomgang av dokumentene viste at de samme forfatterne ble benyttet i flere av artiklene. Derfor gjorde jeg manuelle søk i referanselistene og fikk gjennom dette søket tilgang til flere relevante artikler som etter kritisk gjennomgang ble inkludert i utvalget. Ved at flere artikler brukte opplysninger fra de samme forfatterne anså jeg inkludering av disse som en mulighet til å styrke studiens relevans.

At artiklene som inkluderes er fagfellevurdert bidrar til å styrke studiens validitet, da fagfellevurderte artikler er kvalitetssikret av eksperter på fagområdet. Kravet til fagfellevurderingen gjorde også at jeg i større grad kunne stole på informasjonen og forskningen jeg valgte ut, og etter en grundig og kritisk gjennomgang anså jeg dokumentene som valide og troverdige. I tillegg har jeg bevisst forholdt meg til aktuelle teorier, tilnærminger

og forskning som er gjort innenfor de samme temaene (Tjora, 2010), noe som igjen styrker studiens validitet.

Åpenhet er en viktig kilde til høy validitet (Grønmo, 2016; Tjora, 2010). For å vise at forskningen er innenfor vitenskapens rammer er det viktig å være åpen om hvordan den har blitt gjennomført. I denne studien presenteres hvordan forskningen har blitt gjennomført i kapittel 3 og 4 om studiens metode. Jeg har forsøkt å forklare så godt jeg kan både hvilke valg som er tatt og hvorfor disse valgene ble tatt. En systematisk tilnærming til datainnsamlingen har bidratt til å forbedre grunnlaget for å vurdere datamaterialets kvalitet (Grønmo, 2016). I tillegg har denne systematiske tilpasningen vært viktig for å kunne gi en åpen og tydelig beskrivelse og gjennomgang av metoden og gjennomføringen av forskningen. Datainnsamlingen bygger på tilnærminger og erfaringer fra kvalitetssikret tidligere forskning, noe som styrker tilliten og troverdigheten til datamaterialet som brukes (Grønmo, 2016). Jeg mener derfor en litteraturstudie var en godt egnet metode for å undersøke studiens tema og besvare problemstillingen og forskningsspørsmålene.

4.12 ETISKE BETRAKTNINGER OG UTFORDRINGER

Et grunnleggende prinsipp i forskningsarbeidet er at forskeren har et bevisst forhold til det etiske aspektet ved forskningen. Forskeren må blant annet ta hensyn til forskningsetiske normer knyttet til uavhengighet, originalitet og objektivitet. Originalitet innebærer at studien skal bidra med ny kunnskap, innsikt og forståelse. Normen om uavhengighet vil si at forskningen ikke styres av spesielle interesser, bakenforliggende agendaer eller ikke-vitenskapelige motiver. Objektivitet handler om at forskeren ikke skal ha en forutinntatt oppfatning under forskningsprosessen (Grønmo, 2016).

For å sikre originalitet er hensikten med studien nettopp å øke forståelsen for og kunnskapen om forebygging av høyreekstrem radikaliserings av unge på internett. Målet var å kombinere tidligere forskning på området og et relevant teoretisk rammeverk for å gi ny kunnskap og forståelse. Dette er et tema som har hatt begrenset fokus i tidligere forskning, men som synes å bli en økende utfordring i forebyggingsarbeidet. Som forsker har jeg sikret objektivitet ved å blant annet velge en problemstilling og forskningsspørsmål som enkelt kan knyttes til de relevante teoretiske tilnærmingene. Jeg har selvfølgelig stor interesse for temaet jeg har forsket

på, men i forskningsprosessen har jeg latt analysen og det teoretiske rammeverket lede vei, og jeg har vært åpen for at studien kan lede til en rekke ulike resultater jeg ikke hadde sett for meg.

5.0 RESULTATER

Hensikten med denne litteraturstudien er å undersøke hvilke risikofaktorer som kan gjøre unge mer sårbare for radikaliseringsprosessen og hva som kan gjøres for å utforske hvilken rolle internett spiller i radikaliseringsprosessen og hva som kan gjøres for å forebygge slik radikaliseringsprosessen. Etter en kritisk vurdering av 14 litterære artikler blir fem elementer valgt ut som sentrale for å belyse disse spørsmålene. Disse faktorene er **1) Resiliens**, **2) Ansvarskultur og samfunnsinnsats**, **3) Mottakelighetsfaktorer**, **4) Dialog** og **5) Internett som fasilitator**. I dette kapitlet blir disse elementene presentert før de senere benyttes i drøftingen av studiens problemstilling og forskningsspørsmål.

5.1 RESILIENS

Et begrep som viser seg i flere av artiklene i litteraturstudien er resiliens. De forskjellige forfatterne bruker begrepet på noen ulike måter, men flere studier konkluderer med at resiliens hos unge er en viktig egenskap for å sikre trygg ferdsel på internett, og for å begrense påvirkningen av ekstremistisk innhold på nett. Morris (2016) definerer radikaliseringsprosessen på nett som "prosessen der et individ introduseres til et ideologisk budskap og trossystem som oppmuntrer til forflytting fra normativ tro og mot ekstreme synspunkter, først og fremst gjennom bruk av nettbaserte medier". Hun påpeker at resiliens, sammen med digital kompetanse, er viktige ferdigheter for å sikre at barn får positive, lærerike og morsomme opplevelser på internett. Resiliens hos barn bør fremmes, slik at de er godt rustet til å utforske internett på en trygg måte. Hun påpeker at det er uunngåelig at barn eksponeres for opprørende innhold på internett, men at det er barnets reaksjon på dette innholdet som er avgjørende. Resiliente barn kan være i stand til å ta kloke personlige valg angående innholdet de får tilgang til på internett, blant annet å ikke oppsøke ekstremistisk materiale, samt være forsiktige når de kontakter fremmede på internett og i den virkelige verden.

Det er imidlertid ikke kun resiliens hos barn og unge som trekkes frem som en viktig faktor for å motvirke voldelig radikaliseringsprosessen på nett. Veenkamp & Zeiger (2015) påpeker også samfunnets resiliens som et sentralt element i forebyggingsarbeidet. De foreslår at denne resiliensen blant annet kan bygges gjennom å inkludere ungdommenes familier og lokalsamfunn i det formelle utdanningsløpet for å forsterke verdier og lærdom fra skolen. Det er samtidig viktig å være klar over at noen familier støtter voldelige ekstremistiske idéer og grupper, og at deres påvirkning dermed kan være negativ på dette området.

Det ble presentert flere alternativer til hvordan resiliensen hos unge kan styrkes. Veenkamp & Zeiger (2015) foreslår blant annet at ferdigheter som evnen til kritisk tenkning bør inkluderes i læreplanen til formelle utdanningsinstitusjoner (grunnskolen, videregående skole og høyere utdanning). Denne evnen kan gjøre unge bedre i stand til å vurdere flere ulike synspunkt, og kritisk tenkning ble identifisert som en avgjørende evne for å kunne utfordre ekstremistiske fremstillinger. De trekker også frem medborgerskapsprogrammer⁶ som fremmer verdier som toleranse og sosial inkludering som et mulige verktøy for å bygge resiliens mot voldelig radikaliserings. Aiello et al. (2018) nevner at utvikling av rom for dialog om voldelig ekstremisme er et viktig verktøy som kan gjøre unge mer resiliente mot ekstremistiske fremstillinger. De sier at samarbeid mellom mange forskjellige aktører som skoler, museum, idrettslag, foreninger, ikke-statlige organisasjoner og offentlig administrasjon er viktig for å sikre rom for åpen dialog.

Når det gjelder hvem som er ansvarlige for å bygge unges resiliens sier Morris (2016) at dette er plikten til alle som regelmessig samhandler med dem, og nevner blant annet foreldre og utdanningsinstitusjoner som relevante aktører. Veenkamp & Zeiger (2015) er enig, og påpeker at familier og lokalsamfunn har en potensiell innvirkning på byggingen av unges resiliens mot voldelig radikaliserings fordi dette er aktører som ofte har innflytelse i ungdommenes liv. De trekker frem et «god praksis»-dokument utarbeidet av Global Counterterrorism Forum (GCTF), Ankara Memorandum, som identifiserer samfunnsgrupper som kvinner, religiøse ledere, ungdom, lærere, sivilsamfunnet, privat sektor og politiet som potensielle aktører for å bygge resiliens mot voldelig radikaliserings.

5.2 ANSVARSKULTUR OG SAMFUNNSINNSATS

Resultater fra studien viser at forebygging av voldelig radikaliserings krever en helhetlig samfunnsinnsats. Begrepet ansvarskultur nevnes, og dette kan forstås som at alle sektorer og aktører i samfunnet har et ansvar i forebyggingsarbeidet. Om forebygging av voldelig høyreekstremisme skriver Carlsson (2006) at problemer med vold på grunn av fremmedfrykt bør anses som hele samfunnets ansvar. Veenkamp & Zeiger (2015) trekker frem FN sin globale strategi for terrorbekjempelse som påpeker at en effektiv forebyggingsstrategi mot terror (og

---

⁶ Begrepet «medborgerskap» brukes om en tilstand der en person blir regnet og med rette kan regne seg selv som et fullverdig medlem av samfunnet. Medborgerskap er noe mer enn statsborgerskap, som kun inkluderer juridiske og formelle rettigheter (Thorsen, 2020).

dermed også radikaliserings) bør iverksette nødvendige tiltak [...] ved å etablere utdannings- og bevisstgjøringsprogrammer som involverer alle sektorer av samfunnet.

Også Morris (2016) sier at en samarbeidstilnærming for å motarbeide ekstremisme på internett som involverer alle sektorer i samfunnet vil kunne bekjempe utfordringene og redusere risikoen knyttet til voldelig radikaliserings. Dette vil i tillegg kunne la barn fortsette å dra nytte av mulighetene internett tilbyr på en trygg måte. Hun påpeker at mange aktører spiller en rolle i å fremme trygg og ansvarlig internettbruk og å motvirke farene internett medbringer, som i dag inkluderer ekstremisme og radikaliserings. Aktørene hun peker på som sentrale i dette arbeidet er myndigheter, politiet, lærere, aktører i internettindustrien, foreldre og andre barn. Hun trekker også frem viktigheten av å produsere og fremme kontrafortellinger i forebyggingsarbeidet for å være i stand til å utfordre ekstremistiske fremstillinger. I dette arbeidet er en tilnærming som inkluderer flere aktører på ulike nivåer nødvendig for å sikre at tiltakene er effektive på tvers av plattformer og områder.

Samtidig som det er enighet om at forebyggingsarbeidet krever en helhetlig tilnærming, argumenterer de ulike forfattere også for at spesifikke aktører kan spille en spesielt viktig rolle i forebyggingen av voldelig radikaliserings på internett. Her trekkes blant annet utdanningsinstitusjoner, lokalsamfunn og familie frem som nøkkelaktører.

5.2.1 Rollen til utdanningsinstitusjoner

Veenkamp & Zeiger (2015) påpeker at ungdom ofte nevnes som gruppen som er mest sårbar for radikaliserings og voldelig ekstremisme. Derfor bør forebyggingstiltak være skreddersydd til denne befolkningsgruppen, og de trekker frem den viktige rollen til formelle utdanningsinstitusjoner i dette arbeidet. Utdanningsinstitusjoner har potensiale til å forebygge voldelig radikaliserings. Samtidig er utdanning alene ikke tilstrekkelig for å bekjempe voldelig radikaliserings hos unge, hevder Veenkamp & Zeiger (2015). Bekjempelse av radikaliserings i utdanningsinstitusjoner bør være en del av en bredere og mer omfattende tilnærming til bekjempelse av voldelig radikaliserings. Utdanningsinstitusjoner vil ha størst effekt på forebyggingsarbeidet dersom de samarbeider med andre samfunnsaktører for å skape helhetlige og gjensidig forsterkende tilnærminger (Veenkamp & Zeiger, 2015).

Morris (2016) trekker frem lærernes viktige rolle i forebyggingen av radikaliserings på internett. Barn og unge tilbringer mye tid i klasserommet, og lærere er derfor ofte noen av de første som kan legge merke til endringer i et barn sin atferd. Endring i atferd kan inntreffe av mange årsaker, men det kan også indikere at eleven sliter med en opplevelse på internett. Dermed er kunnskap om tegn på radikaliserings viktig for de som samhandler mye med barn, som lærere. Hun påpeker også at innholdet i læreplanen som gjelder trygg internettbruk kan tilpasses og for eksempel inkludere hva unge bør gjøre hvis de kommer over ekstremistisk innhold som opprører dem. For tenåringer kan det være nyttig å diskutere verdien av diskusjon og evnen til motargumentasjon. I tillegg er det viktig å oppfordre barn og unge til å stille spørsmål til opphavet og kildene til informasjon de finner på nett. Hun argumenterer også for viktigheten av å forbedre barn og unges evner til kritisk tenkning i skolen, da dette er en evne de vil få bruk for både når det gjelder å utfordre ekstremistisk innhold samt ved generell bruk av internett.

5.2.2 Rollen til familie og lokalsamfunn

Forfatterne påpeker at de unges familie og lokalsamfunn både spiller en rolle i forebyggingen av høyreekstrem radikaliserings på nett og i avradikaliseringsprosessen og løsrivelsen fra ekstreme miljøer.

Geeraerts (2012) viser i sin studie at foreldre blir ansett som en avgjørende faktor for barn og unge sin sårbarhet på internett. Samtidig blir ungdom sett på som de mest kompetente brukerne av internett, noe som også kan gjøre dem mer sårbare. Å være de mest erfarne og tyngste brukerne av internett gjør det nemlig vanskelig for andre, som foreldre, å overvåke deres internettbruk. Hun presenterer forskning som viser at 92% av ungdom føler seg komfortable med å bruke datamaskin, sammenlignet med 69% av foreldre. Studien hennes viser at foreldre synes det er vanskelig å ha oversikt over barnas atferd på internett fordi de føler seg mindre kompetente på bruken av internett.

Morris (2016) er enig i familiens viktige rolle i forebyggingsarbeidet, og hun mener at foreldre uten tvil spiller den viktigste rollen i å hindre at barnet deres blir radikalisert på nett. Samtidig erkjenner hun at dette ikke er et ansvar som familier har alene. Hun påpeker også at det ikke er nødvendig med en avansert forståelse for teknologi for å beskytte barn mot farer på nettet, men at foreldre bør prøve å holde seg informert om nettstedene og plattformene som barna deres har tilgang til, og utforske internett med barna fra ung alder. Veenkamp & Zeiger (2015) argumenterer for familiens viktige rolle i frigjøringen fra høyreekstreme miljøer, og sier at

familiemedlemmer spiller en avgjørende rolle i denne prosessen. De trekker frem de tverrfaglige rehabiliteringsprogrammene for nynazister i Europa som et eksempel, og viser at gjenoppbygging av familieforhold er en avgjørende komponent i disse programmene.

Når det gjelder lokalsamfunnets rolle, påpeker Carlsson (2006) lokalsamfunnenes mulighet og evne til å avskrekke ungdom fra å involvere seg i høyreekstreme grupper. Han sier at en måte å gjøre dette på er gjennom offentlige demonstrasjoner som viser at slike ideologier ikke aksepteres av samfunnet. Veenkamp & Zeiger (2015) viser at tidligere forskning og litteratur påpeker viktigheten av lokalsamfunn i løsrivelses- og avradikaliseringsprosessen. Dette påpeker også Carlsson (2006), og han argumenterer for viktigheten av å trinnvis reintegrere tidligere deltakere i høyreekstreme miljøer tilbake i samfunnet. Dette er viktig fordi ekskludering kan gjøre personen lite mottakelig for integrering, i tillegg til at det mest sannsynlig vil forsterke personens ekstremistiske ideologi.

5.3 MOTTAKELIGHETSFAKTORER

Resultater fra studien viser at et effektivt forebyggingsarbeid krever kartlegging av faktorene som kan øke risikoen for at unge radikaliseres. Faktorer som er identifisert gjennom litteraturstudien og som kan gjøre unge mer mottakelige for høyreekstrem radikaliserings på internett er mangel på tilhørighet og ønske om identitetsutvikling, opplevd urettferdighet og mistillit.

5.3.1 Tilhørighet og identitetsutvikling

Ønsket om å være en del av en bevegelse og følelsen av tilhørighet var den opprinnelige årsaken til interessen for høyreekstreme ideologier for de fleste deltakerne i studien til Gaudette et al. (2020). Forfatterne påpeker at personer som er mottakelige for å rekrutteres til ekstremistiske grupper og har et ønske om tilhørighet er de som vekker interesse for voldelig ekstremistiske ideologier. I tillegg følte tre fjerdedeler av deltakerne i deres studie seg isolert fra familie og venner, og følte seg mer sårbare og mottakelige for radikaliserings og rekruttering til høyreekstreme miljøer.

Selv om de fleste deltakerne i studien til Gaudette et al. (2020) er voksne, viser også studien til Schils & Verhage (2017), som omhandler unge menneskers deltakelse i radikale grupper, at behovet for sosial inkludering er et viktig grunnlag for voldelig radikaliserings. Det samme er

behovet for mening og betydning. Studien deres viser at følelsen av urettferdighet, som diskuteres nærmere nedenfor, i kombinasjon med en negativ opplevelse tidligere, ga deltakerne en følelse av å «ikke tilhøre» menneskene rundt dem som støtter dagens situasjon. At de rundt dem støtter dagens situasjon resulterte i at de ikke kunne besvare problemene de opplevde. Forfatterne sier i tillegg at radikale grupper blant annet tilbyr et svar på eksistensielle livsspørsmål og en følelse av tilhørighet, noe som samsvarer med de ovennevnte grunnlagene for voldelig radikaliserings. Også Carlsson (2006) påpeker at høyreekstreme grupper kan tilby en følelse av tilhørighet til et omfattende og viktig «oppdrag». Han argumenterer for at internett gjør det mulig å slutte seg til globale høyreekstreme organisasjoner og nettverk som sørger for denne følelsen, istedenfor å tilhøre en lokal og skjør gruppe med få medlemmer. Også Alava et al. (2017) påpeker at internett kan sørge for en følelse av tilhørighet på global skala.

Geeraerts (2012) påpeker at unge ikke bare bruker internett oftere, men at de også kan bruke det som et mulig verktøy for å eksperimentere med identiteten sin. Rieger et al. (2013) hevder at internett har blitt et naturlig oppholdssted for unge, og at det bidrar i deres identitetsutvikling. Nettopp søken og eksperimentering med identiteten trekkes frem av flere forfattere som en faktor som påvirker unges mottakelighet til radikaliserings til høyreekstreme miljøer på nett. Schils & Verhage (2017) argumenterer for at unge som søker etter mening og identitet er spesielt utsatt for voldelig radikaliserings. Forskning viser at det ikke er den spesifikke ideologien som er avgjørende i begynnelsen av voldelig radikaliserings, men snarere jakten på en identitet og sosial inkludering. Forskning angir at internett kan forsterke identitetsfølelsen gjennom fenomenet gruppepolarisering, påpeker Corb (2015). Dette inntreffer når medlemmer av en spesifikk radikaliseringsgruppe opprettholder deres egen radikaliserings gjennom kontinuerlig diskusjon. DeCook (2018) hevder at *memer*⁷ (på engelsk: memes) brukes ofte i utvikling av en høyreekstremistisk kollektiv identitet på internett.

At internett kan bidra til å utvikle en sterk høyreekstrem kollektiv identitet sier også Alava et al. (2017). Deres studie, som omhandler ungdom og voldelig ekstremisme på sosiale medier, viser at nettverksbygging, deling av informasjon, diskusjon, rekruttering og organisering av ulike arrangement på internett muliggjør utviklingen av denne identitets- og tilhørighetsfølelsen. Corb (2015) påpeker at ekstremistiske grupper opererer på global skala.

---

⁷ Memer er humoristiske bilder, video og tekst som kopieres og spres på internett (Schifman, 2013, gjengitt i DeCook, 2018).

Hun sier at disse gruppene er internasjonale og utnytter sårbarheten til unge mennesker som søker etter en plass å høre til.

5.3.2 Urettferdighet

Schils & Verhage (2017) presenterer i sin studie at en økende opplevd urettferdighet og ulikhet i samfunnet var utgangspunktet for voldelig radikaliseringsprosessen hos nesten alle deltakerne i studien. Forfatterne sier at forskere på radikaliseringsområdet er enige i at selve prosessen med voldelig radikaliseringsprosessen innledes med en «forfase» som kan skape grobunn for ytterligere radikaliseringsprosessen. Grobunnen omfatter kontekstuelle faktorer som globale strukturelle, politiske, sosiale og økonomiske prosesser. De påpeker at det innenfor denne globale konteksten kan oppstå lokale samfunnsforhold som arbeidsledighet og fattigdom, som kan provosere frem følelser av mistillit og misnøye. Studien deres viser at opplevd urettferdighet er en sentral faktor i denne forfasen. En av de viktigste grunnlagene for voldelig radikaliseringsprosessen er derfor et behov for en løsning på denne opplevde urettferdigheten (Schils & Verhage, 2017).

I tillegg er en følelse av at denne opplevde urettferdigheten ikke blir håndtert av samfunnet eller myndighetene er et viktig element for voldelig radikaliseringsprosessen, sier Schils & Verhage (2017). Deres studie inkluderte unge høyre-radikale, venstre-radikale radikale islamister. De høyre-radikale i deres studie hevder at en viss gruppe av utenlandsk avstamning er ansvarlig for deres opplevde urettferdighet, og ønsker at dette problemet skal adresseres. De ønsker ikke et helt annet samfunn, men ber om visse endringer som unngår «utnyttelse av ting» og som beskytter deres egne rettigheter. Studien deres konkluderer med at ideologi ikke er den første drivkraften for radikaliseringsprosessen, men en generell misnøye med samfunnet og ønsket om en løsning på opplevd urettferdighet, som resulterer i søken etter måter å håndtere denne misnøyen på. Forfatterne påpeker at radikale grupper blant annet kan tilby et politisk aktivistisk svar på opplevd urettferdighet. Gaudette et al. (2020) trekker også frem opplevd urettferdighet som en faktor i radikaliseringsprosessen på nett, og sier at digitale arenaer som ulike diskusjonsforum, Facebook og Twitter lar personer å få kontakt og kommunisere med likesinnede personer om blant annet opplevd urettferdighet. Denne kommunikasjonen gjør at de føler seg knyttet til et større fellesskap.

5.3.3 Mistillit

Resultater fra litteraturstudien viser at mangel på tillit er en faktor som kan gjøre unge mer mottakelige for høyreekstrem radikaliserings. Studien til Mieriņa & Koroļeva (2015), som inkluderer 16.935 unge individer fra 14 land, fant at politisk mistillit er en av de sterkeste prediktorene for støtte til høyreekstrem ideologi. De trekker også frem sosial tillit som en viktig faktor. De som generelt ikke stoler på andre har større sannsynlighet for å ha negative holdninger til minoriteter, og være fremmedfiendtlige og ekskluderende når det gjelder innvandrere. Forskningen deres viser at velferdssjåvinisme⁸ og ekskludering er sterkt knyttet til sosial og politisk mistillit. Dette kan forklares av deres frykt for at innvandrere kan misbruke velferdssystemet på en uærlig måte.

Også Corb (2015) trekker frem mistillit, og sier at unge mennesker som radikaliseres ofte er skuffet over samfunnet. I tillegg er ungdom ofte påvirkelige, og risikerer derfor å bli påvirket av utradisjonelle tanker og retorikk. Gjennom en mer radikal atferd på internett kan enkeltpersoner få bekreftelse og tillit til deres betydning for de høyreekstre bevegelsene, sier Koehler (2014), som i sin studie ser på radikaliseringsprosessen på internett.

5.4 DIALOG

Dialog er en viktig faktor i et godt forebyggingsarbeid. Flere av studiene argumenterer for at utarbeidelse av effektive forebyggingsstrategier- og tiltak krever dialog mellom ulike relevante aktører, samt med målgruppen for tiltakene.

Aiello et al. (2018) trekker frem viktigheten av å inkludere sluttbrukerne⁹ i utarbeidelsen av tiltak for å forebygge negative utfall av tiltakene. Deres studie argumenterer for at forebyggingsstrategier som er basert på dialog mellom de unge som påvirkes av tiltakene og vitenskapelige bevis kan være effektive for å forebygge radikaliserings av ungdom. Å ha en bottom-up-tilnærming i forebyggingsarbeidet og utarbeide forebyggende tiltak med fellesskapet er dermed viktig. Når det gjelder forskning på effektiv forebygging av radikaliserings, er det sentralt å se etter forskningsmetoder som tillater inkludering av forskningsobjektene i kunnskapsbyggingen, påpeker Aiello et al. (2018).

---

⁸ Velferdssjåvinisme er synspunktet om at velferdsgoder bør forbeholdes nasjonens egne borgere (Cappelen et al., 2016).

⁹ Med sluttbruker menes i denne sammenheng de som er målgruppen for forebyggingsstrategiene- og tiltakene.

Dialog med politiet trekkes frem av Carlsson (2006) som et viktig forebyggingstiltak for å motvirke at unge involveres videre i høyreekstreme miljøer. Bekymringssamtalene kan være frivillige eller pliktige, og involverer den unge personen (under 18 år), personens foreldre og politiet. Dette kan derfor være et relevant forebyggingstiltak for unge som er fristet av tanken på å involvere seg i høyreekstreme miljøer. Målet med slike samtaler er å advare ungdommen og deres foreldre om konsekvensene av å utøve kriminalitet og/eller assosieres med en høyreekstrem gruppe, og å diskutere hva som kan gjøres for å forebygge at personen involveres videre i gruppen (Carlsson, 2006).

En slik bekymringssamtale er en situasjon der det legges opp til dialog. Aiello et al. (2018) påpeker i sin studie at eksperter, relevante aktører og sluttbrukere understreker viktigheten av å skape rom for dialog der unge føler seg trygge på å diskutere sine bekymringer, uansett hvor ubetydelige eller utfordrende disse bekymringene er, og spesielt hvis de omhandler ekstremistiske grupper. Både utdanningsinstitusjoner, foreldre og lokalsamfunn kan legge til rette for slike rom for dialog.

Veenkamp & Zeiger (2015) sier at utdanningsinstitusjoner er i stand til å legge til rette for samfunnsdialog og gi rom for åpen og ærlig diskusjon, som kan bidra til bekjempelse av voldelig radikaliserings av ungdom. I utdanningssituasjoner trekkes medie- og informasjonskunnskap¹⁰ (MIL) frem som en viktig del av forebyggingsarbeidet for å fremme dialog og motvirke voldelig radikaliserings av unge på internett. Dette er en langsiktig og omfattende primærforebyggingsstrategi for å redusere tiltrekningen til voldelig radikaliserings (Alava et al., 2017). Medie- og informasjonskunnskap har lenge blitt brukt for å bekjempe feilinformasjon ved å utvikle kritiske ferdigheter om ulike medier, og siden 2000-tallet ble også internett og sosiale medier inkludert i MIL-strategier. Alava et al. (2017) argumenterer for at det er på høy tid å plassere MIL i kjernen av undervisningen på alle nivåer av formell utdanning, i tillegg til i uformelle utdanningsmiljøer. De påpeker at MIL kan være effektivt i å bidra til å styrke interkulturell dialog, gjensidig forståelse og fred, fremme menneskerettigheter og ytringsfrihet og bekjempe hat, radikaliserings og voldelig ekstremisme.

I likhet med Alava et al. (2017) påpeker også Mieriņa & Koroļeva (2015) betydningen av at unge lærer god mediekunnskap. Et viktig funn i deres studie gjelder viktigheten av å sikre

---

¹⁰ På engelsk: Media and Information Literacy (forkortelse: MIL).

rettferdig og tilstrekkelig informasjon til publikum, og de argumenterer for at media ikke oppnår dette. Schils & Verhage (2017) sier at gode informasjonstilbud er sentralt i forebyggingen av opplevd urettferdighet, som er et av utgangspunktene for voldelig radikaliseringsprosess. Funnene til Mieriņa & Koroļeva (2015) viser at støtten til høyreekstrem ideologi blant ungdom er drevet av at unge ofte har liten interesse for, og dermed heller ikke særlig god forståelse av politikk. Analysen deres viser at hyppig bruk av ulike mediekkanaler fører til ytterligere forverring av holdninger til minoriteter, samt en økning i fremmedfrykt, velferdssjåvinisme og ekskludering. På bakgrunn av dette konkluderer de med at media er delvis ansvarlig for den nylige spredningen av høyreekstreme synspunkt i Europa. Geeraerts (2012) påpeker at foreldre muligens kan dempe medieeffekter som kan være skadelig for ungdom ved å støtte barns digitale kompetanse.

Diskusjon mellom foreldre og barn om internett blitt utpekt som en av de beste strategiene for å regulere barns atferd på nett, sier Geeraerts (2012). Morris (2016) påpeker at foreldre bør strebe etter å sikre åpne samtaler med barna sine om hva de gjør på internett, folk de snakker med og nettstedene de besøker. Hun sier at disse diskusjonene også bør inkludere dagsaktuelle hendelser, religion, politikk og familieverdier. Schils & Verhage (2017) trekker frem alternative grupper som unge kan delta i som sentralt for å skape rom for dialog i forebyggingsarbeidet. Med alternative grupper menes vanlige grupper som lytter til unge og som hjelper dem med å bygge samfunnet på en konstruktiv måte (Schils & Verhage, 2017).

5.5 INTERNETT SOM FASILITATOR

Resultater fra studien viser at internett fungerer som en fasilitator i de unges radikaliseringsprosess, og at egenskaper ved internett tilbyr et tilretteleggende miljø for voldelig radikaliseringsprosess. Nedenfor presenteres funn knyttet til funksjonene til internett som påvirker de unge sin radikaliseringsprosess. Disse funksjonene er **1) Anonymitet**, **2) Enkel tilgang og spredning av brukergenerert innhold** og **3) Sosialiseringarena**.

Conway (2017) påpeker at funksjonene til internett får mange forskere, beslutningstakere og andre aktører til å mene at internett spiller en betydelig rolle i dagens radikaliseringsprosesser. Internett utgjør et tilretteleggende miljø, sier Alava et al. (2017). Deres litteraturstudie antyder at sosiale medier er en del av sammenhengende faktorer som i kombinasjon med andre sosiale

og psykologiske faktorer kan tilrettelegge for radikaliseringsprosessen. Corb (2015) mener at internett er en konsekvent pådriver og muliggjør radikaliseringsprosessen.

5.5.1 Anonymitet

At nettsider tilbyr anonymitet for brukerne trekkes frem som sentralt av flere av forfatterne i litteraturstudien. Rieger et al. (2013) sier at anonymitet kan gjøre at ekstremistiske grupper kan bruke internett som et farlig «våpen», fordi anonymiteten hindrer at ytringer resulterer i straffereaksjoner. DeCook (2018) påpeker at en spesifikk type høyreekstremistisk innhold har vokst frem på nettforum som 4chan, Reddit og mange andre som tilbyr anonymitet for brukerne. Mange høyreekstremister utnytter ulike typer krypterte nettplattformer og meldingsapper for å unngå å bli sporet og oppdaget, hevder Gaudette et al. (2020).

Gjennom anonymitet kan det aspirerende unge medlemmet av en høyreekstrem gruppe se verden gjennom en ekstremistisk linse på internett, noe som forsterker gruppens retorikk og politiske argumenter, sier Corb (2015). Også Koehler (2014) påpeker at internett gir mulighet for anonymitet. Han mener at denne anonymiteten, sammen med opplevelsen om at internett er en begrensingsfri arena, kan motivere enkeltpersoner til å snakke eller handle mer radikalt på internett enn de normalt ville gjort i den virkelige verden.

5.5.2 Enkel tilgang og spredning av brukergenerert innhold

En annen funksjon ved internett som kan påvirke radikaliseringsprosessen er at personer har tilgang fra nesten hele verden (Rieger et al., 2013). Internett kjenner ingen grenser, påpeker Corb (2015). Ekstreme miljøer bruker ofte materiell som er åpent tilgjengelig på hjemmesider, sosiale medier eller åpne diskusjonsforum i rekrutteringsarbeidet, hevder Rieger et al. (2013). Alava et al. (2017) påpeker at internett og sosiale medier kan ha en forsterkende rolle i radikaliseringsprosessen fordi unge aktivt kan søke og finne materiell på sosiale medier som er relatert til deres interesser. Internett gir altså unge ubegrenset tilgang til høyreekstremt innhold (Gaudette et al., 2020).

Studien til Gaudette et al. (2020) viser at uansett hvordan individer først eksponeres for voldelig ekstremistiske ideologier og grupper, er det internett som etter hvert tilrettelegger for radikaliseringsprosessen ved å la personene fordype seg i ekstremistisk innhold og

ekstremistiske nettverk. Internett er godt plassert for å sørge for enkel og konstant tilgang til ekstremistiske fremstillinger som oppmuntrer til voldelig ekstremisme, påpeker Schils & Verhage (2017). Deltakerne i studien til Gaudette et al. (2020) beskrev at de ofte fortsatte å bruke internett for å få tilgang til ulike former høyreekstremt innhold fordi de ønsket å føle seg som en del av en gruppe. Halvparten av deltakerne tilbrakte store mengder tid på internett hver dag i radikaliseringsprosessen for å få tilgang til ekstremistisk innhold og fordype seg i ekstremistiske ideologier. Internett gir dermed mulige rekrutter¹¹ direkte og enkel tilgang til ufiltrert ekstremistisk ideologi (Corb, 2015).

At store mengder mennesker har enkel tilgang til internett gir høyreekstreme grupper et stort og lett tilgjengelig publikum, påpeker Schils & Verhage (2017). Utbredelsen av internett som en arena med brukergenerert innhold har gitt høyreekstreme organisasjoner en plattform der de kan spre budskapet sitt på en bevisst og målrettet måte (DeCook, 2018). Internett tillater dermed spredning av ekstremistisk materiale (Conway, 2017), og er en arena der gammel retorikk kan presenteres på en ny måte (Corb, 2015). Alava et al., (2017) sier at høyreekstremer utnytter dette, samt ytringsfriheten gitt av mange lands lovverk, til å legge ut hatefulle kommentarer som ikke teller som fullverdige hatefulle ytringer eller ulovlige handlinger, og dermed ikke kan straffes. DeCook (2018) påpeker at nettforum som 4chan og Reddit tilbyr generering av brukerskap innhold og spredning på tvers av plattformer i flere modaliteter (f.eks. tekst, video og lyd), noe som imøtekommer personers informasjonsbehov. Mye av ekstremistiske gruppers rekruttering og ideologisk formidling skjer på sider som tillater brukerskap innhold, sier Corb (2015), og viser til for eksempel Facebook og Twitter.

5.5.3 Sosialisingsarena

Den teknologiske veksten og den økte bruken av sosiale medier over hele verden har gjort internett til en utdannings- og sosialisingsarena for barn, tenåringer og unge voksne (DeCook, 2018). De digitale plattformene er arenaer for samfunnsengasjement og politiske ytringer, spesielt blant unge, og har dermed potensiale til å sosialisere unge til politiske ideologier. Funn fra Gaudette et al. (2020) viser at internett spiller en viktig rolle i radikaliseringsprosessen, blant annet fordi det gir deltakerne tilgang til et nettverk med likesinnede individer, noe som øker deres eksponering til voldelige ekstremistiske grupper.

---

¹¹ Med «rekrutter» menes i denne sammenheng personer som er mottakelige og påvirkelige for høyreekstrem radikaliseringsprosessen på internett.

Internett tilbyr høye nivåer av sosial interaksjon (Conway, 2017), samt en billig og effektiv måte å kommunisere på, bygge nettverk og organisere møter eller andre arrangementer (Koehler, 2014). Dette fører til bedre integrering av hvert enkelt medlem i den høyreekstre bevegelsen, påpeker Koehler (2014). Deltakerne i hans studie sier at mesteparten av nettverksbyggingen ble gjort på internett. Rieger et al. (2013) hevder at ulike nettsamfunn kan fremme møter mellom personer som deler de samme spørsmålene, fortvilelsene eller ønskene. Tre mål med bruk av internett i radikaliseringsprosessen er å indoktrinere de unge, fremme møter med likesinnede og skape et sterkt fellesskap, sier Rieger et al. (2013).

Internett gir dermed muligheter til nettverksbygging. Der ekstremistiske grupper tidligere hadde et fysisk publikum på noen titalls personer, har de nå tilgang til millioner av mennesker verden over, 24 timer i døgnet og 365 dager i året, påpeker Corb (2015).

Muligheten til nettverksbygging på internett mener Gaudette et al. (2020) er en kritisk faktor i radikaliseringsprosessen. Deres studie viser at flere av deltakerne i studien, som er tidligere høyreekstremister, manglet et nettverk av likesinnede i den virkelige verden. Dette nettverket fant deltakerne derimot på internett. Internett anses i tillegg som et godt verktøy for å øke synligheten til ekstremistiske grupper og tilby informasjon om gruppens identitet, oppdrag, mål og kommende aktiviteter til et stort antall individer (Schils & Verhage, 2017).

Litteraturen antyder at grobunnen for voldelig radikaliserings vanligvis bygger på opplevde følelser av frustrasjon og misnøye med ulike aspekter av individets personlige liv, samfunnet generelt og/eller spesifikk politikk (Schils & Verhage, 2017). De påpeker at individer som gjennomgår denne forfasen vanligvis møter likesinnede individer på nett og fortsetter radikaliseringsprosessen sammen. Også Corb (2015) sier at internett tilbyr en ramme for å opprettholde radikaliseringsen blant gruppen med «rekrutter». Samtidig er internett en nyttig kilde for kontakt med relevante grupper og/eller likesinnede individer. Rask, enkel og anonym tilgang til ekstremistiske diskusjonsforum, Facebook-grupper osv. tilrettelegger for dette (Schils & Verhage, 2017).

Corb (2015) påpeker at internett spiller en viktig rolle i dannelsen av de sosiale båndene som er nødvendig for radikaliserings og rekrutterings. Hun sier at hvis ungdom har begynt å utforske disse områdene og knyttet bånd med likesinnede individer, kan radikaliseringsen utvikle seg innad i disse gruppene. Internett fungerer som en virtuell møteplass, mener Corb (2015). Det er et bakteppe der likesinnede og konfliktfylte individer kan møtes, danne vituelle relasjoner og

diskutere og dele idéene sine. Deltakerne i studien til Gaudette et al. (2020) sier at å delta i disse virtuelle fellesskapene bekreftet deres radikale synspunkt og la til rette for radikaliseringsprosessen. På en annen side påpeker Geeraerts (2012) at ungdom ikke kun møter likesinnede på nett, blant annet fordi nettsidene de besøker ofte ikke er politiske, men basert på andre interesser

Spesielt sosiale medier har transformert verden til en «nettlandsby», der enhver aktør i virkeligheten er representert på nett (Schils & Verhage, 2017). Det kommer dermed ikke som en overraskelse at kriminelle, radikale, ekstremister og terrorister bruker disse mediene til sin fordel. I tillegg er internett godt plassert for å sørge for de nødvendige sosiale tilknytninger og nettverk for å opprettholde og utvikle personers innledende interesser (Schils & Verhage, 2017).

Studien til Koehler (2014) viser at internett tilbød de yngre intervjuobjektene de første stegene inn i den ekstremistiske bevegelsen, før de hadde kontakter med gruppe-medlemmer i den virkelige verden. Gjennom diskusjonsforum og hjemmesider opplevde de en bevegelse med en kritisk masse. Det vil si at internett ga dem et overbevisende bilde av en høyreekstrem bevegelse som kunne overta makten og nå sine mål (Koehler, 2014). Gaudette et al. (2020) påpeker også at internett kan fungere som en inngangsport for individer som ønsker å delta i voldelige ekstremistiske aktiviteter i virkeligheten, ved å koble sammen tilhengere på nett og i virkeligheten. Dette gjøres ofte gjennom promotering av arrangementer på internett.

5.6 OPPSUMMERING AV RESULTATER

Resultatene fra de litterære artiklene er nå presentert, og en kort oppsummering av de viktigste momentene fra hver av de fem faktorene presenteres nedenfor. Jeg gir først et kort sammendrag av de ulike faktorene før de illustreres i en oppsummerende figur (se figur 9).

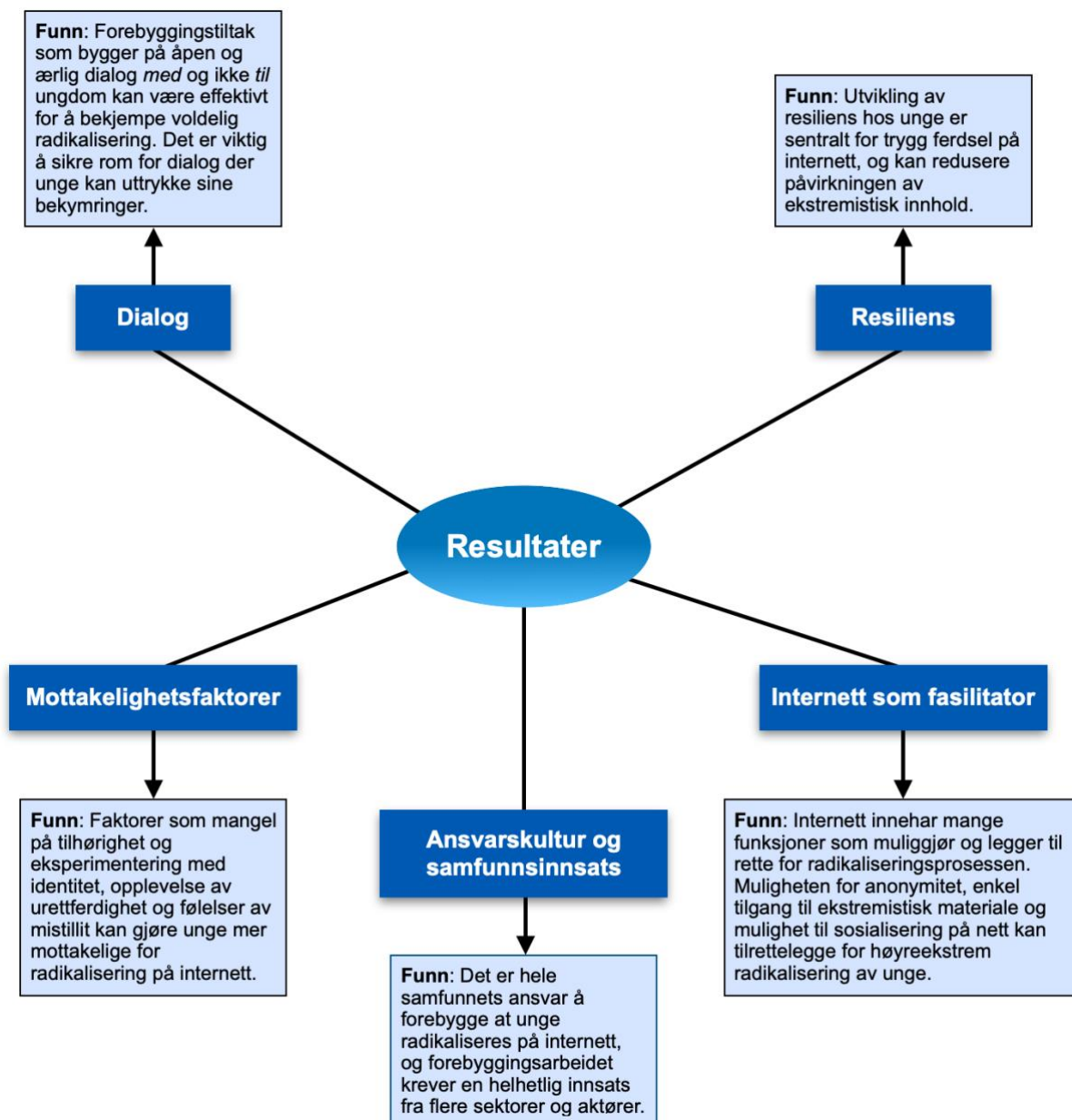
Resiliens. Oppsummert viser resultatene at resiliens er en sentral egenskap hos unge for å sikre trygg ferdsel på internett. Nivået av resiliens vil kunne påvirke hvordan unge håndterer eksponeringen til ekstremistisk innhold på nett, og i hvilken grad de påvirkes av slikt materiale. Det er ansvaret til alle som regelmessig samhandler med barn og unge å utvikle deres resiliens og lære dem kunnskap som er nødvendig for å bruke internett på en trygg måte.

Ansvarskultur og samfunnsinnsats. Oppsummert viser resultatene at forebygging av høyreekstrem voldelig radikaliseringsprosess av unge på internett krever en helhetlig innsats fra flere ulike sektorer og aktører. Det er dermed hele samfunnets ansvar å forebygge voldelig radikaliseringsprosess av ungdom på internett, og samarbeid mellom relevante aktører er sentralt for å sikre et effektivt og gjensidig forsterkende forebyggingsarbeid.

Mottakelighetsfaktorer. Oppsummert viser resultatene at de mest sentrale faktorene som gjør unge mer mottakelige og sårbare for radikaliseringsprosess på internett er misnøye med ulike aspekter av deres personlige liv og/eller samfunnet. Slik misnøye kan for eksempel vise seg gjennom følelser av mangel på tilhørighet, eksperimentering med identitet, politisk og sosial mistillit og opplevd urettferdighet.

Dialog. Oppsummert viser resultatene at forebyggings tiltak som bygger på åpen og ærlig dialog kan være effektive for å bekjempe voldelig radikaliseringsprosess på internett. Å sikre rom for dialog der unge føler seg trygge på å uttrykke sine bekymringer uten å dømmes kan bidra til at de ikke knytter kontakt med likesinnede og ekstreme miljøer på internett og i verste fall radikaliseres. I tillegg kan dialog bidra til å imøtekomme unges informasjonsbehov.

Internett som fasilitator. Oppsummert viser resultatene at internett har mange funksjoner som legger til rette for radikaliseringsprosessen. Disse funksjonene er identifisert som mulighet for anonymitet, enkel tilgang til ekstremistisk materiale, samt at høyreekstreme grupper enkelt kan spre slikt materiale. I tillegg sørger internett for at individer og høyreekstreme grupper kan bedrive nettverksbygging og sosialisering gjennom for eksempel sosiale medier og ulike diskusjonsforum.

Figur 9. Studiens fem faktorer kort oppsummert.

6.0 DISKUSJON

I dette kapitlet skal jeg tolke resultatene som er blitt identifisert i litteraturgjennomgangen, og drøfte disse opp mot hverandre og de teoretiske tilnærmingene. Diskusjonen baserer seg på de fem faktorene som ble presentert i kapittel 5 og som visualiseres i figur 9 ovenfor. Kapitlet struktureres etter studiens to forskningsspørsmål og problemstillingen.

6.1 «HVILKEN ROLLE SPILLER INTERNETT I DEN HØYREEKSTREME RADIKALISERINGSPROSESSEN TIL UNGE?»

Studiens første forskningsspørsmål omhandler internett sin rolle i de unges radikaliseringsprosess. Grundig og strukturert gjennomgang av 14 litterære artikler viser at internett kan spille en rolle i den høyreekstreme radikaliseringsprosessen, og at internett og sosiale medier kan legge til rette for høyreekstrem radikalisering. Internett har blitt en viktig del av ungdommers liv, og de fleste unge tilbringer mye tid på sosiale medier. Samtidig er det kjent at høyreekstreme grupper bruker internett og sosiale medier til å spre sitt budskap og propaganda i forsøket på å rekruttere medlemmer.

Det finnes dermed en risiko for at unge eksponeres for høyreekstremt innhold på nett. Internett kjenner ingen grenser, og det er enklere enn aldri før å få tilgang til ekstremistisk innhold. Unge kan få tilgang til slikt innhold og materiale både ved å aktivt oppsøke det, men også gjennom tilfeldig eksponering på sosiale medier som Facebook og Twitter. Samtidig er det også enkelt for ekstremistisk grupper og individer å spre slikt innhold til et stort publikum. I tillegg tillater mange nettsider anonymisering av brukere. Dette kan bidra til å «ufarliggjøre» spredningen av slikt innhold, da personene som sprer materialet føler seg beskyttet gjennom anonymiteten som vanskeliggjør straffeforfølgelse. Det er samtidig viktig å påpeke at eksponering til slikt innhold ikke nødvendigvis fører til voldelig radikalisering. Både teori om radikaliseringsprosessen og resultater fra litteraturstudien viser at resiliens hos den unge kan redusere den negative påvirkningen av høyreekstremistisk materiale. Resiliens kan også bidra til at ungdommen håndterer eksponeringen på en konstruktiv måte.

Fase 1 i radikaliseringsprosessen inkluderer faktorer hos de unge, deres sosiale miljø eller samfunnet som kan påvirke radikaliseringsprosessen. Faktorene som er identifisert i denne studien diskuteres under forskningsspørsmål 2 nedenfor. På den ene siden kan ungdom som innehar disse faktorene være mer sårbare og mottakelige og dermed ha større risiko for

radikalisering på internett. I disse tilfellene kan internett kan spille en større rolle i fase 1 av radikaliseringsprosessen enn for unge som ikke innehar disse risikofaktorene. Dette er på grunn av funksjoner ved internett som tilrettelegger for at unge kan få utløp for ulike følelser av misnøye, og fordi de kan oppsøke informasjon på internett som bekrefter deres oppfatninger. På en annen side er det ikke gitt at unge som har disse risikofaktorene nødvendigvis blir radikalisert på internett. Påvirkning fra venner og familie er også sentralt på mesonivået i fase 1 av radikaliseringsprosessen (Doosje et al., 2016). Dersom den unge heller får kontakt med likesinnede i den virkelige verden som deler og bekrefter deres oppfatninger kan dette ha en like stor eller større påvirkning på radikaliseringsprosessen enn internett, i tillegg til at rollen til internett kan reduseres. Samtidig kan kontakt med venner og familie som ikke støtter ekstremistiske idéer redusere den eventuelle påvirkningen til internett i denne fasen.

En sentral del av fase 2 i radikaliseringsprosessen er sosialisering. Mesonivået i andre fase av radikaliseringsprosessen innebærer å knytte sosiale bånd mellom individet og den ekstremistiske gruppen (Doosje et al., 2016). Resultater fra studien viser at internett og sosiale medier er godt plassert for å sørge for sosiale tilknytninger og nettverksbygging, og kan dermed spille en sentral rolle i denne fasen av radikaliseringsprosessen. På internett kan den unge enkelt finne likesinnede personer som deler de samme bekymringene, idéene og oppfatningene av samfunnet. Unge med høyreekstreme tankesett kan dermed møte individer på internett som de starter og fortsetter radikaliseringsprosessen sammen med.

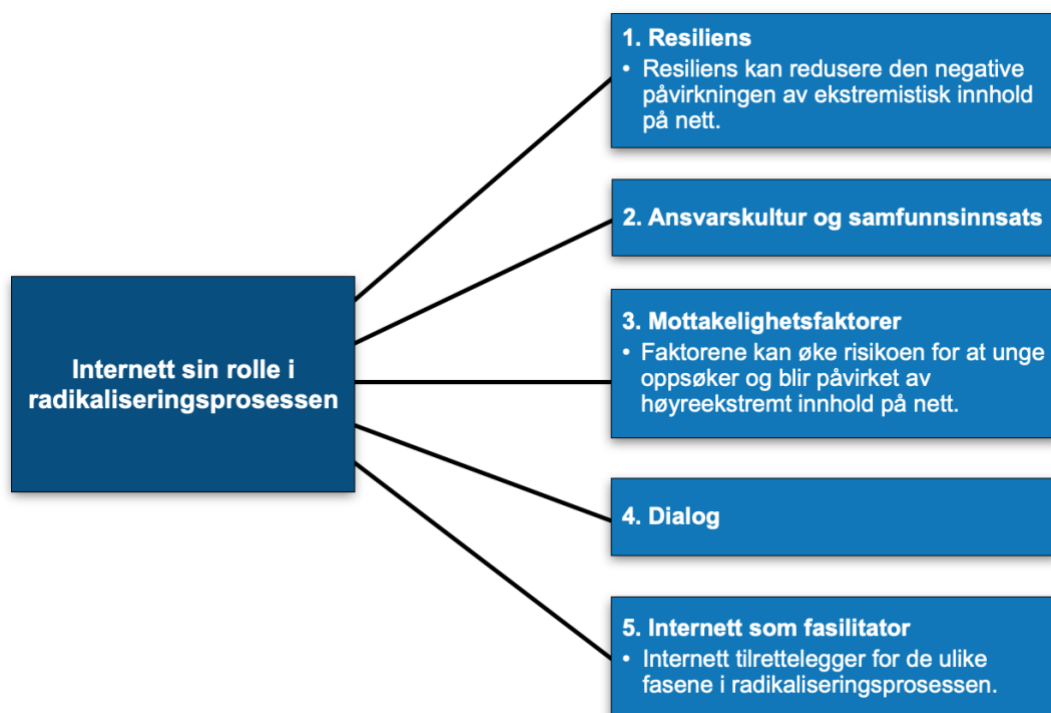
Samtidig kan faktorene hos de unges påvirke hvilken rolle internett spiller i denne fasen, spesielt når det gjelder valget om å knytte kontakt med og bli medlem av høyreekstreme miljøer på nett. Resultater fra studien viser at unge som mangler sosial inkludering i den virkelige verden, som føler seg isolert fra familie og venner og som mangler et nettverk av likesinnede i virkeligheten er mer sårbare og mottakelige for å knytte kontakt med høyreekstreme miljøer på internett. Internett kan for disse ungdommene dermed spille en større rolle i denne fasen av radikaliseringsprosessen. I tillegg kan medlemskap i høyreekstreme grupper i den virkelige verden redusere internett sin rolle i denne fasen, da sosialisering- og nettverksbehovet vil kunne dekkes uten større bruk av internett.

Fase 3 i radikaliseringsprosessen innebærer aktiviteter knyttet til den ekstremistiske voldshandlingen (Doosje et al., 2016). Internett kan spille en rolle for mesonivået i denne fasen, som ofte innebærer å lage et manifest, ved å gjøre publiseringen og spredningen av dette på

ulike nettsteder og sosiale medier enkel. I tillegg gjør internett det enkelt å få tilgang til andre høyreekstremister sine manifest som har blitt publisert tidligere, da disse ofte ligger åpent tilgjengelig på nett. Vi har også sett flere eksempler fra virkeligheten der høyreekstremister bruker internett til å direkte sende den ekstremistiske voldshandlingen på ulike plattformer. Senest 14. mai i år (2022) ble 13 personer skutt av en 18 år gammel høyreekstremist på et supermarked i Buffalo, New York, hvor 10 døde personer av skadene. Terroristen publiserte et 180-sider langt manifest på internett før angrepet, i tillegg til at han strømmet deler av angrepet på en direkte sendt videostrømmingsplattform (Twitch). Både resultater fra studien og virkelige hendelser som den nevnt ovenfor viser at internett kan spille en sentral rolle i den tredje fasen av radikaliseringsprosessen.

Besvarelse av FS1: Resultater fra studier viser at internett kan spille en viktig rolle i de unges høyreekstreme radikaliseringsprosess. Sammen med andre faktorer legger internett til rette for de ulike fasene av radikaliseringsprosessen, blant annet ved å tilby muligheter for sosialisering og nettverksbygging. Nivået av resiliens og mottakelighetsfaktorer hos den unge vil påvirke deres håndtering av eksponering for høyreekstremistisk innhold på internett. Figuren nedenfor viser kortfattet hvordan studiens fem faktorer fra de empiriske funnene knyttes opp mot dette forskningsspørsmålet.

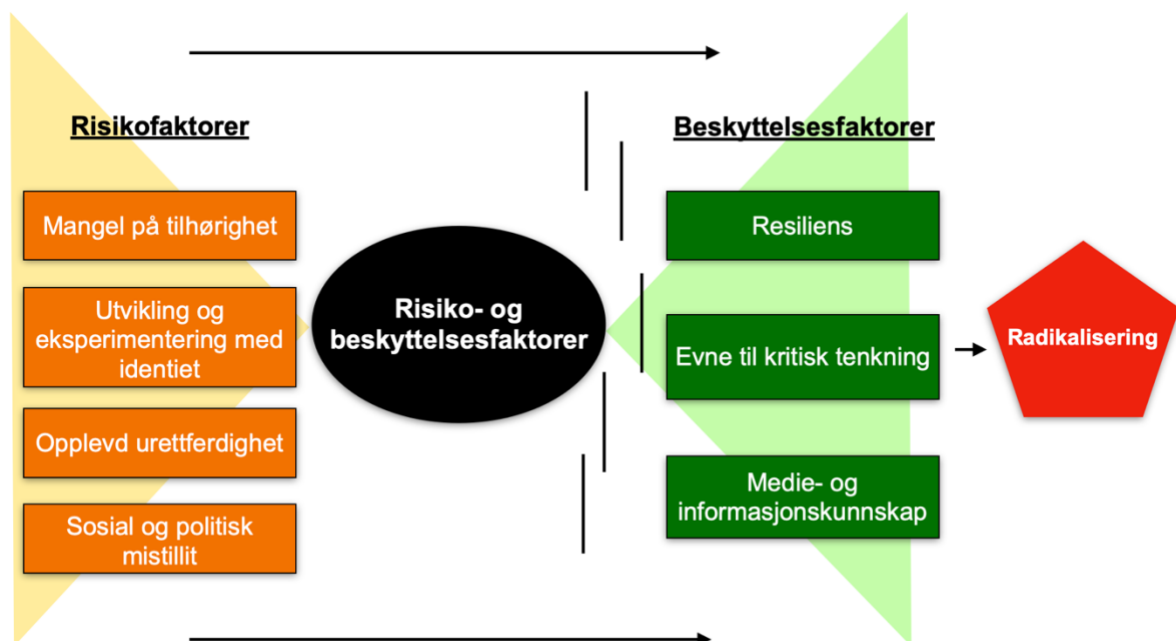

Figur 10. Sammenfatning av empiriske funn relatert til forskningsspørsmål 1.

6.2 «HVILKE RISIKO- OG BESKYTTELSESFAKTORER KAN PÅVIRKE UNGES RADIKALISERING TIL HØYREEKSTREMISME PÅ NETT?»

Etter en gjennomgang av litteraturen og studiens teoretiske tilnærminger er ulike risikofaktorer- og beskyttelsesfaktorer på flere nivåer (individ, relasjon, samfunn og struktur) blitt identifisert. Disse faktorene kan påvirke de unges sårbarhet for radikaliseringsprosessen på internett. Det er spesielt syv risiko- og beskyttelsesfaktorer som har vist seg å være mest relevant for unges radikaliseringsprosessen på nett. Faktorene presenteres i figur 11 nedenfor, og drøftes deretter hver for seg. Disse faktorene er:

- 1) Mangel på tilhørighet
- 2) Utvikling av og eksperimentering med identitet
- 3) Opplevd urettferdighet
- 4) Sosial og politisk mistillit
- 5) Resiliens
- 6) Evne til kritisk tenkning
- 7) Medie- og informasjonskunnskap

Figur 11. Risiko- og beskyttelsesfaktorer som kan påvirke radikaliseringsprosessen.

Figur 11 viser risikofaktorer på venstre side, og beskyttelsesfaktorer på høyre side. De vertikale strekene på høyre side av modellen symboliserer at beskyttelsesfaktorene kan bidra til å redusere risikoen for at unge radikaliseres til høyreekstreme miljøer på internett. At risikofaktorer kan gjøre personer mer mottakelige for radikaliseringsprosessen (Doosje et al., 2016). Det er samtidig viktig å påpeke at tilstedeværelse av disse risikofaktorene sammen med mangelen på beskyttelsesfaktorene ikke nødvendigvis fører til radikaliseringsprosessen, slik modellen viser. Dette er en forenklet modell som tar for seg faktorene som har blitt identifisert i denne studien, og modellen er ikke uttømmende. Hovedpoenget med denne modellen er å vise at risikoen for at unge radikaliseres på nett kan være høyere ved tilstedeværelsen av disse risikofaktorene, samtidig som beskyttelsesfaktorene kan bidra til å redusere risikoen for slik radikaliseringsprosessen (Regjeringen, 2015).

6.2.1 Risikofaktorer

Risikofaktorene som har blitt identifisert i denne studien er faktorer som kan bidra til at unge er mer sårbare og mottakelige for høyreekstrem radikaliseringsprosessen på nett, og kan forstås som forhold som kan bidra til å øke risikoen for at unge blir radikaliseret på internett (Aven et al., 2017). Resultater fra studien viser at **mangel på tilhørighet** er en slik risikofaktor. Mangel på tilhørighet er en pressfaktor og vurderes som en risikofaktor på bakgrunn av internett sin funksjon som sosialiseringarena og høyreekstreme gruppers evne til å tilby medlemmene en følelse av tilhørighet. Internett legger til rette for at unge med de samme bekymringene, idéene og oppfatningene kan kommunisere med hverandre og danne sosiale bånd. Dermed kan ungdom som føler at de mangler tilknytning til familie og venner i den virkelige verden enkelt benytte internett til å komme i kontakt med likesinnede og/eller ekstremistiske grupper som kan tilby dem en følelse av tilhørighet. At høyreekstreme grupper kan tilby en følelse av tilhørighet anses som en motivasjonsfaktor. På en annen side kan unge som har et eksisterende sosialt nettverk som de stoler på og som gjør at de føler seg sosialt inkludert, kan risikoen for å oppsøke og komme i kontakt med høyreekstremistiske grupper på internett reduseres. Med tanke på den holistiske modellen (WHO, gjengitt i Regjeringen, 2015) kan mangel på tilhørighet sies å være en risikofaktor på relasjon- og samfunnsnivå, men faktoren kan være et resultat av forhold på det individuelle nivået.

Puberteten og ungdomstiden er en tid med stor utvikling, og en viktig del av barne- og ungdomstiden er identitetsutvikling. I denne perioden er det normalt at unge eksperimenterer med identiteten sin for å forsøke å finne mening og utforske hvem de er. I de aller fleste tilfeller

er slik utforskning og eksperimentering ufarlig. Samtidig innebærer den teknologiske utviklingen at internett og sosiale medier har blitt et naturlig oppholdssted og sosialiseringarena for ungdom, og en kan argumentere for at internett spiller en rolle i de fleste unge sin identitetsutvikling.

Risikofaktoren **utvikling og eksperimentering med identitet** er en pressfaktor som kan knyttes til risikofaktoren mangel på tilhørighet nevnt ovenfor. Det sosiale miljøet er sentralt i identitetsutviklingen, og mangel på sosiale interaksjoner kan gjøre at unge benytter internett som et verktøy for å eksperimentere med identiteten sin. Dette, i kombinasjon med høyreekstreme grupperes evne til å skape en kollektiv identitet på internett, kan gjøre unge som ønsker å eksperimentere med identiteten sin mer utsatt for voldelig radikaliserings til disse gruppene. En kan derfor argumentere for at utvikling og eksperimentering av identitet er en risikofaktor, spesielt når ungdommen ikke føler tilhørighet til et sosialt miljø. Denne risikofaktoren er på det individuelle nivået, men utspiller seg som nevnt i et sosialt miljø, slik at faktorer på relasjon- og samfunnsnivå spiller en rolle.

Opplevelse av urettferdighet trekkes frem som en risikofaktor som kan føre til at unge er mer sårbare for radikaliserings til høyreekstreme miljøer på nett. Resultater fra studien og teori om radikaliseringsprosessen (Doosje et al., 2016) viser at denne følelsen er en pressfaktor som kan oppstå som følge av strukturelle forhold eller forhold på samfunnsnivået, som fattigdom, utilstrekkelig utdanning eller informasjonsmangel. Resultatet av disse forholdene er gjerne misnøye med samfunnet som videre kan utvikle seg til følelser av urettferdighet. Årsaken til at opplevd urettferdighet vurderes som en risikofaktor er resultater som viser at ungdom med denne følelsen naturlig nok søker etter løsninger på problemet og måter å håndtere misnøyen og urettferdigheten på. Når de unge ikke føler at deres sosiale nettverk eller samfunnet tar denne følelsen på alvor og kan gjøre noe med deres opplevde problemer, er internett en godt plassert arena som unge enkelt kan benytte for å finne alternative løsninger på denne misnøyen gjennom for eksempel kommunikasjon med likesinnede.

Internett inneholder flere digitale arenaer der unge kan få kontakt med likesinnede personer og diskutere deres bekymringer. I tillegg kan disse arenaene bidra til at de føler seg knyttet til et større fellesskap. Siden høyreekstreme grupper i stor grad er til stede på disse nettsidene og ønsker å rekruttere likesinnede individer, kan unge som opplever urettferdighet være sårbare for tilknytning til disse gruppene. At høyreekstreme grupper tilbyr et politisk aktivistisk svar på

opplevd urettferdighet er en motivasjonsfaktor som vil kunne øke risikoen for at unge som kjenner på disse følelsene blir offer for radikaliserings til disse gruppene på nett.

Sosial og politisk mistillit er en pressfaktor som trekkes frem som en risikofaktor på individnivå, og er ofte et resultat av forhold på relasjon-, samfunn- og strukturnivå, for eksempel fattigdom. At unges opplevde problemer og utfordringer ikke håndteres på en tilstrekkelig måte kan som nevnt over føre til misnøye. I tillegg til opplevd urettferdighet kan denne misnøyen resultere i at unge føler seg skuffet over samfunnet, og følelser av mistillit til både dagens politikk og andre personer kan oppstå. Resultater fra studien viser at det gjerne er en kombinasjon av misnøye og negative opplevelser og erfaringer som kan føre til mistillit. Årsaken til at dette vurderes som en risikofaktor for høyreekstrem radikaliserings på internett er fordi disse følelsene samsvarer med høyreradikal og høyreekstremistisk ideologi. Oppfatningen om at sosiale nettverk eller myndighetene ikke gjør nok for å forbedre dagens situasjon kan gjøre at unge oppsøker mer ekstreme miljøer på internett. Litteraturen viser at høyreekstreme grupper på nett er i stand til å overbevise individer om at de er en kritisk masse som kan overta makten og nå sine mål. I tillegg kan disse gruppene sørge for å gi den unge bekreftelse og tillit til deres betydning for gruppen. Dette kan anses som motivasjonsfaktorer som kan svare til pressfaktoren sosial og politisk mistillit og dermed trekke unge inn i høyreekstreme miljøer (Regjeringen, 2015).

6.2.2 Beskyttelsesfaktorer

Beskyttelsesfaktorer kan sammenlignes med det som trekkes frem som resiliens i teori om radikaliseringsprosessen (Doosje et al., 2016). I denne studien regnes beskyttelsesfaktorer som faktorer som kan beskytte unge mot høyreekstrem påvirkning på internett, i samsvar med teori om beskyttelsesfaktorer (Regjeringen, 2015). Hvis vi ser beskyttelsesfaktorer i lys av risikobegrepet (Aven & Renn, 2010) kan vi si at beskyttelsesfaktorer har potensiale til å både redusere alvorligheten av radikaliserings på internett, og konsekvensene av eksponering til høyreekstremistisk innhold på internett. Resultater fra studien viser at resiliens, evne til kritisk tenkning og medie- og informasjonskunnskap kan redusere risikoen for at unge radikaliseres til høyreekstreme miljøer på nett.

Resultater fra studien og teori om radikaliserings viser at **resiliens** er en sentral egenskap for å sikre trygg ferdsel på internett og redusere påvirkningen av ekstremistisk innhold. Samtidig er resiliens et relativt abstrakt begrep som kan brukes om mye. Derfor er det viktig med en

nærmere forklaring av hva som menes med resiliens i denne sammenhengen. Resiliens som beskyttelsesfaktor vurderes her som evnen til å håndtere ekstremistisk innhold, ekstremistiske fremstillinger og andre risikofaktorer på en konstruktiv måte. Dette vil inkludere evnen til å ta kloke valg på internett, som for eksempel innebærer at unge vurderer innholdet de får tilgang til/eksponeres for på en kritisk måte, at de ikke aktivt oppsøker skadelig og ekstremistisk innhold, og at de er forsiktige i samhandlingen med fremmede på internett. Siden det finnes en risiko for at unge eksponeres for ekstremistisk innhold på internett er det å kunne håndtere slikt innhold på en konstruktiv måte sentralt i bekjempelsen av voldelig radikaliseringsprosessen.

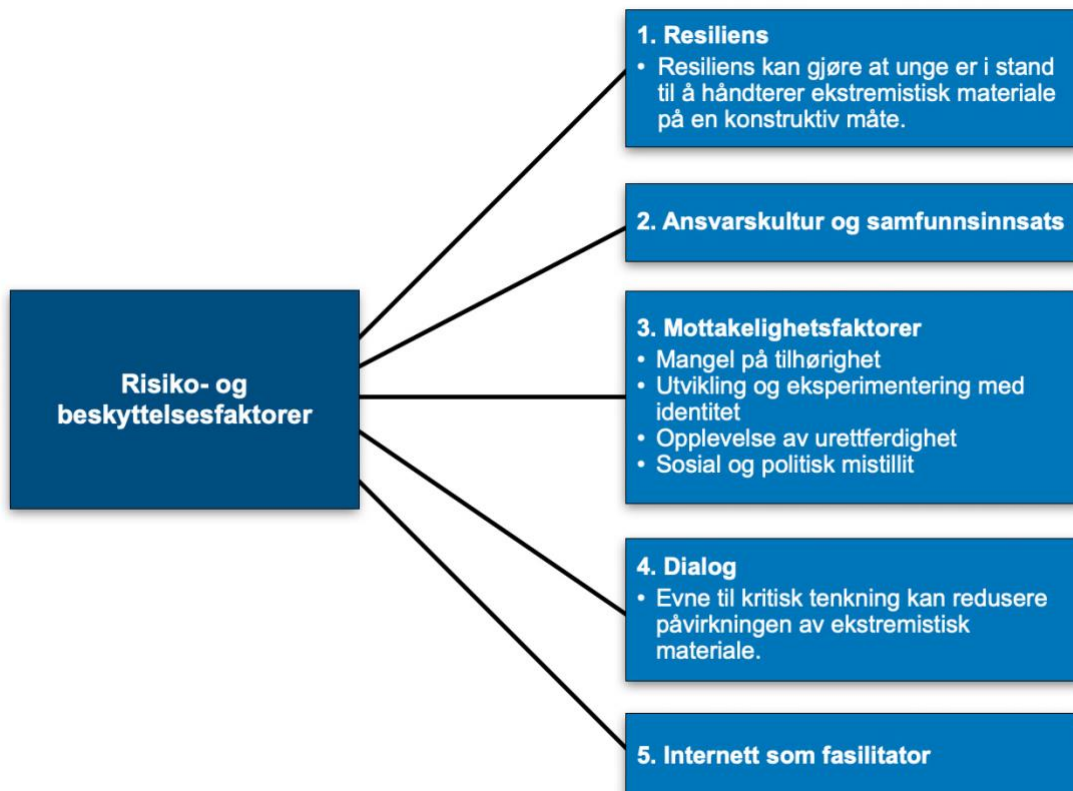
Resiliens hos unge kan dermed sies å være en sentral beskyttelsesfaktor i radikaliseringsprosessen. Årsaken til dette er fordi resiliens kan begrense den negative påvirkningen av eksponering til ekstremistisk innhold på nett, samt redusere risikoen for slik eksponering. I denne sammenheng snakker vi om individuell resiliens. Samtidig vil resiliens i samfunnet også kunne være viktig, da dette kan påvirke det individuelle nivået. Resiliens på samfunnsnivå kan for eksempel være knyttet til fravær av sosial ulikhet i befolkningen. En rettferdig og jevn fordeling av muligheter på lokalsamfunnsnivå kan bidra til å bygge samfunnsresiliens.

Evne til kritisk tenkning kan også trekkes frem som en beskyttelsesfaktor ut fra studiens resultater. En kan argumentere for at denne beskyttelsesfaktoren henger sammen med resiliens, da resultater fra studien viser at evnen til kritisk tenkning hos unge kan bidra til å styrke deres nivå av resiliens. Dette blir vurdert som en beskyttelsesfaktor fordi denne evnen kan gjøre ungdom bedre i stand til å utfordre høyreekstremistiske fremstillinger de kommer overfor på internett. Dette kan redusere den negative påvirkningen av ekstremistisk innhold. Resultatene viser at kritisk tenkning er en beskyttelsesfaktor på individuelt nivå som kan læres, og utdanningsinstitusjoner, lokalsamfunn og familie kan være sentrale aktører i dette arbeidet.

Den tredje beskyttelsesfaktoren som kan trekkes frem er **medie- og informasjonskunnskap**. Denne kunnskapen vurderes som en beskyttelsesfaktor for radikaliseringsprosessen på nett på bakgrunn av egenskaper ved internett, samt funn i studien som viser at media ikke evner å sikre rettferdig og tilstrekkelig informasjon til publikum. Ungdom tilbringer mye tid på ulike plattformer og nettsider, og kunnskap om internett og de sosiale mediene som benyttes kan være viktig for å sikre trygg bruk av internett, samt for å forebygge negative opplevelser og i verste fall radikaliseringsprosessen. I tillegg viser resultater fra studien og teori at ulike risikofaktorer, som opplevd

urettferdighet, kan være et resultat av informasjonsmangel eller feilinformasjon. At unge evner å vurdere informasjonen de eksponeres for på internett på en kritisk måte (kritisk tenkning) og at de ved informasjonsmangel er i stand til å oppsøke informasjon fra objektive og troverdige kilder, kan være sentralt i forebyggingen av dannelsen av ekstremistiske oppfatninger. Medie- og informasjonskunnskap kan derfor være en sentral ferdighet som kan bidra i bekjempelsen av radikaliserings på nett. I likhet med kritisk tenkning kan slik kunnskap læres, og resultatene viser at utdanningsinstitusjoner og foreldre kan være sentrale aktører i dette arbeidet.

Besvarelse av F2: Resultater fra studien viser at de mest sentrale risikofaktorene for at unge radikaliseres på internett er mangel på tilhørighet, opplevelse av urettferdighet, sosial og politisk mistillit og utvikling og eksperimentering med identitet. Disse faktorene kan gjøre unge mer sårbare for høyreekstrem påvirkning på nett og i verste fall resultere i radikalisering. Samtidig kan tilstedeværelse av de identifiserte beskyttelsesfaktorene resiliens, evne til kritisk tenkning og medie- og informasjonskunnskap begrense den negative påvirkningen av høyreekstremt materiale, og redusere risikoen for radikalisering på internett. Figuren nedenfor viser kortfattet hvordan studiens fem faktorer fra de empiriske funnene knyttes opp mot dette forskningsspørsmålet.

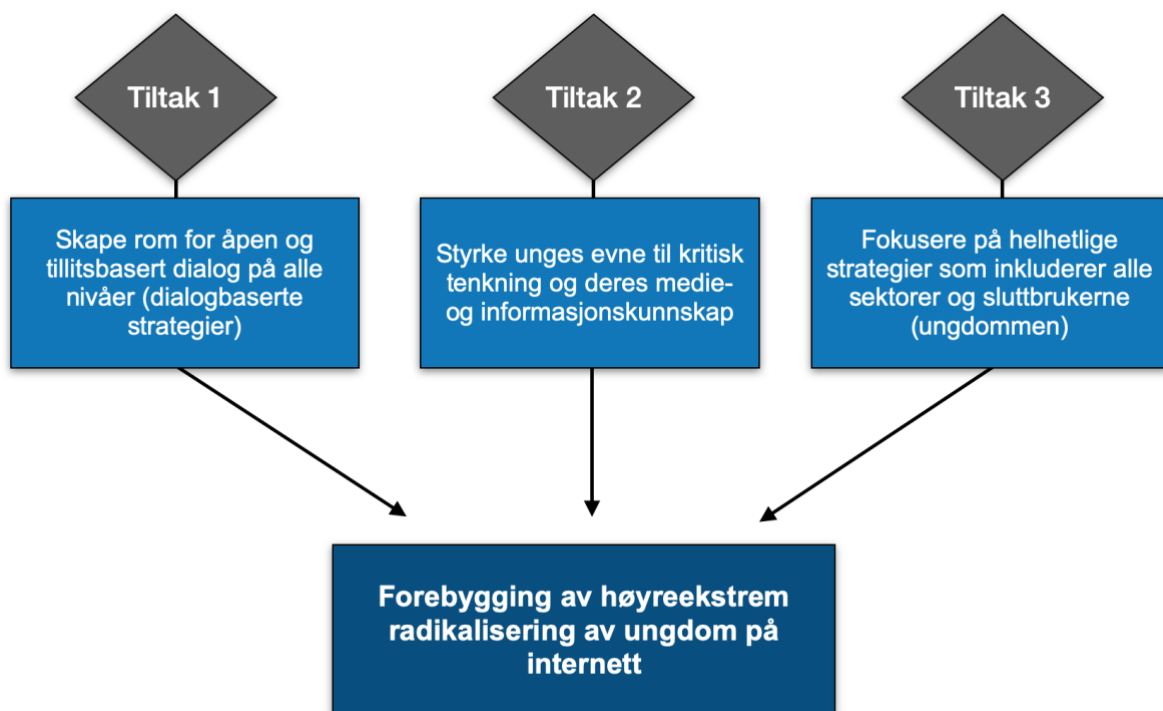

Figur 12. Sammenfatning av empiriske funn relatert til forskningsspørsmål 2.

6.3 «HVORDAN KAN HØYREEKSTREM RADIKALISERING AV UNGE PÅ INTERNETT FOREBYGGES?»

For å sikre et effektivt forebyggingsarbeid viser teori og resultater fra studien at kjennskap til radikaliseringsprosessen, internett sin rolle og risikofaktorene som kan gjøre unge mer sårbare for radikalisering er sentralt. Denne studien setter søkelys på radikalisering på internett, og internett sin rolle i radikaliseringsprosessen diskuteres under forskningsspørsmål 1 ovenfor. I tillegg bør beslutningstakere ta hensyn til både risiko- og beskyttelsesfaktorene som kan øke eller redusere risikoen for radikalisering for å sikre et effektivt og målrettet forebyggingsarbeid. En forståelse for ideologien er også sentralt for å kunne vurdere påvirkningen til forebyggingstiltakene som iverksettes.

De tre tiltakene som foreslås i denne studien for å forebygge høyreekstrem radikalisering av unge på nett tar utgangspunkt i internett sin rolle som tilrettelegger i radikaliseringsprosessen og de identifiserte risiko- og beskyttelsesfaktorene. Tiltakene presenteres i figur 13 og drøftes deretter hver for seg nedenfor. Avslutningsvis presenteres en oversiktsfigur (figur 14) som kort oppsummerer hvordan studiens fem faktorer fra de empiriske funnene knyttes opp mot problemstillingen.

Figur 13. Figur over tiltak for forebygging av radikalisering på internett.

Tiltak én som kan trekkes frem for å bidra til forebygging av høyreekstrem radikaliserings på nett er å skape rom for åpen og tillitsbasert dialog. Å sørge for at ungdom har mulighet til å uttrykke sine ekstremistiske bekymringer på alle nivåer er viktig. Både innad i familier, i utdanningsinstitusjoner, i lokalsamfunnet og på et høyere samfunnsnivå kan dialog være en viktig faktor. Noe av det mest sentrale for å sikre åpen dialog med unge angående ekstremisme er å bygge tillit, slik at de føler seg trygge på å uttrykke sine (ekstremistiske) tanker og følelser, og stoler på at deres bekymringer blir tatt seriøst. Å skape rom for dialog er et forebyggingstiltak på universelt nivå, da det ikke kun retter seg mot unge med høy risiko eller klare tegn på radikaliserings (Barne- og familiedepartementet, 2013; Bjørger, 2015). Samtidig kan dette tiltaket også innebære at spesifikke dialogbaserte tiltak for unge med forhøyet risiko (selektiv forebygging) utvikles, for eksempel mentorordninger, bekymringssamtale med politiet og foreldreveiledning, men denne studien går ikke nærmere inn på slike tiltak. Teori om forebygging trekker også frem oppmuntring til forebyggende dialog som et indisert forebyggingstiltak for unge med høy risiko for radikaliserings (Guidi & Babetto, 2020).

Rom for dialog trekkes frem som et tiltak blant annet på bakgrunn av de identifiserte risikofaktorene mangel på tilhørighet, opplevd urettferdighet og sosial og politisk mistillit, samt internett sin rolle som sosialiseringarena og spredningsplass for høyreekstremt innhold. Dialog, kommunikasjon og informasjonsdeling med personer i den virkelige verden kan gjøre at sårbare unge føler en større grad av sosial inkludering og tilhørighet til samfunnet, og det kan redusere risikoen for at de søker etter disse følelsene på internett. Istedenfor at unge finner likesinnede på internett som bekrefter deres oppfatninger om for eksempel opplevd urettferdighet og politisk mistillit, kan åpen dialog med foreldre eller lærere være effektivt for å imøtekomme deres informasjonsbehov og gjøre at de unge føler seg hørt. Samtidig kan det gjennom dialog være muligheter for å gjøre unge bedre rustet til å akseptere synspunkt som utfordrer deres holdninger. Resultatene viser at blant annet interkulturell dialog kan bidra til å redusere fremmedfrykt og negative holdninger til minoriteter, som identifiseres som to av grunnlagene for høyreekstrem radikaliserings. At unge føler seg hørt av samfunnet og deres sosiale nettverk, og at de gjennom dialog får tillit til at deres opplevde misnøye kan løses gjennom ikke-voldelige metoder, kan redusere sannsynligheten for at de søker etter tilhørighet, bekreftelse og alternative løsninger på internett.

I tillegg viser studiens resultater at dialog mellom beslutningstakere og ungdom kan være sentralt for utarbeidelse av effektive og målrettede forebyggingstiltak. Å kommunisere med

ungdom ved utviklingen av tiltak kan gjøre at de føler seg sett og hørt, ved at de får mulighet til å ytre sine bekymringer og tanker til personer som er i stand til å gjøre noe med det. Slik dialog vil også kunne føre til at beslutningstakerne kan besvare de unges bekymringer og presentere deres plan for hvordan de kan løse de opplevde utfordringene. At politikere og beslutningstakere har en bottom-up-tilnærming i forebyggingsarbeidet kan dermed bidra til å redusere den politiske mistillit hos unge.

Tiltak to som kan bidra til å forebygge radikaliserings på internett er å styrke unges evne til kritisk tenkning og deres medie- og informasjonskunnskap. Dette er et forebyggingstiltak på universelt nivå (universell forebygging), da det retter seg mot alle ungdommer, ikke kun de med forhøyet risiko for radikaliserings (Barne- og familiedepartementet, 2013; Bjørge, 2015). Som diskutert under forskningsspørsmål to kan evne til kritisk tenkning og medie- og informasjonskunnskap anses som beskyttelsesfaktorer for høyreekstrem radikaliserings på nett. På bakgrunn av dette bør utvikling og forbedring av disse ferdighetene være en prioritet i forebyggingsarbeidet. I tillegg kan styrking av disse evnene øke ungdommenes nivå av resiliens, og redusere den negative påvirkningen av ekstremistisk innhold på internett.

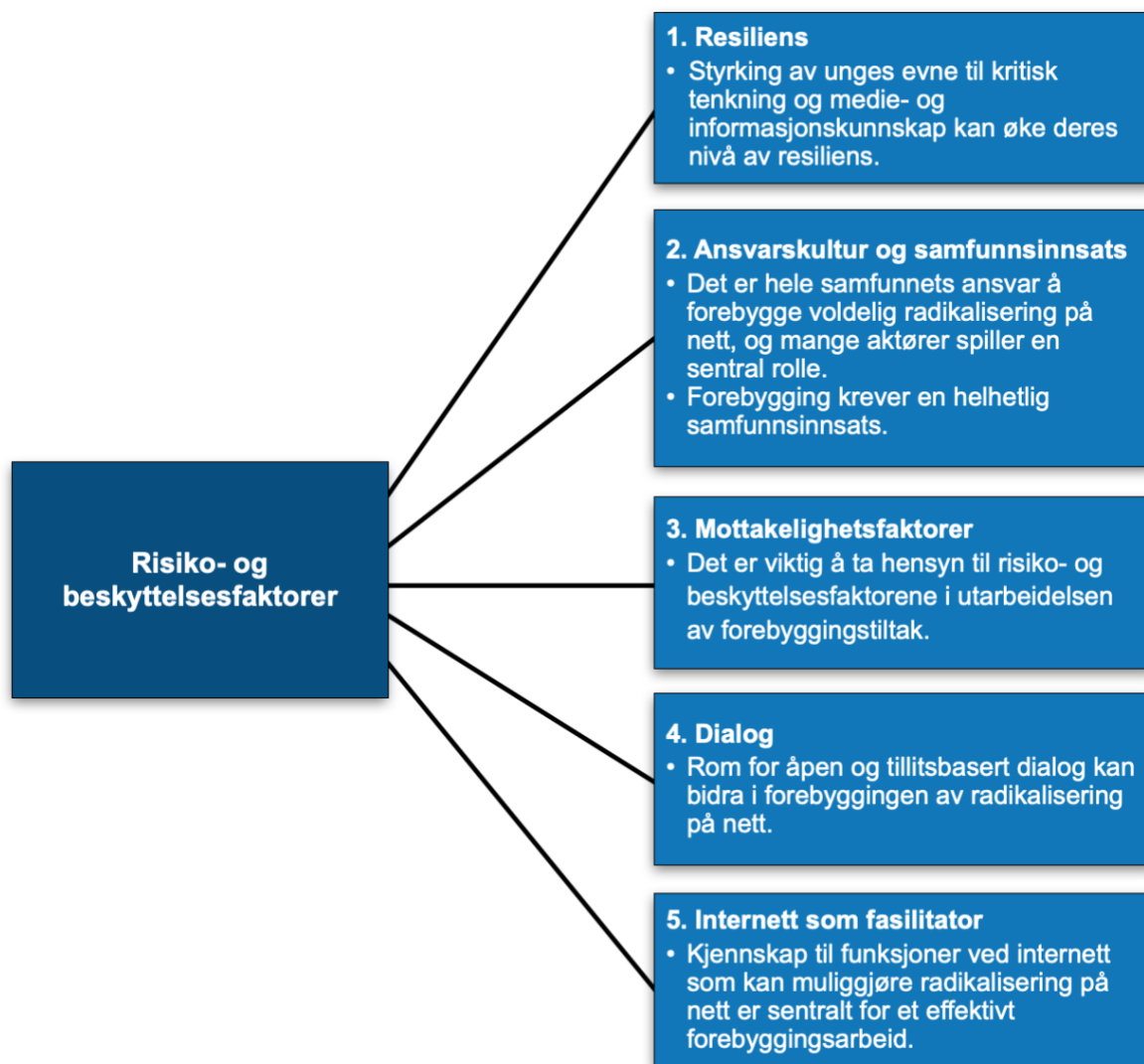
Resultater fra studien viser at utdanningsinstitusjoner og foreldre spiller en viktig rolle i arbeidet med å styrke unges medie- og informasjonskunnskap og evne til kritisk tenkning. En utfordring knyttet til foreldres ansvar for å styrke barnas medie- og informasjonskunnskap er resultater fra studien som viser at foreldre ofte føler seg mindre kompetente enn barna rundt bruken av internett. Samtidig viser resultatene at utvikling av disse evnene ikke krever en avansert forståelse for teknologi, og at det å utforske internett med barna kan være en god måte å utvikle både foreldre og barns medie- og informasjonskunnskap på.

Når det gjelder ansvaret til utdanningsinstitusjoner for utviklingen av unges evne til kritisk tenkning og medie- og informasjonskunnskap kan dette for eksempel utrettes gjennom å gi dette temaet større plass i læreplanen på alle utdanningsnivåer. Fokus i skolen på trygg internettbruk, kildekritikk og det å stille spørsmål til informasjonen en kommer over på internett bør prioriteres. På en annen side viser resultatene at utdanning alene ikke er tilstrekkelig for å bekjempe voldelig radikaliserings. Dermed bør utdanningsaktører samarbeide med andre samfunnsaktører for å skape helhetlige, effektive og gjensidig forsterkende forebyggingsstrategier.

Tiltak tre som identifiseres på bakgrunn av studiens resultater og teori er fokus på helhetlige forebyggingsstrategier som omfatter alle sektorer av samfunnet, inkludert de tiltenkte sluttbrukerne/målgruppen for tiltakene. Resultater fra studien viser at helhetlige og gjensidig forsterkende forebyggingsstrategier som inkluderer relevante aktører er mest effektive for å forebygge radikaliserings. Dette er et relativt bredt og uspesifikt tiltak og sier mer om hvilken tilnærming en bør ha til forebyggingsarbeidet og i utviklingen av forebyggingstiltak.

Økningen i antall unge som radikaliseres til høyreekstreme miljøer viser at forebygging av voldelig radikaliserings krever en helhetlig samfunnsinnsats. Forebyggingsarbeidet bør reflektere dette behovet ved å inkludere relevante sektorer og aktører i alle faser, og samarbeid mellom ulike aktører er sentralt både i utarbeidelsen og iverksettelsen av forebyggingstiltak. Alle aktører som samhandler med unge, foreldre, lærere, lokalsamfunnet, myndigheter, politi, aktører i internettindustrien og jevnaldrende har et ansvar og spiller en rolle i forebyggingen av radikaliserings av ungdom på internett. Det bør derfor stilles tydelige krav om hva som forventes av de ulike aktørene for å sikre et effektivt forebyggingsarbeid.

Som nevnt under tiltak to ovenfor bør en bottom-up-tilnærming benyttes i utarbeidelsen av forebyggingstiltak, og ungdom bør inkluderes når forebyggingstiltak mot voldelig radikaliserings av unge utvikles. Årsakene til dette er både fordi det kan øke unges tillit til beslutningstakere og samfunnet generelt ved at de føler seg sett og hørt, men også fordi unge kan komme med viktige tanker og synpunkt som bør tas hensyn til i forebyggingsarbeidet. I tillegg vil slik inkludering kunne begrense eventuelle negative påvirkninger av forebyggingstiltakene.

Figur 14. Sammenfatning av empiriske funn relatert til studiens problemstilling.

7.0 KONKLUSJON

I denne litteraturstudien har jeg studert hva som kan gjøres for å forebygge høyreekstrem radikaliseringsprosess av unge på nett. Målet med studien har vært å besvare problemstillingen: «*Hvordan kan høyreekstrem radikaliseringsprosess av unge på internett forebygges?*». Litteraturstudien ble gjennomført med en systematisk tilnærming og inkluderte 14 artikler som ble benyttet som funn og resultater. Studiens to forskningsspørsmål og problemstillingen ble diskutert ut fra litteraturstudiens funn og studiens teoretiske tilnærminger i kapittel 6. Nedenfor vil det presenteres en konklusjon som bygger på resultatene av denne drøftingen.

Funn fra studien og drøftningen viser at kjennskap til de ulike risiko- og beskyttelsesfaktorene er sentralt for å sikre et effektivt og målrettet forebyggingsarbeid. *Risikofaktorene* som ble identifisert i denne studien er mangel på tilhørighet, utvikling og eksperimentering med identitet, opplevd urettferdighet og sosial og politisk mistillit. *Beskyttelsesfaktorene* som ble identifisert er resiliens, evne til kritisk tenkning og medie- og informasjonskunnskap. Disse faktorene kan bidra til å øke eller redusere risikoen for at unge radikaliseres til høyreekstre miljøer på nett. Samtidig er det i vurderingen av risikofaktorer viktig å ta hensyn til at faktorene i seg selv ikke gir opphav til radikaliseringsprosess, men at de kan anses som tegn på omstendigheter som muliggjør at den unge har en risiko for å radikaliseres. I tillegg er de fleste risikofaktorer felles for et stort antall unge, hvorav kun et mindretall vil være offer for voldelig radikaliseringsprosess.

En forståelse for internett sin rolle i den høyreekstre radikaliseringsprosessen er også viktig for å være i stand til å utvikle konstruktive og effektive forebyggingstiltak. Høyreekstre grupper utnytter i stor grad internett for å spre sitt budskap og rekruttere nye medlemmer, og funnene viser at internett kan spille en tilretteleggende rolle i den høyreekstre radikaliseringsprosessen. Med dette menes at funksjoner ved internett, som mulighet for anonymitet, sosialisering og enkel tilgang og spredning av høyreekstremt innhold, kan legge til rette for den høyreekstre radikaliseringsprosessen til unge.

På bakgrunn av de identifiserte og diskuterte risiko- og beskyttelsesfaktorene og internett sin rolle i radikaliseringsprosessen presenterte denne studien tre forslag til tiltak som kan bidra i forebyggingen av høyreekstrem radikaliseringsprosess av unge på internett. Disse tiltakene handler om å utarbeide omfattende og helhetlige forebyggingsstrategier som skaper rom for åpen og tillitsbasert dialog og som styrker unges evne til kritisk tenkning og deres medie- og

informasjonskunnskap. I tillegg trekkes samarbeid mellom ulike sektorer og aktører frem som sentralt for å sikre et effektivt, gjensidig forsterkende og inkluderende forebyggingsarbeid, og for å begrense eventuelle negative påvirkninger av forebyggingstiltakene.

7.1 VIDERE FORSKNING

Forskning på sammenhengen mellom sosiale medier, internett og voldelig radikaliseringsprosessen er relativt begrenset og fortsatt usikker. Basert på funn fra denne studien er det grunnlag for videre forskning både på forebygging av høyreekstrem radikaliseringsprosessen av unge generelt og på forebygging av radikaliseringsprosessen på internett. Det finnes mye forskning på jihadistisk og ekstrem islamistisk aktivitet på internett, og et utvidet forskningsfokus som inkluderer andre typer voldelig ekstremisme, som høyreekstremisme, er derfor nødvendig for å gi rom for komparativ forskning og mulighet for analyser på tvers av ideologier. Et naturlig (dog utfordrende) steg videre vil være å samle inn primærdata fra unge som har opplevd radikaliseringsprosessen på internett. Dette vil bidra til å øke empirigrunnet knyttet til unges opplevelser på nett og deres bruk av internett i radikaliseringsprosessen. Andre relevante problemstillinger som bør utforskes nærmere er interessedriverne for ekstremistiske nettsider og årsakene til at unge blir påvirket av ekstremistisk innhold på nett. Studiets funn viser at internett kan legge til rette for den høyreekstre radikaliseringsprosessen, og dette peker på viktigheten av å forske videre på den faktiske rollen til internett og sosiale medier for voldelig radikaliseringsprosessen.

8.0 LITTERATURLISTE

- Aiello, E., Puigvert, L. & Schubert, T. (2018). Preventing violent radicalization of youth through dialogic evidence-based policies. *International Sociology*, 33(4), 435-453. <https://doi.org/10.1177/0268580918775882>
- Alava, S., Frau-Meigs, D. & Hassan, G. (2017). *Youth and Violent Extremism on Social Media: Mapping the Research*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Altier, M.B., Horgan, J. G & Thoroughgood, C. N. (2014). Turning away from terrorism: Lessons from psychology, sociology, and criminology. *Journal of Peace Research*, 51(5), 647-661. <https://doi.org/10.1177/0022343314535946>
- Aven, T. & Renn, O. (2010). *Risk Management and Governance. Concepts, Guidelines and Applications*. Springer.
- Aven, T., Boyesen, M., Njå, O., Olsen, K. H., Sandve, K. (2004). *Samfunnssikkerhet*. Universitetsforlaget.
- Aven, T., Hauge, S., Sklet, S. & Vinnem, L. E. (2006). Methodology for Incorporating Human and Organizational Factors in Risk Analysis for Offshore Installations. *International Journal of Materials & Structural Reliability*, 4(1), 1-14.
- Aven, T., Røed, W. & Wiencke, H. S. (2017). *Risikoanalyse. Prinsipper og metoder, med anvendelser* (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Aveyard, H. (2018). *Doing a Literature Review in Health and Social Care* (4.utg.). SD Books.
- Barne- og familiedepartementet. (2013). *Forebyggende innsats for barn og unge* (Q-16/2013). Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/rundskriv_q16_2013.pdf
- Berntzen, L. E. (2018a). *The Anti-Islamic Movement: Far Right and Liberal?* [Doktorgradsavhandling, European University Institute]. Cadmus. https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/51864/Berntzen_2018_SPS.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Berntzen, L. E. (2018b). Ytre høyre: Ideologier, grupper, vold og rekruttering. I E. Reiss & L. Noor (Red.), *Radikalisering: fenomen og forebygging* (s. 74-91). Minotenk.

- Bjørgero, T. (1997). *Racist and Right-Wing Violence in Scandinavia: Patterns, Perpetrators, and Responses*. Aschehoug.
- Bjørgero, T. (2002). *Exit Neo-Nazism: Reducing Recruitment and Promoting Disengagement from Racist Groups* (NUPI Working Paper 627). Norsk Utenrikspolitisk Institutt. <https://www.files.ethz.ch/isn/27380/627.pdf>
- Bjørgero, T. (2015). *Forebygging av kriminalitet*. Universitetsforlaget.
- Bjørgero, T. (2018). *Høyreekstremisme i Norge: Utviklingstrekk, konspirasjonsteorier og forebyggingsstrategier*. Politihøgskolen.
- Borum, R. (2003). Understanding the Terrorist Mind-Set. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 72(7), 7-10.
- Borum, R. (2012). Radicalization into Violent Extremism I: A Review of Social Science Theories. *Journal of Strategic Security*, 4(4), 7-36. <http://dx.doi.org/10.5038/1944-0472.4.4.1>
- Cappelen, C., Kuhnle, S. & Midtbø, T. (2016). Velferdssjåvinisme i Norge? - Et listeesperiment. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 31(2), 122-141. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2936-2016-02-02>
- Conway, M. (2017). Determining the Role of the Internet in Violent Extremism and Terrorism: Six Suggestions for Progressing Research. *Studies in Conflict and Terrorism*, 40(1), 77-98. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2016.1157408>
- Coolsaet, R. (2005). *Al-Qaeda: The Myth: The Root Causes of International Terrorism and How to Tackle Them*. Academia.
- Corb, A. (2015). A Glance at our Radicalized Online World. I N. Hall, A. Corb, P. Giannasi & J. G. D. Grieve (Red.), *The Routledge International Handbook on Hate Crime* (s. 306-317). Routledge.
- Costello, M., Barrett-Fox, R., Bernatzky, C., Hawdon, J & Mendes, K. (2020). Predictors of Viewing Online Extremism Among America's Youth. *Youth & Society*, 52(5), 710-727. <https://doi.org/10.1177/0044118X18768115>
- De Koster, W. & Houtman, D. (2008). 'STORMFRONT IS LIKE A SECOND HOME TO ME'. *Information, Communication & Society*, 11(8), 1155-1176. <https://doi.org/10.1080/13691180802266665>

- DeCook, J. R. (2018). Memes and symbolic violence: #proudboys and the use of memes for propaganda and the construction of collective identity. *Learning, Media and Technology*, 43(4), 485-504. <https://doi.org/10.1080/17439884.2018.1544149>
- Deloitte. (2019). *Medievaneundersøkelse 2019*. Deloitte Norge. [https://medienorge.uib.no/files/Eksterne_pub/deloittes-medievaneundersokelse-2019%20\(1\).pdf](https://medienorge.uib.no/files/Eksterne_pub/deloittes-medievaneundersokelse-2019%20(1).pdf)
- Doosje, B., Moghaddam, F. M., Kruglanski, A. W., de Wolf, A., Mann, L. & Feddes, A. R. (2016). Terrorism, radicalization and de-radicalization. *Current Opinion in Psychology*, 11, 79-84. <http://dx.doi.org/10.1016/j.copsyc.2016.06.008>
- Engen, O. A., Kruke, B. I., Lindøe, P. H., Olsen, K. H., Olsen, O. E., Pettersen, K. A. (2016). *Perspektiver på samfunnsikkerhet*. Cappelen Damm.
- Gaudette, T., Scrivens, R. & Venkatesh, V. (2020). The Role of the Internet in Facilitating Violent Extremism: Insights from Former Right-Wing Extremists. *Terrorism and Political Violence*, 1-18. <https://doi.org/10.1080/09546553.2020.1784147>
- Geeraerts, S. (2012). Digital radicalization of youth. *Social Cosmos*, 3(1), 25-32. <https://www.semanticscholar.org/paper/Digital-radicalization-of-youth-Geeraerts/d77e4aa19561cae14f5bfebf7913b3d62e23ad69>
- Grønmo, S. (2016). *Samfunnsvitenskapelige metoder* (2. utg.). Fagbokforlaget.
- Guidi, E. & Babetto, C. (2020). First Steps: Reaching Consensus on Understanding Violent Radicalisation and Utilising Participatory Approaches for Prevention. I P. Meringolo (Red.), *Preventing Violent Radicalisation in Europe: Multidisciplinary Approaches* (s. 43-56). Springer Nature Switzerland AG.
- Hawdon, J., Oksanen, A. & Räsänen, P. (2015). Online Extremism and Online Hate: Exposure among Adolescents and Young Adults in Four Nations. *Nordicom-Information*, 37, 29-37. https://www.nordicom.gu.se/sites/default/files/kapitel-pdf/nordicom-information_37_2015_3-4_29-37.pdf
- Hogg, M. A., Kruglanski, A. & van den Bos, K. (2013). Uncertainty and the Roots of Extremism. *Journal of Social Issues*, 69(3), 407-418. <https://doi.org/10.1111/josi.12021>
- Horgan, J. (2004). *The Psychology of Terrorism*. Routledge.

- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg.). Cappelen Damm Akademisk.
- Jahnke, S., Schröder, C. P., Goede, L., Lehmann, L., Hauff, L. & Beelmann, A. (2020). Observer Sensitivity and Early Radicalization to Violence Among Young People in Germany. *Social Justice Research*, 33, 308-330. <https://doi.org/10.1007/s11211-020-00351-y>
- King, M. & Taylor, D. M. (2011). The Radicalization of Homegrown Jihadists: A Review of Theoretical Models and Social Psychological Evidence. *Terrorism and Political Violence*, 23(4), 602-622. <https://doi.org/10.1080/09546553.2011.587064>
- Kjeldstadli, K. (1997). Å analysere skriftlige kilder. I E. Fosskåret, O. L. Fuglestad & T. H. Aase, *Metodisk feltarbeid: Produksjon og tolkning av kvalitative data*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Koehler, D. (2014). The Radical Online: Individual Radicalization Processes and the Role of the Internet. *Journal for Deradicalization*, 1(2014), 116-134. <https://journals.sfu.ca/jd/index.php/jd/article/view/8>
- Koehler, D. (2015). De-radicalization and Disengagement Programs as Counter-Terrorism and Prevention Tools. Insights From Field Experiences Regarding German Right-Wing Extremism and Jihadism. I M. Lombardi, E. Ragab, V. Chin, Y. Dandurand, V. de Divitiis & A. Burato (Red.), *Countering Radicalisation and Violent Extremism Among Youth to Prevent Terrorism* (s. 120-150). IOS Press.
- Kruglanski, A. W., Gelfand, M.J., Bélanger, J. J., Sheveland, A., Hetiarachchi, M. & Gunaratna, R. (2014). The Psychology of Radicalization and Deradicalization: How Significance Quest Impacts Violent Extremism. *Advances in Political Psychology*, 35(1), 69-93. <https://doi.org/10.1111/pops.12163>
- Kunnskapsdepartementet. (2007). *Forebyggende innsats for barn og unge* (Q-16/2007). Barne- og likestillingsdepartementet. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/barn-og-ungdom/forebyggende_rundskriv_q-16-2007.pdf
- Larsen, A. K. (2007). *En enklere metode: veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Lee, E. & Leets, L. (2002). Persuasive Storytelling by Hate Groups Online: Examining Its Effects on Adolescents. *American Behavioral Scientist*, 45(6), 927-957.
<https://doi.org/10.1177/0002764202045006003>
- Leibe, L. M., Steible, B., Pagés, A. D. & Monje, N. S. (2020). *Right-wing extremism among the youth in Spain: current situation and perspectives*. The Instituto de la Juventud.
http://www.injuve.es/sites/default/files/adjuntos/2021/05/right_wing_extremism_among_the_youth_in_spain.pdf
- Lennings, C. J., Amon, K. L., Brummert, H & Lennings, N. J. (2010). Grooming for Terror: The Internet and Young People. *Psychiatry, Psychology and Law*, 17(3), 424-437.
<https://doi.org/10.1080/13218710903566979>
- Lynggaard, K. (2012). Dokumentanalyse. I S. Brinkmann & L. Tanggaard (Red.), *Kvalitative metoder – Empiri og teoriutvikling*. Gyldendal Akademisk.
- McCauley, C. & Moskalenko, S. (2008). Mechanisms of Political Radicalization: Pathways to Terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 20(3), 415–433.
<https://doi.org/10.1080/09546550802073367>
- Medietilsynet. (2020). *Barn og medier 2020. Om sosiale medier og skadelig innhold på nett*. Medietilsynet. <https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2020/200211-barn-og-medier-2020-delrapport-1-februar.pdf>
- Meines, M. & Woltman, P. (2017). *EX POST PAPER. RAN LOCAL: Local Action Plan Academy*. RAN Centre of Excellence. https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files_en?file=2018-01/ran_local_action_plan_academy_04-05_10_2017_en.pdf
- Michel, D. & Schyns, C. (2016, 9. februar). *EIP Explainer: Understanding Radicalisation*. European Institute of Peace. Hentet 15.februar 2022 fra <https://www.eip.org/eip-explainer-understanding-radicalisation/>
- Mieriņa, I. & Koroļeva, I. (2015). Support for far right ideology and anti-migrant attitudes among youth in Europe: A comparative analysis. *The Sociological Review*, 63(2), 183-205. <https://doi.org/10.1111/1467-954X.12268>
- Moghaddam, F. M. (2005). The Staircase to Terrorism: A Psychological Exploration. *American Psychologist*, 60(2), 161-169. DOI: 10.1037/0003-066X.60.2.161.

- Morris, E. (2016). Children: extremism and online radicalization. *Journal of Children and Media*, 10(4), 508-514. <https://doi.org/10.1080/17482798.2016.1234736>
- Politiets sikkerhetstjeneste [PST]. (2019). *Temarapport: Hvilken bakgrunn har personer i høyreekstreme miljøer i Norge?* (Referansenr. 17/12585-16). Politiets sikkerhetstjeneste. https://www.pst.no/globalassets/artikler/utgivelser/temarapport_pst_-hvilken-bakgrunn-har-personer-i-hoyreekstreme-miljoer-i-norge.pdf
- Pursiainen, C. (2017). *The Crisis Management Cycle*. Routledge.
- Rausand, M. & Utne, I. B. (2009). *Risikoanalyse – teori og metoder*. Fagbokforlaget.
- Regjeringen. (2015, 7. april). *Risiko- og beskyttelsesfaktorer*. Hentet 24. februar 2022 fra <https://www.regjeringen.no/no/sub/radikalisering/veileder/risiko--og-beskyttelsesfaktorer/id2398414/>
- Rideout, V. J., Foehr, U. G. & Roberts, D. F. (2010). *Generation M2. Media in the Lives of 8- to 18-Year-Olds. A Kaiser Family Foundation Study*. The Henry J. Kaiser Family Foundation. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED527859.pdf>
- Ridley, D. (2012). *The Literature Review: A Step-by-Step Guide for Students* (2. utg). Sage Publications.
- Rieger, D., Frischlich, L. & Bente, G. (2013). *Propaganda 2.0. Psychological Effects of Right-Wing and Islamic Extremist Internet Videos*. Luchterhand Verlag.
- Schifman, L. (2014). *Memes in Digital Culture*. MIT Press.
- Schils, N. & Verhage, A. (2017). Understanding How and Why Young People Enter Radical or Violent Extremist Groups. *International Journal of Conflict and Violence*, 11(2), 1-17. <https://doi.org/10.4119/ijcv-3084>
- Schmid, A. P. (2013). *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review* (ICCT Research paper). International Centre for Counter Terrorism. <http://www.icct.nl/app/uploads/download/file/ICCT-Schmid-Radicalisation-De-Radicalisation-Counter-Radicalisation-March-2013.pdf>
- Silke, A. (2015) Understanding Suicide Terrorism. I J. Pearse (Red.), *Investigating Terrorism: Current Political, Legal and Psychological Issues* (s. 169-179). Wiley-Blackwell.

- Silverman, D. (Red.). (2011). *Qualitative Research – Issues of Theory, Method and Practice* (3. utg.). Sage Publications.
- Sjöberg, L., & Thedéen, T. (2010). Reflections on Risks and Technology. I G. Grimvall, Å. J. Holmgren, P. Jacobsson, & T. Thedéen (Red.), *Risks in Technological Systems* (s. 7–17). Springer London.
- Spencer, L., Ritche, J., O’Connor, W., Morrell, G & Ormston, R. (2014). Analysis in Practice. I J. Ritchie, J. Lewis, C. M. Nicholls & Ormston R (Red.), *Qualitative Research Practice: A Guide for Social Science Students and Researchers* (2. utg., s. 295-343). Sage Publications.
- Standard Norge. (2021). *Krav til risikovurderinger* (NS 5814:2021).
- Teitelbaum, B. R. (2017). *Lions of the North: Sounds of the New Nordic Radical Nationalism*. Oxford University Press.
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse – en innføring i kvalitative metoder* (5. utg.). Fagbokforlaget.
- Thompson, R. L. (2011). Radicalization and the Use of Social Media. *Journal of Strategic Security*, 4(4), 167-190. <http://dx.doi.org/10.5038/1944-0472.4.4.8>
- Thorsen, D. E. (2020, 18. juli). *Medborgerskap*. Store norske leksikon. Hentet 10. april fra <https://snl.no/medborgerskap>
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg.). Gyldendal akademisk.
- Veenkamp, I. & Zeiger, S. (2015). Countering Violent Extremism: Program and policy approaches relating to youth through education, families and communities. I M. Lombardi, E. Ragab, V. Chin, Y. Dandurand, V. de Divitiis & A. Burato (Red.), *Countering Radicalisation and Violent Extremism Among Youth to Prevent Terrorism* (s. 151-163). IOS Press.
- Wikström, P. H. (2014). Why Crime Happens: A Situational Action Theory. I G. Manzo (Red.), *Analytical Sociology: Action and Networks* (s. 71-94). John Wiley & Sons.
- Wiktorowicz, Q. (2004, 8.-9. mai). *Joining the Cause: Al-Muhajiroun and Radical Islam* [Paperpresentasjon]. The Roots of Islamic Radicalism Conference, Yale University New Haven. <https://securitypolicylaw.syr.edu/wp-content/uploads/2013/03/Wiktorowicz.Joining-the-Cause.pdf>

Yin, R. K. (2015). *Qualitative Research from Start to Finish* (2. utg.). The Guilford Press.

